

N:o 3.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, med förslag till lag om dikning och annan afledning af vatten; Gifven Stockholms Slott den 24 Januari 1879.

Behofvet af omarbetning af lagstiftningen angående den så kallade vattenrätten har redan länge varit erkänt och jemväl föranledt särskilda af Riksdagen till Kongl. Maj:t gjorda underdåniga hemställanden. Med hänsyn härtill föreskref Kongl. Maj:t i den för Nya Lagberedningen vid dess inrättande utfärdade instruktion, att Beredningen, efter det lagförslag rörande utsökningsväsendet blifvit afgifvet, skulle till behandling företaga frågan om ordnandet af de privaträttsliga förhållandena mellan jord- och strandegare eller andra i afseende å vattens afledning och begagnande samt lagförslag i ämnet utarbета. Sedan Beredningen, hvilken funnit frågan om jords befriande från skadligt och för dess odling hinderligt vatten kunna särskiljas från öfriga delar af ämnet, afgifvit förslag till förordning angående torrläggning af jord, har detta förslag underkastats grundlagsenlig granskning i Högsta Domstolen och detsamma derefter blifvit öfversedt och i några delar ändradt; och har Kongl. Maj:t funnit godt att det sålunda öfversedda förslaget till Riksdagens godkännande framlägga.

Med bifogande af Högsta Domstolens och Statsrådets i ämnet hållna protokoll vill Kongl. Maj:t fördenskull, jemlikt 87 § Regeringsformen, till Riksdagens antagande öfverlemna närlagda förslag till
Lag om dikning och annan afledning af vatten.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Louis De Geer.

Förslag

till

lag om dikning och annan afledning af vatten.

Med upphäfvande af 6 kap. 2 och 3 §§ Byggningsbalken samt hvad i 4 kap. 2 § samma balk är stadgadt rörande dikning, förordningen den 20 Januari 1824 angående ändring eller utrifning af vattenverk, som genom uppdämning skada jord eller hindra dess odling, Kongl. kungörelsen den 14 Juli 1835 angående ändring uti nämnda förordning och förordningen den 30 November 1841 angående vissa villkor för vattenafledningar till beredande af samfällig jords odling, så ock med ändring af hvad andra lagens rum och författningar innehålla mot denna lag stridande, stadgas som följer:

1 Kap.

Om dikning.

1 §.

Vill man för sin jords odling eller förbättring dike göra, och möter jord, som hör till annan; då må denne ej hindra vattnets aflopp; vare ock, der för ändamålet dike å hans jord tarfvas, pligtig att deraf upplåta hvad till diket åtgår.

2 §.

Finnes dike, som någon för sin jord upptaga vill, blifva till nytta jemväl för annans jord, och åsamkas de ej om dikningen; då hafve han vitsord, som dike äskar; och vare en hvar, som för sin jord af diket har nytta, skyldig att i mån deraf taga del i dikningen, dock att den, som icke fordrat dike, ej må vidkännas större bidrag än som svarar mot den nytta hans jord genom diket beredes.

3 §.

Kunna dikningsskyldige ej enas om dikets storlek, ege en hvar af dem rätt fordra att diket så göres, att hans jord kan torrläggas till fyra fots djup, der ej markens beskaffenhet eller läge det hindrar; dock må ej någon med dikningsskyldighet betungas utöfver hvad för torrläggning af hans egen jord till nämnda djup erfordras.

Större dike, än som för ofvanliggande jords torrläggning till fyra fots djup tarvas, vare den, om enligt 1 § mark till dike upplåta skall, ej pliktig tåla.

4 §.

Är tvist om dikes läge eller sträckning, skall det så läggas, att ändamålet med dikningen må utan oskäligh kostnad vinnas med minsta olägenhet för den, å hvars mark diket upptagas bör. Kan utan väsentligen ökad kostnad och svårighet för vattnets aflopp dike läggas i råskilnad, varde det, om endera grannen det äskar, der lagdt. I råskilnad tages halfva diket af hvardera grannens mark.

5 §.

Dike må göras öppet eller täckt, efter ty lämpligast finnes.

Å hvar sida om öppet dike räknas ren till högst två fots bredd.

Jord, som ur dike uppkastas, må läggas vid sidan af diket, dock ej så att jorden hindrar vattnets afrinnande, eller ock föras till lämpligt ställe i närheten. Vill markens egare göra sig dikesjorden till godo, ege dertill rätt; vill han det ej, och kan genom jordens qvarlemnande skada vållas, vare den, som dikar, pliktig att jorden bortföra eller gifva ersättning som i 6 § sägs.

6 §.

För mark, som till dike åtgår, så ock för annat intrång, som af dikningen orsakas, skall ersättning gäldas eller, der ersättningstaganden sjelf dikningsskyldig är, honom vid dikningskostnadens fördelning till godo räknas.

Tarvas till följd af dikning att väg, bro, trumma eller dylikt bygges eller ändras, drage den, som dikar, derom försorg, der ej den, hvars rätt är i fråga, hellre ersättning tager.

7 §.

Vill den, å hvars mark dikning skall af annan verkställas, hellre sjelf arbetet utföra, det må honom ej förmenas; vare dock, der han af den rätt sig begagna vill, pligtig att inom tid och på sätt, som genom åsämjande eller eljest i laga ordning bestämmes, arbetet fullgöra och njute därför ersättning, efter ty skäligen pröfvas.

8 §.

Ej må någon förvägras att för sin jords odling eller förbättring vatten till annans dike leda; vare dock skyldig att, der ökad kostnad för underhållet af det äldre diket derigenom uppkommer, för den tillökning svara. Är för ändamålet nödigt, att det äldre diket utvidgas, fördjupas eller annorledes förändras, vare i afseende å sådan förändring lag som om upptagande af nytt dike.

9 §.

Tarvas afloppsdikey för oskift byamark eller annan samfäld jord, hafve den delegare vitsord, som dike fordrar; och tage en hvar del i dikningen efter sin lott i samfälligheten.

10 §.

I fråga om skyldighet att underhålla dike, som enligt denna lag upptaget varder, gälle enahanda grunder som för dikets upptagande. Pröfvas diket i följd af nytt dikes anläggande icke vidare vara för ändamålet behöfligt, upphöre skyldigheten att det underhålla.

Om underhåll af äldre dike skils i 82 §.

2 Kap.**Om vattenafledning.**

11 §.

Vill man för sin jords odling eller förbättring afleda vatten ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark; då hafve den vitsord,

som vattenafledningen äskar, och vare en hvar, som af vattenafledningen för sin jord tillskyndas nytta, skyldig att i mån deraf taga del i företaget, der han ej gör sådan afsägelse som i 77 § sägs.

12 §.

Nu vill man för vinnande af odlingsbar mark eller eljest för sin jords odling eller förbättring sänka eller uttappa sjö, upprensa, fördjupa, utvidga eller räta elf, å eller annat vattendrag eller vatten derifrån eljest afleda; kan det ske utan förnärmande af annans rätt öfver vattnet och möter ej heller emot företaget hinder, efter ty i 13 § sägs; då vare om jordegares rätt till sådant företag och skyldighet att deri deltaga lag, som om vattenafledning ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark i 11 § skils.

Om strömnrensning för allmänt behof eller eljest för annat ändamål än här ofvan nämnes, gälle hvad särskildt är stadgadt.

13 §.

Till företag, hvarom i 12 § förmåles, hafve ej jordegare rätt, med mindre tillstånd från det allmännas sida erhållits i fall, der sådant är föreskrifvet.

Är fråga om sänkning eller uttappning af sjö, och blifva icke alla jordegarna derom ense; då ege ej heller den rätt nu sagd är rum, der ej de, hvilka om företaget sig förena, ega mer än hälften af den jord, som skall vinnas eller förbättras genom företaget.

14 §.

Varder vid vattenafledning, hvarom i detta kapitel sägs, nödigt att till förekommande af olägenhet för nedanliggande jord, dit vattnet ledes, vattenafledningen der sträckes utöfver hvad för samma jords torrläggning eljest varit behöfligt; då skall kostnaden för tillökningen åligga den jordegare, som af den vattendränkta markens torrläggning har nytta; vare han ock pliktig att ledningen så inrätta, att skada ej tillskyndas annan. Ej må vid aftappning så mycket vatten på en gång framläppas, att fara för öfversvämning kan uppstå.

15 §.

Hvad i 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 10 §§ är stadgadt i fråga om dikning skall gälla i tillämpliga delar om vattenafledning.

3 Kap.

Om ändring eller utrifning af vattenverk, som utgör hinder mot vattenafledning.

16 §.

Finnes vattenverk, som lagligen tillkommit och af laga beskaffenhet är, vålla uppdämning eller eljest utgöra hinder mot vattenafledning, hvarom i 2 kap. sägs, hafve under vilkor, som här nedan stadgas, jordegare rätt fordra att sådan ändring af vattenverkets läge, vattentillgång eller beskaffenhet i öfrigt vidtagas må, som för företaget är nödig, eller att, om ändamålet ej kan genom dylik åtgärd vinnas, verket alldeles utrifves.

Till vattenverk, anlagdt för bedrifvande af större bruk och bergverk eller större fabriksinrättning, må dock den rätt, nu sagd är, sträcka sig allenast i det fall, att ändamålet kan vinnas genom sådan åtgärd, att vattenverket deraf ej försämras.

Slutes aftal om skyldighet för jordegare att uppdämning för vattenverk tåla; då må af den, för hvilken aftalet är bindande, påstående om verkets ändring eller utrifning ej väckas förr än femtio år förflutit efter det aftalet slöts.

17 §.

Kan ändamålet med företaget ej vinnas utan att vattenverket alldeles utrifves eller ock genom ändring för framtiden försämras; vare sådan åtgärd ej tillåten, der ej värdet af den förbättring å jorden, som erhålles genom vattnets afledande, finnes stiga till dubbelt emot fulla värdet af vattenverket, om det alldeles utrifves, eller till dubbelt emot den del af värdet, som genom ändringen bortgår, om sådan göres. Äro vattenverken flera, skall värdet af dem alla eller af deras försämring tagas i beräkning emot värdet af jordens förbättring, efter hvad nu sagdt är.

18 §.

Skall vattenverk ändras, gälde jordegaren fullt åter den förlust, som uppstår under det verket ej drifvas kan; ersätte ock, om verket försämras, den del af verkets värde, som för framtiden bortgår, med förhöjning af hälften derutöfver. Ändringens verkställande åligge jordegaren; vill vattenverksegaren sjelf arbetet utföra, vare om hans rätt i ty fall lag som i 7 § om dikningsarbete sägs.

Kommer vattenverk att alldeles utrifvas, skall jordegaren det lösa med fulla värdet och hälften derutöfver; besörje ock han om rifningen.

19 §.

Vill egare till vattenverk, som ändras skall, hellre hela verket afstå, än ändringen tåla, vare jordegaren skyldig att verket lösa som i 18 § sägs.

Då verket jemlikt denna § löses, hafve jordegaren rätt att nödigt utmål lösa med fulla värdet och hälften derutöfver.

20 §.

Hörer till vattenverk, som lösas skall, jord, hvarå åbo ej är besutten; då skall ock, der egaren det fordrar, den jord lösas efter den i 18 § för lösen af vattenverk stadgade beräkningsgrund.

Då vattenverk löses, skall ock lös egendom, som för verkets drift anskaffad är eller eljest till verket hör, af jordegaren emot lösen efter fulla värdet öfvertagas. Skall endast en del af verket ersättas, vare lag samma om den lösa egendom, som i ty fall för egaren obehöflig varder.

Är med vattenverk, som lösas skall, förenad annan, fast eller lös, egendom, för hvars tillgodogörande vattenverket är afsedt, och lider den egendom minskning i värde för egaren, då vattenverket honom frångår, njute han ersättning för skadan eller, der han hellre vill egendomen afstå, lösen därför efter fulla värdet.

21 §.

I fråga om ersättning eller lösen, som enligt detta kapitel tillkommer kronan, ege förhöjning öfver värdet ej rum.

22 §.

Der genom vattenverks ändring eller utrifning skada, som ej är att hänföra under de här ofvan meddelade bestämmelser, tillskyndas egaren eller annan; varde den skada med fulla värdet ersatt.

23 §.

Kostnad, som, efter det egaren af vattenverk blifvit enligt 31 § till syn kallad, å egendomen göres, må vid värdets eller ersättningens bestämmande tagas i beräkning allenast så vidt kostnaden pröfvas hafva varit nödig eller nyttig.

24 §.

Om fiskeverk, bevattningsanstalt samt annan dermed eller med vattenverk jemförlig byggnad eller anläggning för vattnets nyttjande vare i tillämpliga delar gällande hvad i denna lag om vattenverk stadgas; dock må ej i fråga om byggnad eller anstalt för flottning eller eljest i fråga om flottled nämnda stadganden vinna tillämpning med mindre Konungen pröfvar öfvervägande nytta för det allmänna genom vattenafledningen vinnas.

25 §.

Nu finnes eljest vattenafledning föranleda dertill, att strömfall, fiske, vattenställe eller annan dylik förmån helt och hållet eller till någon del går förlorad, och kan den förmån med afseende å läge eller andra förhållanden skattas till något värde; då skall ersättning därför gifvas. Lag samma vare, der i följd af vattenafledning brygga, bad- eller båthus eller annan byggnad, som ej i 24 § afses, varder onyttig eller tager skada.

I fråga om ersättning enligt denna § gälle hvad i 23 § är stadgadt.

26 §.

För kostnad, som orsakas af åtgärd, hvarom i detta kap. stadgas, skall en hvar, som för sin jord af åtgärden har nytta, i mån deraf svara, der han ej gör sådan afsägelse, som i 77 § sägs.

4 Kap.

Om undersökning och rättegång i mål angående dikning eller vattenafledning.

27 §.

Uppstår, då fråga väckes om dikning eller vattenafledning, tvist angående dikes eller annan anläggnings läge, storlek eller beskaffenhet i öfrigt, jordegares rätt att till annans dike eller vattenafledning vatten leda eller å annans mark anläggning göra eller skyldighet att i företaget så ock i framtida underhållet deltaga, ersättning, som gäldas bör, eller annat, som till arbetets utförande hörer; då skall utom i det fall, hvarom i 28 § sägs, frågan företagas till pröfning vid syn å stället i den ordning nedan stadgas.

Sådan pröfning skall ock ega rum, der jordegare vill begagna den rätt honom i 3 kap. medgifven är, och alla sakesgare ej ense varda.

28 §.

Vill någon vatten till annans dike leda eller dike å annans mark upptaga, och är ej fråga om företag, hvarom i 2 eller 3 kap. skils; då må, der den, som dika vill, ej yrkar annans förpligtande att i dikningen deltaga, frågan till Rätten instämmas, utan att sådan pröfning, som i 27 § sägs, föregått.

29 §.

Till förrättande af syn, som i 27 § föreskrifven är, skall Konungens Befallningshafvande på ansökan förordna statens landtbruksingeniör, landtmätare eller annan, efter ty särskildt stadgas, dertill behörig tjänsteman. Uti ansökningen bör tillika, så vidt ske kan, fullständigt uppgifvas företagets omfattning och beskaffenhet, de hemman, vattenverk eller andra lägenheter, som saken förmenas angå, samt egarnes namn och hemvist.

Är fråga allenast om dikning, ege Konungens Befallningshafvande, der ej företaget är af större omfattning, till förrättningsman förordna annan person, hvilken dertill finnes lämplig, ändå att han ej eger den behörighet, som nyss är sagdt.

Har sökanden någon till förrättningsman föreslagit, och finnes ej förslaget godkändt af öfrige sakesgare, förelägge Konungens Befallningshafvande dem genom kungörelse, som uppläses i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken förmenas angå, är belägen, att inom viss kort tid, vid förlust af rättighet att öfver förslaget höras, inkomma med yttrande huruvida de hafva något emot den föreslagne att erinra. Yppas ej stridighet, varde den föreslagne förordnad, der han finnes lämplig och laga hinder ej möter; i motsatt fall, äfvensom då icke någon blifvit föreslagen, förordne Konungens Befallningshafvande såsom skäligen pröfvas.

30 §.

Förrättningsmannen skall vid synen biträddas af två gode män, hvilka af honom utses bland dem, som till ledamöter i egodelningsrätt eller till gode män vid landtmäteriförrättning i orten valde äro.

Är fråga om vattenverks ändring eller utrifning, efter ty i 3 kap. sägs, skall förrättningsmannen biträddas af ytterligare en, för sakkunskap och pålitlighet känd god man, hvilken af Konungens Befallningshafvande dertill förordnas. Om förslag till sådan god man gälle hvad i 29 § om förslag till förrättningsman stadgas.

31 §.

Förrättningsmannen bestämme efter samråd med sökanden tid och ställe för synen och underrättelse derom de andre synemännen. Jordegare, mot hvilken påstående väckes om förpligtande att i det tillämnade företaget deltaga eller att dertill upplåta mark, så ock egare af vattenverk eller annan lägenhet, hvarå företaget kan inverka, skola särskildt kallas. Den som i anseende till nyttjanderätt har del i saken, skall jemväl kallas; och vare förty egaren pliktig att sådan medpart uppgifva vid äfventyr att eljest hålla honom skadeslös.

För verkställande af kallelse ege förrättningsmannen anlita kronofogde eller länsman i orten, der förrättningen hålles, eller ock, om den, som kallas skall, är annorstädes boende, öfverlemna kallelsen till Konungens Befallningshafvande, som om delgifningen drager försorg. I de fall, då stämning får delgifvas genom anslag å husdörr eller kungörelse i allmänna tidningarna, må kallelsen delgifvas på enahanda sätt, som om stämning i ty fall är stadgad.

Finner förrättningsmannen saken angå kronans eller allmän anstalts

rätt, anmälde han det i god tid hos Konungens Befallningshafvande för allmänt ombuds förordnande. Då fråga väckes om företag, hvarom i 2 eller 3 kap. sägs, låte förrättningsmannen derjemte kungörelse om förrättningen minst fjorton dagar förut uppläsas i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken förmenas angå, är belägen.

32 §.

Kommer ej förrättningsman eller af Konungens Befallningshafvande utsedd god man tillstädes å den för förrättningen utsatta tid och infinner han sig ej heller inom tre timmar derefter; då må de, som tillstädeskommit, åtskiljas. Uteblifver god man, som af förrättningsman utsedd är, kalle denne genast annan god man i stället. Är sökanden borta, vare ansökningsen förfallen. Annan sakegares eller allmänt ombuds uteblifvande må ej hindra förrättningens fortgång. Förrättningsman eller god man, som utan laga förfall från förrättningen uteblifver, ersätte all skada eller olägenhet, som deraf uppstår; förrättningsmannen ansvarare derjemte såsom för tjenstefel.

33 §.

Emot syneman gälle dessa jäf: om han är med part i den skyldskap eller det svågerlag, som i Rättegångsbalken om jäf emot domare sägs, eller om han eller någon, som med honom sålunda i skyldskap eller svågerlag är, eger i saken del eller eljest kan af förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada, eller om han såsom domare deltagit i åtgärd eller beslut, som saken rör, eller om han är parts vederdelo-man eller uppenbare ovän. Söker någon, sedan ärendet anhängigt är, sak med syneman eller tillfogar honom något med ord eller gerning i uppsåt att honom dermed jäfvig göra, det skall ej för jäf räknas.

Anmäles vid förrättningen jäf, ege synemännen deröfver samfaldt besluta; finna de jäfvet lagligen grundadt, åligge förrättningsmannen att, om han eller af Konungens Befallningshafvande utsedd god man jäfvig är, anmäla det hos Konungens Befallningshafvande, som förordnar annan förrättningsman eller god man. Angår jäfvet god man, som blifvit af förrättningsman utsedd, kalle denne annan god man i stället.

Beslut, hvarigenom jäfsanmärkning gillad varder, skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphäfvande af åtgärd eller beslut, som tillkommit innan anmärkningen gjordes.

Ogillas jäfsanmärkning, må deremot anmältdt missnöje ej utgöra hinder för förrättningens fortgång.

34 §.

Vid förrättningen hafva synemännen främst att tillse, huruvida enligt de i denna lag stadgade grunder laga hinder emot företaget möter; finna synemännen sådant hinder möta, gifve genast besked derom och afslute förrättningen.

35 §.

Synemännen må ej inlåta sig i pröfning huruvida vattenverk, om hvars ändring eller utrifning fråga väckes, lagligen tillkommit eller af laga beskaffenhet är.

Lag samma vare om invändning, som vid synen göres, att på grund af aftal jordegare är förbunden att uppdämning tåla eller förhindrad att vatten från sin till annans jord afleda; yppas tvist derom, och kan ej företaget bringas till stånd utan rubbning af det åberopade rättsförhållandet; varde förrättningen instald i afbidan på tvistens slutliga pröfning.

36 §.

Möter ej emot företaget hinder, böra synemännen, efter det sakegarne blifvit hörde och utredning skett angående de förhållanden, hvilka kunna på frågan inverka, söka att emellan samtliga sakegare åstadkomma förening i de delar, hvarom tvist yppas; och varde, der sådan förening sker, särskild afhandling derom upprättad, af sakegarne underskrifven samt medelst synemännens påskrift vitsordad.

Rörer förening kronans eller allmän anstalts rätt, skall, ändå att dess ombud derå ingått, föreningen i afseende å sådan rätt ej gälla, med mindre den af vederbörande myndighet godkänd varder.

37 §.

Vilja en eller flere jordegare i det fall, hvarom i 13 § skils eller eljest med sökanden om företaget sig förena, skall afhandling derom upprättas och bekräftas så, som i 36 § sägs; och vare den, som sålunda med sökanden gjort gemensam sak, ansedd som hade han sjelf företaget sökt.

38 §.

Kommer ej enligt 36 § förening till stånd emellan samtliga sak-egare, varde frågan i de delar, som tvistige äro, af synemännen pröfvad jemlikt de i denna lag stadgade grunder.

39 §.

Det vattendrag med af- och tillopp, som saken angår, och den jord, hvarpå företaget kan inverka, skola, om och i den mån sådant synes nödigt, af förrättningsmannen afvägas, uppmätas, aftecknas och beskrifvas.

40 §.

För utrönande af värdet å den jordförbättring, som af företaget kan påräknas, skola synemännen efter undersökning af den jord, hvarom fråga är, uppskatta jorden såväl i dess skick före företaget, som ock i det skick, hvori den antages komma efter företagets fullbordan; och hafva synemännen att med ledning deraf bestämma om och i hvad mån hvarje särskild jordegare af företaget hemtar nytta för sina egor och förty bör i företaget och dermed förenade kostnader taga del.

41 §.

Vid uppskattning af jords förbättring bör afseende fästas å ena sidan å jordens större eller mindre bördighet i dess af vatten besvärade skick och den afkomst, som jorden i sådant skick kan under vanliga förhållanden lemna, samt å andra sidan å den bördighet, hvilken, till följd af jordens naturliga beskaffenhet till matjord och alf samt möjligheten af dess mer eller mindre fullständiga torrläggning till bestämdt djup, är efter företagets utförande att påräkna.

42 §.

Utgöres jord, hvarå uppskattning enligt 40 § ske bör, helt och hållet eller till någon del af sjöbotten eller annan vattendränkta mark, och finnes uppskattningen af den blifvande nyttan ej kunna, innan före-

taget blifvit fullbordadt, så noggrant verkställas, att jordegarnes inbördes delaktighet derefter kan tillförlitligen bestämmas; då ege synemännen utsätta den slutliga uppskattning, som för sådant ändamål är af nöden, att, efter ty i 63 § sägs, förrättas efter företagets fullbordan; och vare i afbidan derå delaktigheten tills vidare bestämd efter jordvidden, allenast med den jemkning, hvartill uppenbar olikhet i den påräknade förbättringen må föranleda.

43 §.

I fråga om företagets utförande hafva synemännen att bestämma: hvarest och huru dike eller vattenafledning, som af sökanden yrkas och af synemännen anses nödig, tjenligast göras skall, allt med hänsyn till de i 3 och 4 §§ stadgade grunder, äfvensom vattenmängd, affall, jordens sättning samt andra förhållanden, så ock dertill att största möjliga jordförbättring må vinnas med minsta kostnad för deltagarne och minsta intrång eller olägenhet för annan; börande, då vattenverk, som hindrar företaget, måste ändras, ändringen så göras, att verket, såvidt ske kan, ej försämras eller att, der försämringen ej kan undvikas, den i möjligaste måtto inskränkes;

hvarest och huru bro, trumma eller dylikt skall göras eller ombyggas, der sådant tarvas;

hvad för vattenhöjdens reglering och förekommande af skada genom öfversvämning eller annorledes bör iakttagas, så ock hvilka bland jordegarne böra i följd af sin jords läge och beskaffenhet kostnaden härför särskildt vidkännas;

huru i fråga om sättet för utförande af gemensamt arbete samt framtida underhållet af gjorda anläggningar tjenligast förfaras bör, vare sig att nödiga arbeten skola ombesörjas af deltagarne samfäldt eller ock arbetet så fördelas, att viss sträcka att anlägga och för framtiden vidmagthålla tilldelas hvarje deltagare; i hvilket senare fall afseende bör fästas å markens olika beskaffenhet, så att, der kostnad eller svårighet större är, skälig jemkning göres; .

tiden då vattenverks ändring eller annat arbete för företaget må begynna; tiden och sättet för fullgörande af samt betalningen för arbete, hvarom enligt 7 eller 18 § jordegare eller vattenverksegare vill besörja; så ock viss tid, då företaget i sin helhet bör vara bragt till slut;

samt i öfrigt allt hvad till företagets ändamålsenliga anordning lända kan.

44 §.

Finna synemännen, att enligt 5, 6, 18, 19, 20, 22 eller 25 § lösen eller ersättning för skada eller intrång gäldas bör, skall den uppskattas till visst belopp i penningar att utgå på en gång, der ej sakegarne annorledes åsamjas.

Är jord, vattenverk eller annan lägenhet, som lösas eller ersätts skall, af egaren upplåten åt annan till nyttjande, varde, om och i den mån uti löseskillingen eller ersättningsbeloppet särskildt vederlag för mistning eller inskränkning af nyttjanderätten blifvit inberäknadt, sådant till sakegarnes kännedom utsatt.

Skall ersättning eller lösen utgå med förhöjning öfver värdet, böra värdet och förhöjningen hvar för sig angifvas.

45 §.

Förrättningen skall, så vidt ske kan, utan uppskof fortsättas och avslutas. Finnes för inkallande af sakegare eller af annan laga orsak nytt sammanträde af nöden, skall underrättelse om tiden därför meddelas innan sammanträdet avslutas; och vare särskild kallelse ej erforderlig å annan än sakegare, som ej vederbörligen kallad blifvit, eller ny sakegare, der sådan inkallas bör.

Kan till följd af laga hinder tiden för sammanträdet ej genast ut sättas, eller sammanträde ej å utsatt tid hållas, varde tiden för det nya sammanträdet kungjord minst fjorton dagar förut i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken angår, är belägen.

46 §.

Tvist om egande- eller besittningsrätt må ej föranleda uppehåll i förrättningen, med mindre alla sakegare äro om sådant uppskof ense, utan vare alltid innehafvare af egendom, hvarom tvistas, berättigad att med laga verkan därför tala och svara, intill dess han varder derur lagligen vunnin. Ej må den, som genom köp eller annorledes blifver egare eller åbo innan ärendet blifvit till slut bragt, rubba hvad förre innehafvaren samtyckt eller afgjort.

47 §.

Stanna synemännen i olika meningar, då beslut eller utlåtande af dem meddelas skall, gånge efter hvad de fleste säga. Äro rösterna å ömse sidor lika, gälle den mening förrättningsmannen biträder.

48 §.

Förrättningsmannen åligger att vid alla under synen förefallande sammanträden föra protokoll, hvaruti paragraferna numereras i ordningsföljd för hela förrättningen. Protokollet bör vid hvarje sammanträdes slut uppläsas och med synemännens underskrift föreses.

49 §.

Sedan alla vid synen anhängiga frågor blifvit genom förening afgjorda eller af synemännen utredda, gifve de på grund af hvad sålunda förekommit utlåtande i saken och framlägge det skriftligen affattadt för sakegarne innan synen afslutas.

Förrättningsmannen upprätte tillika, der två eller flere jordegare skola i företaget deltaga och grunderna för delaktigheten blifvit enligt 40 § bestämda, särskild, i enlighet med utlåtandet eller förut ingången förening affattad längd, upptagande för hvarje hemman, hemmansdel eller annan lägenhet dess namn, nummer eller annan beteckning och egare, de i företaget ingående egornas uppskattade värde före och efter företaget samt värdet af den jordförbättring, för hvilken egaren sålunda bör i företaget deltaga; har för bestämmande deraf gradering af egorna skett, skola jemväl deras naturliga beskaffenhet och värde inbördes i längden intagas. Är i afbidan på slutlig uppskattning delaktigheten bestämd enligt grunderna i 42 §, varde längden derefter inrättad.

Nöjas samtliga sakegare åt utlåtandet, teckne de sitt godkännande derå, och varde intyg derom af synemännen meddeladt å utlåtandet och den längd, hvarom nyss är nämnt.

Anmäler enligt 51 § sakegare missnöje med förrättningen, varde det till protokollet taget.

Sist förklare förrättningsmannen synen afslutad och gifve sakegarne till känna vid hvilken Rätt talan emot förrättningen må anhängiggöras samt hvad enligt 51 och 52 §§ för talans bevarande iakttagas bör.

50 §.

Afskrift af syneprotokollet, ofvannämnda längd, synemännens utlåtande och de vid synen ingångna föreningar skall af förrättningsmännen inom trettio dagar efter synens afslutande öfverlemnas till någon i orten boende pålitlig person, som af sakegarne utses att samma handlingar emottaga; och vare handlingarna hos honom tillgängliga för en hvar, som åstundar att dem granska eller afskrift deraf taga.

51 §.

Är sakegare, som sjelf syneförrättningen ej sökt, missnöjd med förrättningen, göre derom anmälan vare sig hos synemännen innan förrättningen afslutas eller ock medelst skriftlig inlaga, som senast före klockan tolf å sextionde dagen efter afslutandet skall till Konungens Befallningshafvande ingifvas.

Varder ej missnöje anmältd såsom nyss är sagdt, skall, der ej sökanden sjelf förrättningen klandrar, och med anledning deraf ändring i synemännens utlåtande göres, vid samma utlåtande bero; dock vare utlåtandet utan all verkan emot sakegare, hvilken, efter ty i 31 § skils, bort till synen särskildt kallas, men ej bevisligen af kallelsen undfått del och ej heller vid synen kommit tillstädes.

52 §.

Då missnöje enligt 51 § anmältd är, stämme sökanden, der han sin talan fullfölja vill, saken i hela dess vidd till Rätten in. Varda de, som missnöje anmält, ej instämde inom sex månader ifrån den dag, då syneförrättningen afslöts, skall den af sökanden väckta frågan anses förfallen.

Vill sökanden sjelf förrättningen klandra, instämme han saken till Rätten inom den tid, som nu sagd är, eller hafve i afseende å sakegare, som ej sålunda instämd blifvit, talan emot förrättningen förlorat; vänder den som instämd blifvit något in, som på annan sakegares rätt inverka kan, åligge sökanden att äfven honom till svaromål i saken instämma.

53 §.

Äro bland jordegare, hvilka vid förrättningen ansetts pligtige att i företaget deltaga, flere än fem boende inom en församling, må stämningen dem delgifvas genom dess uppläsande i församlingens kyrka. Hvad nu är stadgadt ege dock ej tillämpning å jordegare, som enligt 51 § missnöje anmält, eller emot hvilken talan föres om ändring i uppskattningen af förbättringen å hans jord eller om annat än hans delaktighet i företaget.

54 §.

Sträcka sig vattendrag eller egor, om hvilka fråga är, genom två eller flere Rätters domvärjo, höre målet under den Rätt, der största delen af den jord, om hvars torrläggning fråga blifvit väckt, är belägen.

55 §.

När mål jemlikt 28 eller 52 § till Rätten instämnes, ege i stad Rätten och å landet domaren uti stämningen utsätta saken till syn på stället, der sådant äskas af kåranden eller eljest anses för målets pröfning erforderligt; anmode ock, der det nödigt finnes, sakkunnig man att lemna Rätten biträde.

56 §.

Har uti målet sådan pröfning, som i 27 § sägs, föregått, gifve Rätten eller domaren genast förrättningsmannen till känna att stämning utfärdad är; och åligge förrättningsmannen att konceptprotokollet, kartor, planritningar och öfriga handlingar, som saken röra, till Rätten insända.

Är i målet fråga väckt om vattenverks ändring eller utrifning, föranstalte derjemte Rätten eller domaren att, till underrättelse för in-teckningshafvare eller icke uppgifne sakegare, tiden och stället för ärendets företagande kungöras såväl i kyrkan för den församling, der vattenverket är beläget, som ock tre gånger i allmänna tidningarna, sista gången minst fjorton dagar före den dag, hvilken till målets företagande är utsatt.

57 §.

Blifver jordegare, å hvilken stadgandet i 53 § eger tillämpning, utan anmaldt och styrkt laga förfall borta från Rätten då syn hålles, vare hans uteblifvande ej hinder för synens fortgång.

58 §.

Yppas under målets handläggning tvist emellan egare, innehafvare af nyttjanderätt eller andre om bättre rätt till hvad såsom ersättning eller lösen skall utgå, varde den tvist hänvisad till särskildt utförande.

59 §.

För förrättning, hvarom i 27 § sägs, njute synemännen godtgörelse i enlighet med hvad särskildt är stadgadt. Kostnad, som nu sagd är, så ock kostnad för kallelser eller annat, som för syneförrättningen är af nöden, skall af sökanden genast förskjutas. Kommer företaget sedan till utförande, varde den kostnad såsom all annan för företaget nödig utgift å samtliga deltagarne fördelad.

60 §.

Uti de mål, hvarom i 3 kap. skils, ersätte jordegaren, ändå att han saken vinner, all den kostnad vederparten för sin inställelse vid syneförrättningen samt för sin talans bevakande och utförande vid första domstolen vidkännas får.

61 §.

Förrättningsmannen åligger, der talan ej föres emot förrättningen, att inom ett år efter dess afslutande insända det dervid förda protokoll jemte öfriga i 56 § nämnda handlingar till länets landtmäterikontor för att der förvaras. Varder målet till Rätten instämmt, skola handlingarna, sedan målet blifvit afgjort, till landtmäterikontoret från Rätten insändas.

62 §.

Nu är företag, hvarom i denna lag sägs, fullbordadt; menar någon att sedermera sig visat att vid uppskattning, som enligt 40 § skett, jord-

förbättringens värde till hans skada blifvit origtigt beräknadt, ege då erhålla ny uppskattning af värdet, der han före utgången af kalenderåret näst efter det, under hvilket företaget fullbordades, gör ansökan derom hos Konungens Befallningshafvande. Sådan ny uppskattning skall efter ansökningstidens slut så snart lämpligen ske kan verkställas af de synemän, som den föregående uppskattningen förrättat, eller, om hinder för dem möter, af andre, som dertill utses på sätt i detta kap. föreskrifves. Är någon med den nya uppskattningen missnöjd, stämme då in sitt klander till Rätten inom nittio dagar ifrån den dag, då förrättningen afslöts, eller hafve talan emot uppskattningen förlorat. I öfrigt gälle angående dylik förrättning i tillämpliga delar hvad ofvan är stadgadt.

Hafva sakegarne träffat förening om ny uppskattning i andra fall eller om annan tid eller ordning för ny uppskattnings förrättande, än nu är sagdt; vare det gilt.

Sker genom uppskattningen ändring i hvad förut blifvit bestämdt, varde fördelningen af kostnad och utgift för företaget, så ock af underhållsskyldigheten jemkad derefter. Göres ej ändring, gälde den, som påkallat den senare uppskattningen, ensam kostnaden därför.

63 §.

Har, efter ty i 42 § förmåles, slutlig uppskattning af påräknad jordförbättrings värde blifvit utsatt att ega rum efter företagets fullbordan, ege en hvar jordegare, hvars rätt är af frågan beroende, att inom tid, som i 62 § sägs, hos Konungens Befallningshafvande anmäla ärendet för uppskattningens verkställande; men försummas det, vare all fråga om dylik uppskattning förfallen.

Om sådan slutlig uppskattning, som här afses, gälle hvad om ny uppskattning i 62 § stadgas; dock skall kostnaden för förrättningen alltid å samtliga deltagarne fördelas.

5 Kap.

Särskilda bestämmelser.

64 §.

Synemäns utlåtande, hvarvid enligt 51 § skall bero, gånge i verkställighet i den ordning, som för laga kraft egande dom är stadgad.

65 §.

Afser syneförrättning allenast dikning, hvarom i 1 kap. sägs, må, utan hinder deraf att missnöje blifvit i målet anmaldt, dikningen i enlighet med synemännens utlåtande verkställas, der ej Rätten finner skäligt annorledes förordna; gälde dock sökanden dessförinnan den ersättning, som jemlikt utlåtandet utgifvas bör, och ställe hos utmätningssmannen i orten pant eller borgen för det ytterligare skadestånd, som kan varda vederparten i följd af dikningen tillerkändt.

Under enahanda vilkor, som här ofvan stadgade äro, må ock dikning i enlighet med Rättens dom verkställas, ändå att ändring i domen sökes.

66 §.

Vattenverk, som lösas skall, så ock annan fast eller lös egendom, som det åligger jordegaren att jemte verket öfvertaga, skall, der ej annorlunda öfverenskommet är, afträdas å laga fardag, sedan lösens belopp blifvit slutligen faststaldt och derefter uppsägning i rätt tid skett. Uppsägning må ej med laga verkan ske, med mindre lösen för vattenverket och annan fast egendom, som skall afträdas, blifvit hos Konungens Befallningshafvande i ränteriet nedsatt. Sker ej sådan uppsägning inom sex månader, sedan lösens belopp faststaldes, vare den då väckta frågan förfallen; varder ej, sedan uppsägningen skett, lösen för den lösa egendomen, så ock skadeersättning, som vattenverksegaren tillkommer, före tillträdesdagen erlagd, skall frågan ock anses förfallen, der vattenverksegaren det yrkar.

Medel, som jemlikt denna § skola nedsättas i ränteriet, må, der jordegaren det äskar, insättas i bankinrättning, som af Konungens Befallningshafvande godkännes, för att der emot ränta innestå under den tid Konungens Befallningshafvande bestämmer; och kommer räntan intill tillträdesdagen jordegaren till godo.

67 §.

Har, sedan värde sattes å egendom, som lösas skall, egaren gjort nödig eller nyttig kostnad derå, vare han berättigad att härför undfå ersättning. Tvist härom varde af Rätten särskildt pröfvad, och må

emellertid egendomen tillträdas, der den, som ersättningen gifva skall, hos Konungens Befallningshafvande ställer pant eller borgen för det, hvarom tvistas.

68 §.

Skall i andra fall, än i 66 § sägs, ersättning gäldas för skada eller intrång, som någon tillskyndas genom företag, hvilket enligt denna lag tillåtet är; då må ej någon åtgärd till rubbning af vattenverk vidtagas eller arbete å annans mark eller eljest till förfång för annan verkställas, innan den ersättning, som derför utgå bör, blifvit till ersättningstagaren gulden eller, der fråga är om ersättning för skada å vattenverk, som är med in-teckning besväradt, hos Konungens Befallningshafvande i ränteriet nedsatt. Varder ej ersättningen gulden eller nedsatt inom tid, som genom aftal eller eljest i laga ordning blifvit bestämd, eller, om sådan bestäm-melse saknas, inom fem år efter det ersättningens belopp faststäl-des, vare den då väckta frågan förfallen.

69 §.

Å ersättning, som ej på en gång gäldas skall, ege hvad i 66 och 68 §§ stadgadt är ej tillämpning.

70 §.

Är enligt 66 § lösen för fast egendom nedsatt, skall, sedan egen-domen blifvit afträdd, det egaren tillkommande belopp af Konungens Be-fallningshafvande fördelas i den ordning, som för fördelning af köpe-skilling för utmättningsvis såld fast egendom stadgad är; skolande kun-görelse om sammanträde för fördelningen i allmänna tidningarna införas och särskild underrättelse om sammanträdet egaren och innehafvare af fordran, hvarför egendomen häftar, meddelas på enahanda sätt, som i fråga om auktion å utmätt fast egendom är föreskrifvet.

Ersättning, som enligt 68 § blifvit nedsatt, varde af Konungens Be-fallningshafvande utbetalad till vattenverksegaren, der han visar, att in-teckningshafvarne medgifvit honom rätt att beloppet lyfta. Eljest fördele Konungens Befallningshafvande ersättningen i den ordning, som för för-delning af lösen här ofvan är stadgad.

Är ej lösens eller ersättningens belopp af Rätten pröfvadt och fast-stäldt, och förmenar innehafvare af fordran, hvarför egendomen häftar,

att värdet blifvit för lågt beräknadt, vare han berättigad att, der ej full betalning för hans fordran honom lemnas, äska att värdet, så vidt på hans eller annan sådan fordringsegares rätt inverkar, varder af Rätten bestämdt.

71 §.

Har, efter ty i 58 § sägs, tvist yppats om bättre rätt till hvad såsom lösen eller ersättning skall utgå, eller skall lösen eller ersättning gäldas för egendom, som innehafves såsom fideikommiss, varde beloppet nedsatt i länets ränteri; och stånde sedan, i afbidan på tvistens slutliga afgörande eller Konungens föreskrift angående fideikommissmedlen, beloppet i qvarstad, der ej enligt 70 § utdelning bör ega rum.

72 §.

Är fast egendom i följd af de i 3 kap. gifna bestämmelser afträdd, och vill han, som egendomen inlöst, få den frigjord från in-teckning för fordran, som icke kunnat ur löseskillingen gäldas; vare efter erhållen lagfart dertill berättigad, ändå att han ej kan in-teckningshandlingen i hufvudskrift förete. Vill han af sådan rätt sig begagna, gifve till Rätten eller domaren in gravationsbevis angående egendomen, så ock handling, som visar löseskillingens fördelning, samt intyg att fördelningen blifvit godkänd eller vunnit laga kraft; och varde sedan så förfaret, som i 23 § i förordningen angående in-teckning i fast egendom den 16 Juni 1875 stadgas.

73 §.

Har företag, hvarom i denna lag sägs, icke blifvit inom föreskrifven tid bragt till slut, må, der någon, hvars rätt deraf är beroende, sådant yrkar, frågan om företaget kunna förklaras förfallen, så vida icke giltigt skäl för dröjsmål visas, eller genom företagets inställande synnerligt men skulle deltagarne tillskyndas. I dessa fall sätte Rätten ut ny tid. Lider någon genom dröjsmålet skada, skall ersättning gäldas af deltagarne.

74 §.

Varder ej, sedan vattenverk, som ändras eller utrifvas skall, blifvit af egaren afträdt, ändringen eller utrifningen verkställd inom fem år

efter afträddandet, och vill förre egaren verket återlösa; stämme då talan derom in till Rätten inom tio år sedan verket afträddes. Pröfvas sådana omständigheter för handen, att det tillärnade företaget må anses såsom öfvergifvet, varde talan bifallen; eljest ege Rätten förordna att med pröfningen bör på viss af Rätten bestämd tid anstå. Godkännes anspråket, och kunna ej parterne sänjas om löseskillingens belopp, varde detta af Rätten bestämdt till verkets fulla värde vid den tid återlösen sker; ej må dock värdet sättas högre än det belopp, för hvilket verket blifvit afträdt.

Är vattenverk enligt denna lag utrifvet, må det ej ånyo upptagas.

75 §.

Äro deltagare i gemensamt företag flere än fem, och har ej delaktigheten i arbetets första verkställande och det framtida underhållet blifvit så bestämd, att en hvar står i ansvar för viss sträckning å marken; då skola de utse syssloman att tala och svara i mål, som företaget röra; göra ock derom anmälan hos Konungens Befallningshafvande. Ej må, innan hvad sålunda föreskrifvet är blifvit iakttaget, arbete å annans mark eller åtgärd till rubbning af annans vattenverk verkställas. Då anmälan skett, hvarom nu är sagdt, skall underrättelse derom i länskungörelserna intagas.

Vid val af syssloman hafve deltagare, der ej annorledes åsämjes, rösträtt efter som han har del i företaget.

Har syssloman afgått, och är ej anmälan gjord om val af annan i den afgångnes ställe, ege Konungens Befallningshafvande eller domstol att, der i förekommande fall sådant yrkas af någon, hvars rätt är i fråga, förordna syssloman att i målet svara.

76 §.

Hafva vid utförande af företag, som enligt denna lag tillåtet är, stadgade försigtighetsmått ej blifvit iakttagna, och lider någon deraf skada; eller uppstår eljest i följd af företaget skada, som ej blifvit förutsedd och på förhand ersatt; gälde deltagarne ersättning efter Rättens bepröfvande.

77 §.

Nu vill någon, som enligt 11, 12 eller 26 § är skyldig att deltaga i der nämnda företag, vinna befrielse från sagda skyldighet; afsäge sig

då den båtnad, som genom företaget beredes hans jord. Rätt till sådan afsägelse tillkomme dock ej den, som företaget sökt eller enligt 37 § är att såsom sökande anse eller i målet fört talan, som enligt 3 och 15 §§ föranlett större anläggning, än sökanden äskat.

Afsägelsen skall, för att giltig anses, sist före utgången af kalenderåret näst efter det, under hvilket företaget blef fullbordadt, anmälas antingen vid sammanträde i målet inför synemännen eller domstolen, eller ock skriftligen hos Konungens Befallningshafvande. Har någon gjort sådan afsägelse, falle den delaktighet i företaget, hvarifrån han sålunda befrias, dem till last, som i företaget qvarstå; och vare han, som befrielsen vunnit, i stället pliktig att, sedan frågan om jordförbättringens värde blifvit enligt 40, 62 eller 63 § slutligen afgjord, låta af sin genom företaget förbättrade jord utbrytas och de qvarstående deltagarne tillskiftas lika stor del, som, enligt den i målet verkställda uppskattning, jordförbättringens belopp utgör af jordens hela värde i dess skick efter företagets fullbordan. Är enligt 63 § frågan om slutlig uppskattning af jordförbättringens värde förfallen, ege skyldighet att afträda jord ej rum.

78 §.

Intill dess vid företag, som afses i 77 §, afsägelse skett, svare jordegaren för gäldande af den å hans jord enligt laga kraft egande beslut belöpande andel i kostnad, som till företaget åtgått; men efter afsägelsen må dylikt bidrag ej hos honom uttagas, ändå att kostnaden tidigare gjord blifvit. Har han före afsägelsen verkställt arbete för det gemensamma företaget eller fått vidkännas bidrag dertill; det allt skall honom godtgöras; och vare han ej skyldig att dessförinnan afträda den jord, som emot båtnaden svarar.

79 §.

Vid utbrytning af jord enligt 77 § skola i fråga om landtmätarens förordnande, tillträde af den utbrutna jorden, så ock i öfrigt de för laga skifte och egoutbyte gifna bestämmelser i tillämplige delar lända till efterrättelse; dock må gradering, som vid föregående uppskattning för bestämmande af jordförbättringens värde skett, ej rubbas; och drage den, hvilken utbrytningen äskat, ensam kostnaden för förrättningen.

80 §.

Har ej jordegare, efter ty i 77 § är sagdt, vunnit befrielse från skyldigheten att i företaget deltaga, vare jemväl ny egare af jorden

pligtig att taga del i företaget, men svare ej för bidrag, som förfallit till betalning innan han egare blef.

81 §.

Försummar den, som är skyldig att dike underhålla, hvad honom derutinnan åligger, svare för all skada, som genom försummelsen tillskyndas annan, hvars rätt är beroende deraf att diket hålles vid magt. Bättrar ej den försumlige skyndsamt bristen, då han derom tillsagd varder, och vill den, som af försummelsen men lider, bristen själf bota, kalle då två ojäfvige män att syn hålla och ege, sedan bristen af dem vitsordad är, att arbetet på den försumliges bekostnad verkställa.

Hvad nu är stadgadt om dike gälle ock om vattenafledning.

82 §.

Dike, som, då denna lag träder i kraft, finnes upptaget, skall af den, hvilken dittills varit dertill pligtig, fortfarande hållas, intill dess fråga om upptagande af nytt eller förändring af gammalt dike blifvit väckt och med tillämpning af de i denna lag gifna föreskrifter diknings-skyldigheten blifvit annorledes bestämd. Försummas underhåll af äldre dike, vare lag som i 81 § sägs.

Är någon på grund af bestämmelse vid laga skifte eller eljest enligt gällande aftal förbunden att åt annan dike hålla, och yppas i sammanhang med väckt fråga om förändrad dikesläggning tvist om och i hvad mån den, som det äldre diket hållit, bör vidkännas underhållet af det nya eller förändrade diket; deraf må ej dikningsskyldighetens bestämmande jemlikt de i denna lag stadgade grunder uppehållas, utan ankomme tvisten på särskild pröfning.

De om dike nu gifna stadganden skola ock gälla om vattenafledning.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 Januari 1880; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro vid domstol anhängiga, behandlas enligt äldre lag.

---

*Protokoll öfver ett lagärendet, hållet uti Kongl. Maj:ts Högsta Domstol
Fredagen den 25 Oktober 1878.*

Närvarande:

Justitieråden: ALMQVIST,
CARLSON,
RABE,
OLIVECRONA,
SVEDELIUS,
HERNMARCK,
WEDBERG.

Sedan, till följd af Högsta Domstolens föreskrift den 12 nästlidne April vid då slutad föredragning af det till Högsta Domstolens utlå-
tande öfverlemnade förslag till »Förordning angående torrläggning af
jord», samma förslag emellan Högsta Domstolens ledamöter cirkulerat,
så företogs nu detta ärende till slutlig handläggning; varande ett tryckt
exemplar af förslaget detta protokoll bilagdt.

Justitierådet *Wedberg* yttrade: I afseende å inledningen till den
föreslagna förordningen kan anmärkas, att samma förordning, såvidt
angår den i Byggningsbalken omförmälda dikning, har till föremål
allenast att bestämma dels villkoren för rätt att för jords torrläggning
påfordra dike å annans mark, dels skyldighet att deltaga i dike, som
annan för torrläggning af sin jord påfordrar, hvaremot 6 kap. 2 §
Byggningsbalken innefattar föreskrifter om innehafvares af jord skyl-
dighet att verkställa den dikning, som för samma jords häfd ansetts
vara af nöden. Väl vidröres i förslagets 9 § samma ämne, som före-
kommer i 1:sta punkten af förutnämnda lagparagraf, men förslaget
stadgar blott huru dikningsskyldigheten skall fördelas, när dike tarf-
vas och af någon fordras, under det att Byggningsbalkens stadgande
synes hafva till syfte att bestämma just hvad i sådant afseende tarfvas.

Då emellertid omförmälda bestämmelser i 6 kap. 2 § Byggningabalken ej höra till nu föreliggande ämne, anser jag mig endast böra erinra, att samma lagrum ej bör helt och hållet upphävas, utan att i öfvervägande tages, om och i hvad mån det må af andra motsvarande stadganden ersättas.

I öfrigt anser jag det remitterade förslaget i nedannämnda delar gifva anledning till följande anmärkningar:

1 kap. I fråga om skyldigheten att deltaga i vanliga dikningsföretag, eller sådana, som ej afse afdikning af kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark, instämmer jag med den ledamot af Nya Lagberedningen, som ansett sådan skyldighet böra åligga allenast den, genom hvilkens mark diket upptages, och utan rätt för honom att genom afsägelse af båtnaden vinna befrielse från dikningsskyldigheten, samt att den, som eger ofvanliggande mark och diket ej fordrat, blifver skyldig att i dikets underhållande deltaga först då han genom egen dikning dit afleder vatten. Då jag derjemte delar samma ledamots yttrande angående 5 och 13 §§ af Beredningens förslag, anser jag §§ 2—17 samt rubriken till 2 kap. böra erhålla den lydelse hans vid förslaget fogade särskilda utkast innehåller; dock att enligt min tanke i 11 § (9 § i Beredningens förslag) uttryckas bör, att den gäller allenast om afoppsdike, enär meningen ej torde vara att den skall afse de mindre diken, som i 6 kap. 2 § Byggningabalken tillika nämnas, äfvensom i 15 § bör, i likhet med 13 § i Beredningens förslag, uttryckas, att beslutanderätten tillkommer flertalet af dem, hvilka ega jord, som påräknas kunna genom företaget vinnas eller förbättras; utvisande nämnda utkast jemväl de ändringar, som häraf skulle förmedlas i afseende å §§ 43, 48, 49 och 79.

2 kap. Med anledning af hvad här nedan vid 14—21 §§ anmärkes anser jag, att orden »*så ock om invallning*» böra ur rubriken uteslutas.

14—21 §§. På sätt vid granskningen af komiterades den 5 November 1870 afgifna förslag till ny lag angående vattenrätten af Högsta Domstolens fleste ledamöter blifvit anmärkt, synes en utsträckning af tvångsrätt i fråga om torrläggningsföretagen, till fördel för enskilda intressen, utöfver hvad gällande lag medgifver, hvarken ur synpunkten af jordbrukets befrämjande behöflig eller från rättslig synpunkt antaglig. Hvad särskildt angår invallningsföretagen, är ock dessa företags framgång i hög grad beroende på det omsorgsfulla och noggranna verkställandet och underhållet af alla de anstalter, som för vattnets afhållande och bortledande äro af nöden, hvadan det med allt skäl bör lemnas åt den frivilliga öfverenskommelsen att bringa dylika gemensamma

företag till stånd. Icke heller torde för jordbrukets utveckling i allmänhet inom vårt land det vara af någon vikt, att invallningsföretag skulle kunna genom tvång åvägabringas, då dessa företag endast på ett mera inskränkt antal ställen låta sig genomföras. På dessa och de i öfrigt uti de särskilda yttrandena inom Beredningen angående denna fråga anförda skäl hemställer jag, att allt hvad som stadgas angående invallning måtte ur förslaget uteslutas och följaktligen 14—21 §§ utgå.

3 kap. 22 §. Giltigt skäl saknas att borttaga den inskränkning i jordegares rätt att lösa lagligen tillkomna vattenverk, som nu gällande lag stadgar i fråga om större bruk och bergverk eller större fabriksinrättning. Med den grund, hvarpå lösningsrätten hvilar, nemligen hänsynen till landets ekonomiska utveckling, står väl tillsammans, att denna icke må göras gällande mot sådana industriella anläggningar, hvilkas betydelse ej mindre för den ort, der de förekomma, än ock för vårt land i sin helhet, icke kan antagas vara mindre än de nya odlings-tillfällen, som genom deras borttrifvande skulle beredas. Erfarenheten från de mer än femtio år, som förflutit under det att nämnda inskränkning förekommit, ådagalägger ock, att densamma icke utgjort något hinder att, i den mån kapital och arbetskrafter finnas tillgängliga, använda desamma på vattenaflednings- och odlingsföretag; och det torde ej kunna bestridas, att samma förhållande skall i vårt land under en lång framtid komma att fortvara. Under sådana förhållanden torde det vara helt och hållet obehöfligt att borttaga det skydd för den större industrien, som hittills funnits i stadgandet, att densamma icke behöfver vika för anspråken af ett annat privat intresse, och hemställer jag därför, att i denna § måtte införas bestämmelsen, att den lösningsrätt, hvarom der handlas, icke måtte sträcka sig till vattenverk, anlagdt för bedrifvande af större bruk och bergverk eller större fabriksinrättning.

24 §. Den afvikelse från gällande lag, som i denna § föreslås, eller att ersättning till vattenverksegaren för verkets försämring äfvensom lösen för vattenverk, som kommer att alldeles rifvas, skall utgå med en förhöjning af allenast tjugu procent, synes sakna giltig grund. Den hittills stadgade förhöjningen kan ej anses såsom oskäligen, då i betraktande tages, att det slag af egendom, hvarom här är fråga, är i hög grad underkastadt tillfälliga växlingar i värde, samt att det icke kan vara med rättvisa öfverensstämmande, att egaren, om ett lösningsanspråk under tillfälligt dåliga konjunkturer väckes, skall utsättas för möjligheten att få afstå sin egendom mot ett pris långt understigande hvad han under förbättrade förhållanden kan för densamma påräkna. Ej heller synes en dylik ned sättning vara af behovet påkallad, då, såsom redan antydt är, erfarenheten gifvit vid handen, att, med nu stadgade

förhöjning i värdet af femtio procent, lösningsrätten mot vattenverksegare funnit en vidsträckt användning. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att denna § måtte så förändras, att deri komme att stadgas, att såväl ersättningen för vattenverks försämring som ock lösen för verk, som alldeles utrifves, skola utgå med fulla värdet och hälften derutöfver.

Derest denna anmärkning godkännes, bör sista momentet i denna § såsom särskild § införas efter den 26 §.

25 §. Under åberopande af de vid nästföregående § anförda skäl anser jag, att jemväl denna § bör så omredigeras, att den komme att innehålla stadgande, att, om egare till vattenverk, som ändras skall, hellre vill afstå hela verket än ändringen tåla, jordegaren skall vara skyldig att lösa verket, som i 24 § sägs, samt att i sådant fall jordegaren har rätt att nödigt utmål till sig lösa med fulla värdet och hälften derutöfver.

26 §. Äfven i afseende å till vattenverk hörande jord, hvarå åbo ej är besutten, hemställer jag, att lösen*skall, der jordens egare det fordrar, utgå efter den i 24 § för lösen af vattenverk stadgade beräkningsgrund.

27 §. Enär i denna §, hvilken följer omedelbart efter de §§, som afhandla den skada, vattenverksegare lider genom verkets afstående eller ändring, orden »skada, som ej är att hänföra under här ofvan meddelade bestämmelser,» skulle kunna så missuppfattas, att de endast hade afseende å skada tillfogad vattenverksegare, bör genom ändring i redaktionen tydligare utmärkas, att stadgandet i §:n har afseende jemväl å skada, som för annan än vattenverksegaren vållas genom vattenverks ändring eller utrifning.

28 §. Jag tillstyrker att i §:n tydligare än som skett måtte utmärkas, att de kostnader, hvilka i §:n afses, skola vara å egendomen nedlagde sedan vattenverksegaren, såsom i 37 § sägs, blifvit till syn å vattenverket kallad.

Hvad i denna §, likasom i 49 och 65 §§, sägs om vattenverk anser jag böra gälla äfven om egendom, som nämnes i 31 §, hvadan sådant bör i förstnämnda tre §§ utmärkas.

Slutligen anser jag mig vid detta kapitel böra fästa uppmärksamheten derå, att 13 § i 1824 års förordning, hvilken stadgar, att Konungens Befallningshafvande eger tillse, att ränta eller andra allmänna skyldigheter å vattenverk, som utrifves, eller å den del deraf, som genom försämring bortgår, blifva efter de för skattläggningar i allmänhet stadgade grunder i vederbörlig ordning flyttade på den jord, för hvars båtnad verket rifves eller försämras, enligt förslaget komme

att upphävas utan att i detsamma någon motsvarande bestämmelse blifvit intagen.

4 kap. Såsom en följd af min vid 1 kap. uttalade åsigt, att vid vanliga dikningsföretag skyldigheten att deri deltaga bör inskränkas till dem, genom hvilkas jord diket går, eller hvilka till detsamma leda sina diken, anser jag, lika med en ledamot af Nya Lagberedningen, den i 33 § omförmälda föregående syn på stället icke böra föreskrifvas i andra fall än som förekomma i 2 kap., sådant detta skulle lyda enligt mitt förslag, samt i 3 kap. Enligt denna mening skulle 34 § och 2 mom. af 35 § utgå samt 37, 48 och 59 §§ ändras på sätt det vid lagförslaget fogade särskilda utkast närmare utvisar.

37 §. Enär giltigt skäl ej torde förekomma att inskränka den i denna § föreskrifna kallelsen å nyttjanderättsinnehafvare allenast till innehafvare af nyttjanderätt till vattenverk, anser jag första stycket af samma § böra så ändras, att hvarje nyttjanderättsinnehafvare, som i saken har del, blifver till förrättningen kallad.

40 §. Då ett uttryckligt bestridande af någon sakesgare icke synes vara af nöden för att kunna förvägra sökanden att verkställa företaget, hemställer jag, att senare delen af denna § måtte erhålla den redaktion, att derigenom endast utmärkes, att, om synemännen finna hinder mot företaget möta, de genast skola gifva besked derom och avsluta förrättningen.

41 §. Enär, i det fall att tvist yppas, huruvida jordegare är förbunden att uppdämning tåla eller förhindrad att vatten från sin till annans jord afläda, det icke synes lämpligt, att förrättningen fortgår, förr än nämnda tvist blifvit pröfvad och afgjord, anser jag sista meningen i denna § böra utbytas mot bestämmelsen, att förrättningen i afbidan på tvistefrågans pröfning skall inställas.

42 §. Orden *»efter ty ofvan är sagdt»* böra utgå såsom obehöfliga och möjligen föranledande till den oriktiga tydning, att med hinder i denna §:n skulle åsyftas endast de hinder, hvarom i nästföregående §:n förmäles.

43 §. Till förekommande af misstyding synes i fråga om de jordegare, som i fall, hvarom i 13 § skils, göra gemensam sak med sökanden, böra användas samma uttryck, som i sistnämnda § eller *»förena sig med sökanden»*, hvarjemte tydligare än som skett bör utmärkas, att hvad i efterföljande §§ stadgas med afseende å sökanden jemväl skall tillämpas å dem, som sålunda med honom sig förenat.

46 §. Vexlingar i penningevärdet af jorden kunna inträffa inom vida kortare tid än den, som erfordras för utförandet af de i denna förordning afsedda företag. Blifver det skick, hvori jorden antages komma

efter företagets fullbordan, uppskattadt före företagets början allenast i penningar, skulle det följaktligen mången gång blifva förenadt med största svårighet att vid den eftervärdering, hvilken förslaget medgifver jordegaren att påkalla för erhållande af rättelser utaf förelupna miss-tag i jordens värdering, undvika att inträffade vexlingar å det gångbara priset på jord ej komme att utöfva ett obehörigt inflytande på undersökningen, huruvida den föregående uppskattningen af värdet på jorden i dess blifvande torrlagda skick varit riktig. En säkrare jämförelsegrund och en bättre insigt i företagets inverkan på de särskilda egarnes jord kan vinnas genom gradering af jorden med afseende å dess beskaffenhet före och efter företaget, hvilket förfarande för vinnande af jämförelsegrund jemväl är i skiftesstadgan ovilkorligen föreskrifven i fall, som der afses. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att föreskrift måtte här intagas, att vid uppskattningen af jordförbättringars värde gradering å jorden skall ega rum äfven om dervid jordens värde tillika må varda bestämdt i penningar.

48 §. Då på skäl, som komma att nedan vid 72 § anföras, föreskrift bör finnas inom hvilken tid ett företag skall vara afslutadt, hemställer jag, att i denna § orden *»der sådant finnes lämpligt»* måtte utgå.

49 §. I afseende å bestämmandet af den andel i löseskilling eller ersättningsbelopp för vattenverk, som kan tillkomma nyttjanderättsinnehafvaren, kunna äfven andra omständigheter än tiden för afträdandet böra tagas i betraktande. I följd häraf anser jag, att orden *»med afseende å tiden för afträdandet»* böra såsom vilseledande utgå. Derjemte tillstyrkes, att, då förrättningsmannens utlåtande i fråga om nämnde andel icke för sakegarne är ovilkorligen förbindande, orden *»till efterrättelse för sakegarne»* måtte utbytas mot orden *»till sakegarnes kännedom»*.

50 §. Enär redaktionen i denna § synes kunna lemna rum för den misstydning, att förrättningsmannen skulle kunna, efter det sammanträdet blifvit upplöst, meddela underrättelse om tiden för det nya sammanträdet, endast han lemnade en dylik underrättelse innan han från stället afreste, hemställer jag, att orden *»innan han från stället reser»* måtte utbytas mot *»före sammanträdet slut»*; hvarjemte och då orden *»ny sakegare»* skulle kunna tolkas såsom innefattande allenast sådan sakegare, som förut ej varit uppgifven, men den kallelse, hvarom här är fråga, bör delgifvas jemväl sådan sakegare, som varit uppgifven, men ej blifvit vederbörligen kallad, jag anser redaktionen böra i förevarande afseende förtydligas.

Vidare tillstyrkes, att i §:n måtte införas ett i hufvudsaklig öfver-

ensstämmelse med föreskriften i 27 § skiftesstadgan affattadt stadgande om huru förfaras bör i det fall, att förrättningen varder för något laga hinder uppskjuten, men, innan sammanträdet upplöses, dagen för det nya sammanträdet ej kan utsättas.

51 §. På det ifrågavarande § måtte komma att afse tvist jemväl om sådan lägenhet eller förmån, hvarom förmäles i 31 §, hemställer jag, att orden: »till jord eller vattenverk» måtte få utgå.

54 §. Med anledning af den anmärkning, som vid 46 § blifvit framsteld derom, att gradering af den i företaget ingående jord städse skall ega rum, hemställer jag, att i förevarande § måtte vidlagas den ändring i afseende å föreskrifterne om längdens innehåll, som af berörda anmärkning, derest den gillas, blifver en följd; hvarjemte erinras, att, i händelse den här nedan vid 58 § gjorda anmärkning godkännes, sista stycket af 54 § måste erhålla en derefter lämpad förändrad lydelse.

55 §. Då den i §:n föreslagna tiden, inom hvilken efter synens afslutande handlingarne skola af förrättningsmannen till någon i orten boende pålitlig person aflemnas, torde, på sätt ock flere sakkunniga personer vid afgifvande af yttrande angående förslaget anmärkt, vara alltför knappt utmätt, anser jag, att denna tid bör till trettio dagar utsträckas.

56 §. Enligt 56 § skulle sakegare, som sjelf ej syneförrättningen sökt, men dermed vore missnöjd, derom på föreskrifvet sätt göra anmälan; men tillika finnes att dylik anmälan ej är för pröfning af sådan sakegares talan af nöden, derest nemligen annan sakegare förklarat sig missnöjd, i hvilket fall enligt 57 § saken ändå skall af sökanden instämmas, under det att dock förslaget ej gifver någon ledning vid bedömande af frågan, huruvida återkallande af anmäldt missnöje frikallar sökanden från skyldigheten att stämma. Stadgandet i sistnämnda § om viss tid för sakens instämmande synes ej heller vara alldeles oelstergifligt, enär detsamma lemnar rum för den tydning, att *saken* skulle kunna anses vara inom den föreskrifna tiden instämd, om ock bland alla sakegare blott en enda, och denne måhända en sådan, som ej anmält missnöje, fått del af stämningen, och att derefter de öfriga skulle kunna senare under rättegången inkallas. Deremot skulle, om någon sakegare anmält missnöje, sökanden vara skyldig, vid äfventyr att hela frågan vore förfallen, att förr eller senare under rättegången instämma äfven den sakegare, som ej anmält missnöje, ja till äfventyrs förklarat sig nöjd med förrättningen, ehuru icke enligt 54 § samtliga sakegare tecknat sitt godkännande å synemännens utlåtande.

Allt detta anser jag vara oformligheter i en rättegång, hvilka jag förmenar man bör kunna undvika.

Uti en sak af den beskaffenhet, hvarom nu är fråga, kan sökanden hafva vederparter, hvilka mot hvarandra ega helt och hållet stridig talan: å ena sidan vattenverksegare eller andra, hvilkas rätt ej må af företaget beröras, utan att dem gifves ersättning för hvad de afstå, och å andra sidan jordegare, om hvilka fråga är att de skola i utgifvande af denna ersättning eller andra kostnader deltaga; och följaktligen kan den fråga, i afseende hvarå missnöje blifvit anmaldt, vara sådan, att den ej inverkar på dens rätt, som med utlåtandet åtnöjes. Frågan om en eller annan jordegares skyldighet att i företaget deltaga kan i och för sig icke ega inflytande på vattenverksegarens rätt till ersättning, likasom ett yrkande om nedsättning i ett ersättningsbelopp ej förnärmar den, som varit nöjd med att i utgifvande af det bestämda beloppet deltaga. Då man ej tilltror sig kunna föreskrifva, att, likasom allas underlåtenhet att tillkännagifva missnöje gifver laga kraft åt synemännens utlåtande, samma påföljd drabbar en hvar, som gjort sig till sådan underlåtenhet skyldig under den ovisa förutsättning, att hans talan kunde blifva bevarad derigenom, att en annan förklarade sig missnöjd, må man heldre icke fordra att missnöje skall anmälas och icke i något fall göra den enes rätt, att få sin talan af domstol pröfvad, beroende deraf, huruvida någon, som till äfventyrs har motsatt talan, anmäler missnöje eller icke. Enligt nu gällande lag åligger ock sökanden instämma vattenverksegare, som ej åtnöjes med förrättningen, utan att den senare är skyldig gifva sitt missnöje tillkänna. Efter min tanke bör ej mindre en hvar vid syneförrättningen känd sakegare, som ej förklarat sig nöjd med synemännens utlåtande, af sökanden instämmas inom den i 57 § stadgade tid vid äfventyr, att företaget anses förfallet så vidt nämnde sakegare rör, än ock den sakegare, emot hvilken sökanden vill till sin förmån vinna ändring i hvad genom synemännens utlåtande blifvit angående samma sakegares rätt bestämdt, inom lika tid instämmas vid påföljd, att sökanden förlorat talan emot förrättningen i hvad sist, omförmålde sakegare angår, sökanden öppet lemnadt att, i den mån han anser sig dertill befogad, inom den utsatta tiden eller senare under rättegången inom tid, som af rätten bestämmes, inkalla äfven andre, hvilkas rätt kan vara af saken beroende; och bör sökandens underlåtenhet i ena eller andra afseendet ej betaga honom rätt att företaget utföra, så vida det kan ske utan förnärmande af dens rätt, som ej blifvit stämd, och såvida sökanden vill sjelf vidkännas det förhöjda ersättningsbelopp, som till följd af den till ersättning berättigades talan skolat drabba annan, ej instämd sakegare, derest han blifvit behörigen inkallad, eller sjelf

åtaga sig den andel i företaget i öfrigt, som bort belöpa på någon, som ej blifvit instämd.

57 §. De jordegare, hvilka ansetts pligtige att deltaga i ett företag af den beskaffenhet förslaget afser, kunna icke på sådan grund såsom en menighet betraktas. Ej heller synes det föreslagna stämningssättet, äfven om detsamma i fråga om en verklig menighet kan antagas gifva tillräcklig trygghet därför, att menigheten ej dömes ohörd, i fråga om enskilda personer innebära nödiga garantier för upprätthållandet af detta första och oundgängliga villkor för hvarje rättegång, enär, med användande af detta stämningssätt, det lätteligen skulle kunna inträffa, att enskilda jordegare komme att sakna kännedom om målets instämmande. Den omständighet att antalet af dem, som skola instämmas, i vissa fall kan blifva ganska betydligt, lär likaså litet kunna åberopas såsom något giltigt skäl att eftergifva hvad till betryggande af den enskildes rätt i förenämnda hänseende erfordras.

Vid sådant förhållande och då något trängande behof icke synes vara för handen att, med ändring af nu gällande stadgande, medgifva, det i mål af ifrågavarande beskaffenhet ett annat och för käranden mera bekvämligt stämningssätt än i öfriga civila rättstvister må användas, hemställas, att senare stycket i denna § måtte utgå.

58 §. Enär af förslagets stadgande, att der vattendrag eller egor, om hvilka fråga är, sträcka sig genom två eller flera rätters domvärjo, målet skall höra under den rätt, der större delen af den jord är belägen, om hvars torrläggning fråga blifvit väckt, icke med någon säkerhet följer, att den domstol, inom hvars domvärjo större delen af vattendraget finnes, blifver behörig domstol, samt dessutom det föreslagna stadgandet ej sällan torde komma att föranleda dertill, att vattenverksegaren äfven i de fall, då sådant eljest kunde undvikas, komme att svara vid annan domstol än den, hvilken enligt 10 kap. 14 § Rättegångsbalken är hans rätta forum, synes skäl ej förekomma till den ifrågasatta afvikelsen från den i 8 § i 1824 års förordning gifna föreskrift i fråga om behörig domstol i det i denna § afsedda fall; i följd hvaraf hemställas, att samma § måtte omskrifvas i öfverensstämmelse med hvad nämnda förordning härom innehåller.

60 §. I öfverensstämmelse med hvad i 100 § i nya utsökningslagen för der afsedda fall stadgas om särskild kallelse å kända inteckningshafvare, bör för betryggande af deras rätt här tilläggas en bestämmelse, att kände och inom riket boende inteckningshafvare skola underrättas om tiden och stället för ärendets företagande genom kallelsebref, hvilka af rätten eller domaren skola till dem med posten afsändas

så tidigt, att kallelsen må kunna komma dem tillhanda minst 14 dagar före den dag, hvilken till målets företagande är utsatt; och hemställles tillika, att stadgandet härom må så affattas, att deraf tydligen framgår, att detsamma afser jemväl in-teckningshafvare i sådan fast egendom, hvilken enligt 26 § skall jemte vattenverket lösas.

61 §. Giltigt skäl för den i denna § gjorda afvikelse från Rättegångsbalkens föreskrift om nämndens antal vid laga syn i jordatvist synes ej förefinnas i ärenden af sådan vikt, som de ifrågavarande, och mången gång torde vid värderingar blifva förenadt med olägenhet, att dervid antalet af nämndemännen kan vara inskränkt endast till två. Med anledning deraf hemställles, att denna § måtte utgå.

62 §. I denna § anser jag böra utsägas, att stadgandet gäller allenast den jordegare, som blifvit i behörig ordning stämd.

64 §. Senare stycket i denna § synes mig böra omskrifvas, så att tydligen utmärkes, att deri afses endast sådan syneförrättning, hvarom 33 § handlar.

67 §. Orden "*nyttan för hans jord blifvit för högt beräknad*" anser jag böra utbytas mot orden "*att till hans skada jordförbättringens värde blifvit oriktigt uppskattad*" eller något annat uttryck, som utmärker, att den enskilde jordegaren kan söka åstadkomma rättelse i oriktig uppskattning af jordförbättringens värde, äfven då densamma egt rum i afseende å annans jord, än hans egen, allenast den förelupna oriktigheten inverkar på hans andel i kostnaderna för företaget.

Med anledning af den utsträckning i tid, som blifvit vid 55 § föreslagen, anser jag, att tiden för instämmande af klander mot den nya uppskattningen bör utsträckas till nittio dagar.

5 kap. Då i detta kapitel äro intagna flera stadganden, hvilka icke afse verkställighet i mål, hvarom i förslaget handlas, hemställer jag, att rubriken måtte ändras till »*allmänna bestämmelser*» såsom närmare motsvarande kapitlets innehåll.

69 §. Med åberopande af hvad jag anfört vid 56 §, anser jag denna § böra utgå.

70 §. Då genom verkställande af synemännens utlåtande i mål, äfven om de angå dikning, hvarom i 1 kap. sägs, torde kunna förorsakas en sådan rubbning i bestående förhållanden, att dessa icke utan största svårighet låta sig återställas, synes den i §:n medgifna verkställighet af synemäns utlåtande i dikningsmål, fastän missnöje mot utlåtandet blifvit anmaldt, stå i strid med grunderna till bestämmelserna i utsökningslagen angående provisorisk verkställighet af domar; och den, till förebyggande af kränkning utaf den enskildes rätt i förevarande afseende, åt rätten gifna befogenheten att förbjuda verkställighet

af utlåtandet kan med nuvarande domstolsorganisation å landet icke anses vara för ändamålet tillfyllestgörande.

Icke heller förefinnas giltiga skäl att i fråga om verkställighet i dikningsmål af rättens dom, när ändring blifvit deri sökt, afvika från den i 43 § nya utsökningslagen gifna allmänna regel för verkställighet af icke lagakraftvunna utslag, hvilken regel synes utsträcka möjligheten att få dylika utslag fullbordade så långt omsorgen om rättssäkerhetens upprätthållande kan medgifva. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer jag, att denna § måtte utgå.

71 §. Vid det förhållande, att ur förslaget uteslutits nu gällande föreskrift om skyldighet för jordegare att, då mål angående lösen af vattenverk instämmes, nedsätta det belopp, hvartill vattenverket vid förundersökningen uppskattats, synes, i betraktande deraf att vattenverksegaren skulle kunna komma att lida betydlig skada i händelse han efter uppsägning från vattenverket beredt sig att derifrån afflytta, men den stadgade löseskillingen icke till honom utbetalas, billigheten fördra att honom beredes betryggande säkerhet för löseskillingens erhållande vid afträdestiden. För vinnande af detta mål synes mig böra föreskrifvas, att uppsägning af vattenverksegaren ej med laga verkan kan ske, med mindre lösen för fastighet, som skall afträdas, blifvit hos Konungens Befallningshafvande i ränteriet nedsatt, samt att, om nedsättning och uppsägning ej ske inom sex månader efter det lösens belopp blifvit fastställt, den då väckta frågan skall vara förfallen.

På det icke någon väsentlig ränteförlust genom den ifrågasatta depositionen skulle för jordegaren uppstå, kunde tillika föreskrifvas, att med det nedsatta beloppet skulle förfaras på sätt i 138 § nya utsökningslagen finnes stadgadt angående der omnämnda medel.

Derjemte tillstyrkes, att, till åstadkommande af reda, ur nästföljande § måtte utbrytas föreskriften om gäldande af öfriga vattenverksegaren tillkommande ersättningsbelopp och i förevarande § i stället intagas stadgande, att, derest icke dessa ersättningsbelopp blifvit före tillträdesdagen guldne, frågan om lösen af vattenverket skall vara förfallen, der egaren till vattenverket det äskar.

72 §. Jemte erinran om den förändrade lydelse af denna §, som blifver erforderlig, derest den vid nästföregående § gjorda hemställan om uppflyttning af hvad som rörde ersättningarna till vattenverksegare godkännes, anmärkes, att sökanden, på sätt af förslagets stadganden i denna § följer, skulle i de fall, då ersättning ej utgår eller den blifvit inom föreskrifven tid gulden, under huru lång tid som helst kunna underlåta att sätta i verket det företag, hvarom fråga blifvit väckt, men ändock ega rätt att, när han önskade utföra detsamma, till deltagande

deri tvinga öfriga jordegare, som en gång blifvit förpligtade att i företaget ingå. Ett dylikt förhållande kan dock icke anses såsom lämpligt eller med rättvisa öfverensstämmande. De faktiska förhållanden, med afseende å hvilka skyldigheten att i företaget deltaga blifvit bestämda, undergå under förloppet af en längre tidrymd så stora förändringar, att den, som vill göra gällande honom tillerkänd rättighet att utföra ett företag och att till deltagande deri tvinga sina grannar, ovilkorligen bör vara skyldig att, utan någon längre tids uppehåll, verkställa det samma.

En under obegränsad tid qvarstående skyldighet för grannar att deltaga i företaget, ändock att det genom sökandens försummelse ej utföres, skulle ock utgöra ett oberättigadt hinder för grannarne att sjelfva på ett för dem möjligen fördelaktigare sätt afdika sin jord. I följd af hvad sålunda blifvit anmärkt, tillstyrker jag, att i denna § måtte intagas bestämmelse, att, der ej företag inom föreskrifven tid bringas till slut, den väckta frågan skall vara förfallen, der ej rätten pröfvar, att för företagets fullbordande mött hinder, som ej kunnat af sökanden förekommas.

Vidare och då det kan ifrågasättas, huruvida den i 78 § stadgade ersättningsskyldighet för skada, som ej blifvit förutsedd, äfven afser den skada, som vållas derigenom, att ett påbörjadt företag icke inom föreskrifven tid bringas till slut, utan lemnas under längre tid ofullbordadt, bör genom ett tillägg till denna § eller annorledes utmärkas, att de, som utföra företaget, äro skyldige att ersätta jemväl dylik skada.

73 §. Med anledning af den vid 71 § gjorda anmärkning, hemställer jag, att början af denna § måtte omskrifvas så, att den kommer att innehålla föreskrift, att den hos Konungens Befallningshafvande ned-sätta löseskillingen för fast egendom skall, efter det egendomen blifvit afträdd, af Konungens Befallningshafvande fördelas på det sätt som om köpeskillning för utmätningssvis försåld fast egendom är stadgadt.

74 §. Då vid fördelning af köpeskillning jemlikt nästföregående § andel deri kan tillkomma jemväl annan än inteckningshafvare, anser jag orden »till inteckningshafvare» böra utgå.

77 §. Enär den för deltagare i företag, som äfses i denna författning, stadgade skyldighet att i de här omförmälda fall utse sysselman att för samfälligheten tala och svara i mål, som den rör, förutsätter, att deltagarne skulle såsom en tvungen förening betraktas, hemställer jag, under åberopande af hvad inom Högsta Domstolen vid granskningen af komiterades den 5 November 1870 afgifna förslag till ny lag angående vattenrätten blifvit anmärkt emot införandet af dylika föreningar, att denna § måtte utgå.

78 §. Orden »af deltagarne bort förekommas» anser jag böra utgå såsom obehöfliga, om ej vilseledande.

79 §. Genom det använda uttrycket »*sedan frågan om jordförbättringens värde blifvit slutligen afgjord*» är ej med önskvärd tydlighet utmärkt, att i det fall, att frågan om uppskattning af jordförbättringen blifvit utsatt att ega rum efter företagets fullbordan, men jordegarene försummat att inom den i 68 § föreskrifna tid begära uppskattningens verkställande, skyldighet att afträda jord icke åligger de delegare, hvilka afsagt sig den båtnad, som genom företaget beredes deras jord; och hemställer jag, att förtydligande i nämnda hänseende måtte i redaktionen af denna § vidtagas.

80 §. Då lydelsen af denna § kan gifva anledning till den miss tydning, att jordegare, som afsagt sig båtnaden först efter det han verkställt arbete för företaget eller lemnat bidrag dertill, ej skulle vara berättigad att utkräfvä godtgörelse därför i fall icke påstående mot honom väcktes om afträdande af den jord, som mot båtnaden svarade, hemställer jag, att denna § måtte omskrifvas så, att af lydelsen tydligt framgår, att en sådan rättighet tillkommer den jordegare, som afsagt sig delaktighet i företaget.

83 §. Stadgandet att skyldigheten att i företaget deltaga skall häfta vid jorden, ändå att den kommit i annans hand, synes å ena sidan lemna rum för tvekan, huruvida ej fordringar, som på grund af denna skyldighet uppkommit, skola, då jorden förklarats häfta för dem, utgå med förmånsrätt, hvilket dock hvarken torde vara förslagens mening och ej heller kan anses såsom lämpligt. Å andra sidan åter medför detta stadgande en icke oväsentlig inskränkning i ny jordegares ansvarighet för företaget, hvilken inskränkning i ej ringa mån rubbar den nödiga säkerheten därför, att de ur företaget härflytande förpligtelserna till tredje man blifva uppfyllda.

Till undvikande af dessa olägenheter synes denna § böra omskrifvas så, att det blefve stadgadt, att, der ej jordegare vunnit befrielse från skyldigheten att i företaget deltaga, samma skyldighet följde med eganderätten till jorden, i följd hvaraf ny egare blefve ansvarig för de utgifter för företaget, som till betalning förfalla efter det eganderätten till honom öfvergått.

85 §. Att, efter utfärdande af ny lag angående ifrågavarande ämne, skyldigheten att underhålla vissa diken skulle, på sätt förslaget innehåller, allt frangent bindas vid äldre lags stadganden, såvida ej fråga väcktes om förändring af diket, anser jag icke vara lämpligt, Två slags diken skulle då finnas, äldre och nyare, dervid lagtillämpningen blefve olika allt eftersom det lyckades eller icke lyckades leda

i bevis den tillfälliga omständighet, att ett dike tillkommit före en viss tidpunkt, eller pröfningen utfölle olika af frågan om det arbete, som påfordrades, ledde till en måhända obetydlig utvidgning eller fördjupning af det forna diket eller blott bestode i upprepning deraf till dess ursprungliga bredd och djup. Rättvisans kraf, att åt en ny lag ej bör gifvas retroaktiv kraft, synes mig ej heller med nödvändighet påkalla att för en obegränsad framtid frågan om skyldighet att förrätta sådant arbete, som upprepning af ett dike, skall, derför att diket tillkommit i äldre tid, undandragas tillämpning af den lag, som gäller, då arbetet ifrågakommer. Ett godkännande af 85 § af förslaget synes ock vara föga förenligt med den lydelse jag ansett böra gifvas åt förslagets 8 §. Vid de större vattenafledningarne äro förslagets bestämmelser om grunden för dikningsskyldighetens fördelning väsentligen lika med hvad nu gällande lag stadgar, och enligt min uppställning af de paragrafer i 1 kap., hvilka handla om vanlig dikning, skulle nya lagens tillämpning äfven på underhållet af äldre diken vålla mindre rubbningar i bestående förhållanden än efter samma paragrafers lydelse i förslaget skulle blifva en följd. Jag anser derför att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Riksdagen år 1875 för sin del beslutat, med underhåll äfven af äldre dike må, när fråga derom väckes, förfaras efter nya lagen; dock att derigenom ej må ske någon rubbning i hvad genom eljest bindande aftal kan vara om underhållsskyldigheten bestämdt; och borde enligt min tanke 85 § äfvensom slutmeningen i förslaget härefter inrättas.

Justitierådet *Hernmarck* yttrade: Jemte det jag instämmer med Justitierådet *Wedberg* i de af honom framställda anmärkningar vid andra och femte kapitlens rubrik och slutet af tredje kapitlet samt vid §§:ne 14—21, 22, 24—28, 37, 40—43, 48—51, 54, 55, 57 senare stycket, 58, 60, 61, 64, 70—74, 78—80 och 83, anser jag mig böra vid förslaget i öfrigt erinra följande:

Förslagets ingress. Byggningsbalkens 6 kap. 2 § innehåller, bland annat, föreskrifter om innehafvares af jord skyldighet att verkställa den dikning, som för jordens häfd tarfvas, men i förslaget, enligt hvilket detta lagrum skulle i dess helhet upphävas, äro några motsvarande bestämmelser icke intagna; på grund hvaraf och då berörda föreskrifter, hvilka, efter utfärdandet af förordningen den 21 Februari 1789, ega tillämplighet allenast beträffande jord af krononatur, afse ett annat ämne än det, som utgör föremålet för det remitterade förslaget, jag anser mig böra fästa uppmärksamheten derå, att, i händelse förslaget blir lag, det torde böra särskildt tagas i öfvervägande, huruvida hvad i

ofvan anmärkta hänseende nu finnes stadgadt skall af andra likartade föreskrifter ersättas.

1 kap. 6 §. Till förtydligande af förslagets mening, hvilken såsom motiven utvisa är, att ersättning bör gäldas äfven för den skada, som af dikningen orsakas, anser jag att i denna § efter orden »*annat intrång*» bör insättas »*och skada*».

8 §. Enligt denna § skulle den jordegare, som för sin jords odling eller förbättring afleder vatten till annans dike, utan att denne deraf har men, ej vara skyldig att deltaga i kostnaden för dikets underhåll. Detta synes mig hvarken vara rättvist eller billigt och öfverensstämmer ej heller med grunden för föreskriften i 2 §, att en hvar, som för sin jord af dike har nytta, skall i mån deraf deltaga i dikningen. Det arbete, som nedlägges för dikets behöriga vidmakthållande och hvilket stundom kan vara af mycket omfattande beskaffenhet, utgör egentligen endast en fortsättning af den ursprungliga dikningen, hvars ändamål eljest skulle förfelas; och då uti det fall, som i §:n afses, möjligheten för jordegaren att afleda vatten till diket och såmedelst draga nytta af detsamma beredes just genom underhållsarbetet, måste det ock åligga honom att för samma arbete lemna godtgörelse efter ty han deraf har gagn. De årliga kostnaderna för vidmakthållande af dike kunna mången gång uppgå till ganska betydliga belopp; och vid sådant förhållande bör förmånen af en jemkning i underhållsskyldigheten komma att till fullo uppväga de utgifter, som åstadkommandet af sådan jemkning medför. Jag hemställer derföre, att ifrågavarande § måtte sålunda ändras att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad det af utsedde komiterade år 1870 afgifna förslag och Riksdagens förslag af år 1875 i förevarande afseende innehålla, stadgadt varder, det jordegare, som för sin jords odling eller förbättring afleder vatten till annans dike, skall vara skyldig att i dikets underhållande deltaga i den mån han deraf för sin jord hemtar nytta.

2 kap. 13 §. Stadgandet att rätt till sänkning eller uttappning af sjö ej eger rum med mindre de, hvilka om företaget sig förena, ega mer än hälften af den jord, som vinnes eller förbättras genom företaget, afser att i någon mån betrygga de enskilde strand- eller jordegarnes rätt att icke på yrkande af en enda eller ett fåtal af jordegare kunna intvingas i så kostsamma och till resultatet osäkra företag, som sjösänkningar vanligen äro. Med ett dylikt, ur privaträttslig synpunkt önskvärdt skydd, låter sig icke förena, att Konungen, ändock att förenämnda villkor icke uppfylles, skulle kunna medgifva företagets utförande. Ur det allmännas behof kan nemligen en dylik befogenhet icke rätteligen härledas, då detta genom expropriationsrätten är tillräckligt

tillgodosedt. I följd häraf hemställer jag, att meningen »eller ock Konungen pröfvar företaget vara af så öfvervägande nytta för det allmänna, att det ändå tillstödjas må,» måtte ur §:n utgå.

3 kap. 31 §. Jag anser att ersättning för de byggnader och förmåner, som i 31 § afses, böra, i likhet med hvad i fråga om lösen för vattenverk föreslagits, utgå med fulla värdet och hälften derutöfver.

4 kap. 35 §. Med afseende å den vidsträckta befogenhet, som enligt förslaget skulle tillkomma förrättningsmannen, och då, i händelse annan person än tjänsteman blir till förrättningsman utsedd, det torde kunna befaras, att förrättningen icke varder med oväld och i noggrann öfverensstämmelse med gällande stadganden utförd, hemställer jag, att 2:dra stycket i §:n, enligt hvilket Konungens Befallningshafvande skulle ega att i visst fall till förrättningsman förordna äfven den, som icke är tjänsteman, måtte uteslutas.

46 och 47 §§. Lämpligheten af stadgandet i 46 §, att jordförbättringens värde skall bestämmas vid förundersökningen synes med skäl kunna ifrågasättas. Enär vid nämnda tidpunkt arbetet icke är ens påbörjadt, kan enligt sakens egen natur den då verkställda uppskattningen, äfven om de egor, hvilka skola torrläggas, ej utgöras af sjöbotten eller annan vattendränkt mark, icke blifva annat än en sannolikhetsberäkning, och uti de af sakkunniga personer öfver förslaget afgifna yttranden har derföre äfven i förevarande afseende blifvit bland annat anmärkt, att det icke vore möjligt att före arbetets utförande göra en säker beräkning af jordförbättringens värde. Jordegarnes skyldighet att lemna bidrag till de med företaget förenade kostnaderna skall dock bestämmas efter detta värde, hvadan det är af vikt, att uppskattningen sker under sådana förhållanden, att ett verkligen tillförlitligt resultat kan erhållas. För sådant ändamål är efter min tanke erforderligt, att den i 47 § såsom undantag från ofvannämnda stadgande meddelade föreskriften om den slutliga uppskattningens förrättande i vissa fall först efter företagets fullbordan varder uppställd såsom allmän regel, hvarjemte för vinnande af säker jemförelsegrund i fråga om de särskilda egornas beskaffenhet före och efter företaget stadgas bör, att dessa egor skola, på sätt Justitierådet Wedberg jemväl föreslagit, vid förundersökningen graderas. Genom nu ifrågställd anordning skulle visserligen kostnaderna för företagen blifva i någon mån ökade, men denna olägenhet torde, vid jemförelse med fördelen af större tillförlitlighet i uppskattningen, vara af underordnad betydelse. Är företaget af så ringa omfattning, att verkningarne deraf på egolotternas bördighet anses kunna på förhand nöjaktigt bedömas, lära deltagarne ej heller underlåta att träffa förening om uppskattningens förrättande vid för-

undersökningen och dymedelst befria sig från omkostnaderna för en senare värdering.

På grund häraf får jag, lika med Justitierådet Wedberg, hemställa, att föreskrift måtte meddelas, att vid förundersökningen gradering å jorden skall förrättas, samt tillika tillstyrka den ändring i förslaget, att stadgadt varder, att den slutliga uppskattningen af jordförbättringens värde skall, der ej jordegarna annorledes åsämjas, ega rum efter företagets fullbordan.

54 §. Derest samtliga sakegare nöjas åt synemännens utlåtande och derå teckna sitt godkännande, lærer någon talan mot förrättningen icke få ega rum, hvarföre det skulle vara ej allenast obehöfligt utan till och med vilseledande att i nämnda fall gifva sakegarne till känna hvad för klandertalans bevarande bör iakttagas; och hemställer jag förty, att sista stycket i §:n måtte erhålla sådan förändrad lydelse, att detsamma i nu antydda fall icke varder tillämpligt.

56 §. Om, på sätt af Justitierådet Wedberg och mig blifvit anmärkt vid nästföregående §, tiden, inom hvilken förrättningsmannen skall aflemna handlingarne angående synen, utsträcker till trettio dagar, hemställer jag, att den i denna § föreslagna tid, inom hvilken missnöje skall anmälas, måtte bestämmas till sextio dagar, hvarigenom ock vinnes öfverensstämmelse med den i skiftesstadgan för klander af laga skifte eller egoutbyte stadgade tid; hvarjemte och då synemännens utlåtande icke lærer kunna få någon giltighet emot den sakegare, som enligt 50 § bort till synen särskildt kallas, men ej af kallelsen undfått del och ej heller kommit tillstädes vid synen, i senare stycket af §:n bör tilläggas hänvisning till 50 §.

62 §. Då skäl torde saknas att med afseende å verkan af parts uteblifvande vid syn i mål, hvarom denna författning handlar, stadga annan påföljd än för uteblifvande vid syner i öfrigt, samt det derjemte måste anses olämpligt att med afseende å vissa parter i mål af förstnämnda beskaffenhet stadga olika rättsverkan af uteblifvandet än i fråga om öfriga parter, hemställer jag, att denna § måtte ur förslaget uteslutas.

67 §. Under åberopande af min vid 46 och 47 §§ yttrade mening, hemställer jag, att 67 § måtte uteslutas och 68 § erhålla den förändrade lydelse, som i följd deraf påkallas.

74 §. I följd af hvad vid 71 § blifvit föreslaget om nedsättning af lösen för fast egendom, anser jag att i förevarande § efter orden »i länets ränteri» bör införas »der ej sådan nedsättning, på grund af hvad i 71 § stadgadt är, redan skett».

77 §. I denna § synes mig böra tydligen utmärkas, att, i hän-

delse under företagens fortgång deltagarnes antal bliver mindre än sex, det i §:n gifna stadgandet likväl fortfarande är för dem gällande.

Justitierådet *Svedelius* yttrade:

Vid det remitterade förslaget får jag erinra, beträffande:

2 kap. Med åberopande af t. f. Presidenten Bergs inom Nya Lagberedningen afgifna särskilda yttrande, anser jag 18 och 21 §§ böra uteslutas samt 17 § erhålla den lydelse, Presidenten Berg föreslagit.

3 kap. 24 §. Förhöjningen å ersättning enligt denna § synes böra utgå med femtio procent, helst om vattenverk, anlagde till bedrifvande af större bruk och bergverk samt större fabriksinrättningar, jemväl blifva lösen underkastade.

Sista momentet angående ersättning och lösen, som tillkommer kronan, torde lämpligen såsom särskild § införas efter 26 §.

25 och 26 §§. Jag biträder de af Justitierådet Wedberg vid dessa §§ framställda anmärkningar.

4 kap. Med Justitierådet Wedberg instämmer jag i de af honom vid 40, 41, 49, 50 och 55 §§ framställda anmärkningar; hvarjemte jag förenar mig med Justitierådet Hernmarck i den af honom vid 56 § gjorda anmärkning samt med Justitierådet Wedberg i anmärkningen vid 57 § senare stycket och vid 67 § i afseende å stämningstidens utsträckande.

5 kap. Jag biträder de anmärkningar, som blifvit framställda af Justitierådet Wedberg vid detta kapitelns rubrik samt vid 70, 71 och 73 §§, af Justitierådet Hernmarck vid 74 § och af Justitierådet Wedberg vid 78, 79, 80 samt 83 §§.

I öfrigt lemnar jag förslaget utan anmärkning.

Justitierådet *Olivecrona* yttrade:

Vid utarbetandet af ett nytt förslag till lag angående ordnandet af de privaträttsliga förhållandena i afseende på vattens afledande och begagnande, har Nya Lagberedningen, i motsats till de komitéer, hvilka åren 1865 och 1870 afgifvit förslag till lag angående den s. k. *vattenrätten*, riktigt gjort en bestämd skilnad mellan lagstiftningens i ämnet begge hufvuddelar: den defensiva och den lukrativa. Det är rörande den förra hufvuddelen, som det förslag till författning under rubrik »*Förordning angående torrläggning af jord*» blifvit redigeradt, hvaröfver det nu åligger Högsta Domstolen att sig utlåta. Men då jag går att härom yttra mig, anser jag mig först böra undersöka huruvida åtskilliga af de principer, hvarpå förslaget är byggt, kunna anses fullt tillfredsställande. Om detta i alla delar icke vore händelsen, torde

en fullt genomgående granskning från min sida af förslaget's särskilda bestämmelser vara öfverflödig.

Det må gerna medgifvas, att den hittills gällande lagstiftningen, angående afdikning af jord, sänkning af sjö eller ändring af vattendrag, sådan densamma finnes utpreglad i 6 kap. Byggningsbalken samt förordningarne af den 20 Januari 1824 och den 30 November 1841, är i många delar ofullständig. Icke någon lärar bestrida, att det ofullständiga i lagstiftningen i nämnda hänseenden bör afhjelpas och att det, som finnes vara otjenligt, skall bortrensas. Men om lagstiftaren likväl skall gå längre; om han för den visserligen lofvärda afsigten att befrämja utvecklingen af landets modernäring — jordbruket — bör uppoffra eganderättens skyddande och krafvet på rättvisa, finner jag, för min del, vara betänkligt. Det remitterade förslaget har emellertid, efter min uppfattning, i flera delar både uppoffrat det skydd åt eganderätten, som, enligt min tanke, staten, såsom en rättsanstalt, är pliktig att värna, och dertill äfven förbisett de fordringar på rättvisa, som individen icke blott såsom sådan, utan ock såsom idkare af andra näringar, än jordbruk, kan med skäl ställa på samhällets lagstiftande verksamhet.

För en lagstiftning, rörande ämnen af den beskaffenhet, som det remitterade förslaget innehåller, har förslaget såsom den ledande, högsta principen uppställt *»den allmänna nyttan, — samhällets materiella förköraren genom jordbrukets utveckling»*, — och denna grundprincip uttalar sig i förslaget's alla konstitutiva föreskrifter. Denna *allmänna nytta* finnes i de förslaget åtföljande motiv närmare bestämd såsom *»möjligheten till jordens mer eller mindre fullständiga torrläggning»* till erforderligt djup, emedan af möjligheten af jordens torrläggning skulle följa *»möjligheten till högre kultur»* och häraf också *»möjligheten af ett högre värde åt jorden»*.

För att framtvinga en sådan, på kalkylerade möjligheter hvilande, allmän nytta, har det remitterade förslaget icke tvekat att föreslå stadgandet af *tvångsrätter*, som skola lägga ett våldsamt band på den enskildes sjelfbestämningsrätt vid skötandet af sin egendom, eller ock nödga honom att, till förmån för andre personers intressen, afstå från den jord, som han lagligen kallat sin tillhörighet. Att sålunda vilja tillskapa tvångsband på en jordegares hittills väl värnade rätt att efter behag sköta och bruka sin jord, så snart han dermed icke förnärmar andras erkända rättigheter, är oväntadt i en tid, då man på det bestämdaste påyrkar jordegares rätt att, oberoende af all kontroll, fritt få använda den på marken växande skogen, äfven der sådant står i uppenbar strid med den allmänna nyttan. Visserligen må härvid

kunna erinras, att genom förordningen den 20 Januari 1824 tvångsrätter redan blifvit i lagstiftningen införda, hvarigenom vattenverks-egare, emot sin vilja, kunna tvingas att rifva mindre vattenverk, på det att mark, som besväras af vatten, må genom vattendrags sänkning eller aftappning kunna bringas under odling, hvarvid alla jordegare, som af sådant företag kunna tillskyndas fördel genom markens torrläggande, förpligtas att antingen deltaga i kostnaderna eller taga vederlag för hvad som afstås. En i visst afseende liknande tvångsrätt har sedermera förordningen den 30 November 1841 upptagit med hufvudsakligt afseende på utdikning af myrjord eller dermed jemförlig odlingsbar mark. Men härvid är att märka, att sistnämnda författning afser fråga om verkställighet af »vattenafledning, som för odling eller förbättring af jord, *deri två eller flere ega del*, pröfvas nödig», och der alltså den mark, som skall afdikas, redan utgör en *samfällighet*. Att lagstiftaren, vid stadgandet af ifrågavarande tvångsrätt, likväl allena åsyftat, att densamma skulle kunna göras gällande af en delegare emot andre delegare i samma för dem *gemensamma* jord, framgår tydligen af Lag- och Ekonomi-utskottets betänkande samt Rikets Ständers skrifvelse i ämnet vid riksdagen 1840, hvilken föranledt utfärdandet af förordningen den 30 November 1841. Det remitterade förslaget går emellertid i en motsatt riktning och vill tillskapa tvångsrätt, der icke någon gemensamhet i jord finnes, utan allena en *möjlighet* af nytta. Men om också den nuvarande lagstiftningen i vissa *undantagsfall* medgifver en jordegare en tvångsrätt emot den andre, bör man dock icke, utan de kraftigaste skäl, förvandla undantaget till regel och, såsom det remitterade förslaget gjort, uppställa såsom ledande princip, att jordegare skola hafva rätt att tvinga andra jordegare att med sig *antingen deltaga* i anläggning af aflopps diken på odlad mark, i dikning för aftappning af mossar, kärr eller dylik af vatten ständigt besvärad ouppodlad mark, i sjösänkningar eller strömrrensningar och i invallningar af mark från sjöar eller floder, *eller ock att afstå jord* motsvarande båtnaden — allt med stöd af den påräknade *möjligheten* af deras jords förbättrande och deraf följande högre värde.

Förslaget utgår äfven från antagandet att öfver allt, hvarest vattensamlingar finnas eller vatten framrinner, alla jordegare, hvilkas jord befinner sig på närmare eller fjernare håll i det omgifvande dalbäckenet, hafva *gemensamt intresse*, att aflopp för vattnet på tjenligaste sätt anordnas, emedan derigenom *för alla* öppnas *möjligheten* af jordens bringande till en högre kultur. Då nu den nationalekonomiska nyttan antages vara gifven af jords bringande i högre kultur, bör ock, enligt förslaget, rättmätigheten af den enskildes intvingande i företag, som

afse upptagande af afloppsdikey, moss- och kärrafdikningar, sjösänkningar eller jordinvallningar från sjöar, kunna försvaras på den grund, att den förpligtade personen sjelf alltid finge nytta af tvånget, emedan för honom i hvarje fall skulle beredas en *möjlighet* att kunna få sin jord mera bärande.

Det är emellertid, enligt mitt förmenande, från legislativ synpunkt i allmänhet ett misstag att vilja främja näringarna genom tvångsätgärder. Likasom man fordom sökte på den ekonomiska lagstiftningens väg omgärda landets förnämsta näringar med privilegier af hvarjehanda beskaffenhet, för att på sådant sätt först framlocka och sedermera skydda näringarnes utveckling och derigenom befordra den allmänna nyttan, så vill man nu, i våra dagar, söka att på civillagstiftningens område genom tvång på den individuella friheten, till förmån för jordbruksnäringen, uppbringa denna näringsgren till sin högsta möjliga höjd af förkofran. Enligt min uppfattning är det dock genom *frihet i utvecklingen* samt *eganderättens skyddande* som både jordbruksnäringens och äfven öfriga lofliga näringars intressen bäst befrämjas; det är ock utan tvifvel derigenom som krafvet på den allmänna nyttans tillgodoseende förnämligast iakttages.

Att den enskildes rätt till sin egendom måste vika för statens rätt att använda densamma, när statsändamålet sådant kräfver; att expropriation af enskild mans jord för allmänt behof följaktligen är en nödvändighet och måste såsom riktig erkännas, nekar jag icke; men att en jordegare, för att befordra sitt eget enskilda intresse, skall kunna tvinga en annan att antingen deltaga i hans på ekonomisk vinst beräknade företag, eller ock att afstå från en del af sin egendom, är en grundsats, hvars riktighet jag icke obetingadt kan antaga. Expropriation till enskildt gagn eller för att allena främja en viss näringsgren, rubbar på betänkligt sätt den trygghet i eganderättens tillgodonjutande, som är första grundvilkoret för att fostra lifaktighet åt alla näringar. Det är detta som det remitterade förslaget, enligt mitt förmenande, i flera afseenden har förbisett. Man må härvid icke åberopa att skiftesstadgan föreskrifver ett tvunget afträdande af jord till omedelbar förmån för ett enskildt intresse och medelbarligen äfven för statens. Ty rätta förhållandet är, att staten genom denna lag allena utstakat de rättsregler, som skola iakttagas, när en delegare i gemensam jord önskar få sin lott utbruten och samfälligheten upplöst, på det att han fritt må kunna sköta och använda sin jord, såsom honom bäst synes. Det är sålunda, om man riktigt uppfattar saken, vid laga skiften icke fråga om något tvunget afträdande af jord, som man ensam eger, till förmån för någon annan, utan om den lagliga utvägen

för individen att komma ur den samfällighet i jord, hvori omständigheterna infört honom. Om staten härvid har något intresse, är sådant fullkomligen sekundärt. Det bör derföre härvid bemärkas, att just med afseende på ändamålet af samfäld jords utskiftande åt de särskilda delegarne i den gemensamma jorden föreskrifves ock, att *fullt* vederlag i jord inom skifteslaget skall gifvas för all jord, som afstås, så att egentligen blott ett tvångsbyte af jord, som de särskilde delegarne förut brukat, eger rum. Skiftesstadgan åsyftar alltså att upplösa *gemensamheter*, som visat sig hinderliga för ett väl ordnadt jordbruk; men det remitterade förslaget sträfvar tvärtom att tillskapa nya *gemensamheter*, hvori jordegare skola intvingas vid äfventyr att mista en del af sin egendom — allt för den så kallade allmänna nyttans skull. Och då 1824 års författning medgifver expropriation af vattenverk för möjligheten af jords torrläggande efter sjösänkning eller afledning från strömdrag, stadgas likväl till skydd för andra näringar än jordbruk icke blott att härifrån äro undantagna alla vattenverk, som äro anlagda för bedrivande af större bruk och bergverk, äfvensom större fabriksinrättningar, utan ock att för de mindre vattenverk, hvilka skola blifva underkastade möjligheten af utrifning, ändring eller flyttning, skall full ersättning lemnas och derjemte femtio procent förhöjning af värdet. Men detta välbehöfliga skydd för eganderätten med afseende på rikets bergverks- och fabriksindustri emot vidtsväfvande planer att torrlägga jord genom sänkning af vattenfall i strömmar eller sjöars aftappaude har förslaget utan giltigt skäl bortkastat, ehuru de industrigrenar, som sysselsätta en ganska talrik arbetspersonal vid jern- och sågverk samt fabriker af allehanda slag, hvilka för sin tillvaro äro beroende af vattenkraft, med rätta synas förtjena att existera och utveckla sig likaväl som jordbruket. De torde väl i sin mån ock befrämja den allmänna nyttan och detta säkerligen i lika grad som en jordbruksnäring, hvilken synes sträfva att eröfra ett allt mer och mer utvidgadt område, i stället att rikta uppmärksamheten på en förbättrad skötsel af den redan under odling lagda marken. På samma sätt har förslaget, till underlättande af rifning, ändring eller flyttning af vattenverk, reducerat den i 1824 års förordning bestämda ersättning utöfver värdet åt vattenverksegaren från femtio procent förhöjning till allena tjugu procent — ett tillägg utöfver värdet, som synes vara en alltför ringa godtgörelse för alla de uppoffringar, hvilka den person måste underkasta sig, som icke får förblifva i trygg besittning af hvad han eger, utan skall nödgas afstå sin egendom allena till förmån för en annans enskilda intresse.

Efter dessa allmänna anmärkningar emot det remitterade förslaget, skall jag öfvergå att taga i betrakande vissa punkter deraf, hvarpå jag, för min del, anser att särskild uppmärksamhet bör fästas.

1 Kap.

Förslaget behandlar i första kapitlet frågan om *dikning*, hvarmed förslaget förstår upptagande af *afloppsdikey* eller *afloppskanaler* för torrläggning af mark, som antingen tidtals besväras af vatten eller, såsom händelsen är med kärr och mossar, ständigt deraf äro mer eller mindre uppfylde. Förslaget gör härvid icke någon skilnad emellan torrläggning af uppodlade åkerfält, hvilka lida af vatten, samt kärr, mossar eller dylik vattendränkt mark, som icke förut varit föremål för odling. Angående skår- eller odlingsdiken nämnes icke något; och då, enligt ingressen, 6 kap. 2 och 3 §§ Byggningsbalken skulle upphävas, blifver följden den, att alla ekonomiska bestämmelser saknas till ledning för bedömande af hvad med laga dikning skall förstås i tvister mellan jordegare och brukare af hans jord. I de vidfogade motiven anmärkes, att »huru man ej lærer kunna förneka theoretisk riktighet åt den åskådning, som, i likhet med åtskilliga främmande lagar, inskränker den öfre jordegarens rätt dertill att han eger på sin bekostnad och emot ersättning för skada eller olägenhet upptaga dike genom grannens nedanför belägna mark», måste dock »uppfattningen blifva annorlunda om man låter den *allmänna nyttan*, samhällets materiella förkofran genom jordbrukets utveckling blifva en af faktorerna för lagstiftningen i ämnet». Och med fästadt afseende härpå uppställer förslaget såsom bestämmande grundsatser:

dikningsrätt för den jordegare, som för sin mark fordrar torrläggning;

ovillkorlig dikningsskyldighet för den jordegare, hvars mark, till följd af företaget, bekommer *möjligheten* af torrläggning och deraf följande *möjlighet af högre kultur*; samt

expropriationsrätt emot den jordegare, som undandrager sig att deltaga i kostnaden för den till visst djup erforderliga afdikningen.

Jag kan icke såsom riktig erkänna denna grundsats om ovillkorlig dikningsskyldighet för den jordegare, hvilken, genom ett ifrågasatt afloppsdikes upptagande, *möjligen* kan få sin måhända långt derifrån belägna mark något torrare än förut. Ty för att bringa denna mark i högre kultur och derigenom åt densamma förvärfva ett högre värde, än den hittills egt, är det i de flesta fall icke nog dermed, att ett afloppsdike af bestämdt djup upptages i den lägst liggande linien inom ett dalbäcken. Det erfordras ofta derjemte så mycket arbete för odlingsdikens gräfvande, stensprängning o. s. v. samt stundom äfven tillsatser af gödningsämnen, att hela företaget, till följd af markens beskaffen-

het, blir allt för dyrbart för att någonsin kunna realisera den förespeglade vinsten af den högre kulturen, hvartill torrläggningen skulle bana vägen. Att likväl under sådana förhållanden tvinga den jordegare, som klart inser detta, och finner att hela företaget icke kan lemna honom annat resultat, än en gifven förlust, att afstå jord, då han icke vill deltaga i de för afloppsdikeyt erforderliga kostnaderna, anser jag vara ett betänkligt våld på eganderätten, som svårigen kan öfverskylas af den allmänna nyttans vida mantel.

Det synes icke heller böra lemnas utan uppmärksamhet, att i de flesta främmande länder, der jordbruket nått en vida högre utveckling än härstädes, såsom exempelvis i England, har lagstiftaren, vid lagbestämmelserna i ämnet, mera sett på *eganderättens skyddande* än på den s. k. allmänna nyttan. Han synes tvärtom hafva ansett den senare bäst befrämjas genom nämnda skydd och derför *icke* adopterat hvarken principen för den *ovilkorliga dikningsskyldigheten* eller *expropriationsrätten* i ofvan anförda hänseenden. Häraf framgår, att då lagstiftaren i länder med synnerligen rikt utveckladt jordbruk icke för näringens befrämjande behöft anlita sådana tvångsåtgärder och lägga så våldsamt band på individens rätt att handla, som förslaget innehåller, borde äfven den svenska jordbruksnärigen kunna gå en lycklig förkofran till mötes, utan lagstadganden i ofvan anförda riktning.

Såsom af motiven synes, antages i förslaget såsom alldeles gifvet, att, vid afdikning af mossar, kärr eller dylik vattendränkt mark, fullständig torrläggning till erforderligt djup, enligt plan, uppgjord af sakkunnig man, skall lyckas och att "illa beräknade företag alltid skola höra till sällsyntheterna". Jag vågar icke hängifva mig åt så optimistiska antaganden. Då fråga är om dikning af ett mindre omfång odlingsbar mark, torde det visserligen kunna låta sig göra att något så när kalkylera vattenafledningens gång och kostnaden derför. Men vid större afdikningsföretag, särdeles vid afdikning af betydande mossar eller kärr af kanske hundratals eller tusentals tunnlands vidd, är det absolut omöjligt att på förhand beräkna alla mötande eventualiteter och följaktligen äfven kostnaderna för jordens fullständiga torrläggning till erforderlig djuplek. Ett problem, hvari ingå många obekanta storheter, lemnar icke någon exakt lösning. Så är äfven händelsen med afdikning af betydande jordareal, synnerligast kärr eller mossjord. Under afdikningsarbetets fortgång framträda, i de flesta fall, oförutsedda hinder i dagen, som gäcka de gjorda beräkningarna. Nya arbeten måste då göras och en underhållskostnad visar sig blifva nödvändig, hvarom man förut icke haft aning. Detta är den vanliga gången vid alla större mossars eller kärrs torrläggande.

Och så vidt min erfarenhet sträcker sig till de trakter af landet, der jag vistats, hafva de stöfre afdikningsföretagen, hvartill planer uppgjorts af sakkunnige, aldrig kunnat förverkliga de vid dem utlofvade fördelarne eller fulländas för de beräknade kostnaderna. Alltid skall det dock finnas sakkunnige, som uppriktigt *tro* sig kunna taga alla vid arbetets verkställande mötande faktorer i beräkning och därför uppställa kalkyler, som förefalla lockande och som åt det ifrågavarande företaget förespegla god vinst. Om nu egare af mark, hvars torrläggande är i fråga, efter träffad *öfverenskommelse* vilja underkasta sig alla oförutsedda eventualiteter och mångdubblade kostnader, är sådant deras ensak och icke någon har derom att säga. Men att härvid stadga en *tvångsrätt* emot den, som icke vill ingå såsom delegare i företaget, synes mig af förut anförda skäl icke vara rättvist, icke heller en lämplig method att upphjelpa landets jordbruk.

Af de skäl, jag sålunda anfört, anser jag mig ingalunda kunna tillstyrka antagandet af det *första* kapitlet af det remitterade förslaget. Deremot finner jag mig böra uttala den bestämda åsigt, att det af Revisionssekreteraren Annerstedt i hans hos Nya Lagberedningen i särskildt yttrande upptagna förslag till redaktion af kapitlet: "*Om dikning*" har ett afgjort företräde framför det remitterade förslaget, emedan det förra hvilar på riktigare grunder än dem, som det senare, enligt min uppfattning, har uppstått. Det är nemligen, såsom han anmärker, "en naturlig servitut", som hvilar på den jord, som ligger *lägre*, till följd hvaraf egaren af denna jord måste tåla vattnet från den högre belägna marken och icke förhindra dess aflopp. Såsom en konsekvens af en sådan servitut framgår ock, att egaren måste vara pliktig upplåta den för dike erforderliga marken. Men om den egare af jord, som är *belägen nedanför* annans mark, har för denna sin jord en *omedelbar* nytta af ett dike, som genomlöper hans egovälde, kräver ock rättvisan, att dikningsskyldigheten dem emellan fördelas efter den nytta, hvardera af dem kunna hemta af diket. Om jag således anser mig böra yttra, att en dikningslag i enlighet med 1:sta kapitlet af Revisionssekreteraren Annerstedts förslag torde bäst kunna afhjelpa bristerna i den nu gällande lagstiftningen i detta ämne, måste jag likväl fästa uppmärksamheten derpå, att § 11 i hans förslag, hvilken är lika med § 9 i det remitterade förslaget, bör undergå en redaktionsförändring, hvarigenom blir tydligt, att delegare i oskift mark skola afloppsdike hålla hvar efter ty, som han eger del i samfälligheten.

2 Kap.

I det 2:dra kapitlet af det remitterade förslaget är likaledes en rättighet stadgad för jordegare att intvinga andra jordegare att med sig deltaga i företag, som afse aftappning af sjöar, förändring af strömdrag eller vattenledningar derifrån eller ändtligen invallningar af jord från hafvet, sjöar eller andra vattendrag. Med stöd af de skäl, som jag redan andragit emot stadgandet i lag af en tvångsrätt vid fråga om utdikning af kärr, mossar eller annan dylik vattendränkt mark, måste jag likaledes finna betänkligt att obetingadt tillstyrka hvad förslaget innehåller i ifrågavarande kapitel. Om den *möjliga* vinsten vid företag af sistnämnda beskaffenhet, äfven då de utföras under ledning af fullt sakkunnige personer, redan är ganska problematisk, så är den verkliga nyttan, såsom resultat af sjösänkningar eller invallningsföretag, i ännu högre grad osäker för de jordegare, som deri skola intvingas att mot sin vilja antingen vedervåga kostnader, som blott mycket approximativt kunna beräknas, eller också afstå jord till förmån för andras intressen. Man kan alltid vara säker om att lysande prospekter öfver fördelarne af att uttappa eller sänka sjöar skola uppgöras, likaså ock kalkyler öfver vinsten af invallningar af jord från sjöar, hafvet och floderna i landet. Men om den omedelbara nyttan af dylika företag verkligen är påtaglig, lär det också icke vara svårt att mellan jordegarna, som böra förstå sitt eget bästa, träffa erforderlig öfverenskommelse för utförandet af ett med säkerhet vinstgifvande arbete. Att den lyckliga utgången likväl i de flesta fall är högst tvifvelaktig, bekräftas af de här i landet redan utförda sjösänkingsföretagen. Om nu också, med hänsyn till sjösänkings- eller sjöaftappningsföretag, en tvångsrätt finge anses redan införd i vår lagstiftning genom 1824 års förordning, så, enär vanskligheten af de förväntade goda resultaten är så stor, vågar jag icke tillstyrka antagandet af en dylik, enligt det remitterade förslaget ytterligare utsträckt, tvångsrätt, äfven med det i § 12 af samma förslag upptagna vilkor, att en enkel pluralitet af jordegare, som representera mer än hälften af den jord, hvilken genom sjösänkningen eller aftappningen skulle vinnas, samtyckte till företaget. Till förekommande af allt för okloka företags verkställande i nämnda riktning, borde åtminstone en starkare majoritet förefinnas af t. ex. jordegare, som förde talan för mer än trefjedredelar af den jord, som för odling skulle kunna torrläggas.

I afseende åter på frågan om tvångsrätt för åstadkommande af invallningar emot sjö, haf eller floder, får jag åberopa de skäl, jag anfört till Högsta Domstolens protokoll vid granskning af 1870 års komités förslag till vattenrätt den 10 November 1871.

4 Kap.

Uti detta kapitel angående "undersökning och rättegång i tvist om torrläggning af jord" innehåller det remitterade förslaget vidlyftiga föreskrifter i afseende på den procedur, som skall iakttagas i ärenden af nämnda beskaffenhet. I sådant afseende äro stadganden i förslaget intagna om en *företgående undersökning* eller syn, verkställd af en af Konungens Befallningshafvande förordnad sakkunnig person (landtbruksingenjör, landtmätare eller annan dertill behörig tjänsteman) med biträde af tvenne gode män, hvilken syn skulle ega rum, då fråga väckes om dikning eller annat företag, som afses i 1 och 2 kap., med det undantag, som § 34 omförmäler, samt der jordegare vill begagna den i 3 kap. honom medgifna lösningsrätt och alla sakegare icke blifva ense, i hvilket fall ytterligare en sakkunnig man skall tillkallas så att synemännen blifva fyra till antalet. Att en förberedande syn må anses erforderlig vid frågor om aftappning eller sänkning af sjöar eller andra vattendrag, utdikande af kärr eller mossar och utrifning af vattenverk, medgifves gerna, men förefaller mig deremot vara alldeles onödig och endast förorsakande kostnad vid fråga om vanliga afloppsdikens upptagande. Domare med nämnd, biträdd af sakkunnig person, har hittills utan svårighet kunnat afgöra dikningsfrågor, som hänskjutits till domstols pröfning, och så bör äfven hädanefter kunna ske, om han eger ledning af grundsatser, så beskaffade som jag med afseende på 1:sta kapitlet redan antydtt. Men om en förberedande syn kan och bör betraktas såsom behöflig eller nödvändig för utredning af frågor af förstnämnda beskaffenhet, följer dock ingalunda häraf, att åt synemännens åtgärd skall tilläggas den betydelse och verkan, som förslaget innehåller. Tager man i öfvervägande hvad synemännen enligt § 48 i förslaget skola ega att bestämma rörande ett ifrågasatt företags utförande; vidare huru de, sedan alla vid synen anhängiga frågor blifvit antingen genom förening afgjorda eller ock utredda, skola afgifva skriftligt utlåtande, hvilket, om samtliga sakegare nöjas åt utlåtandet och derå teckna godkännande, vinner laga kraft, samt slutligen, om dessa deremot icke blifva ense, att förrättningsmännen skola meddela sakegarne hänvisning, enligt § 54, att anföra missnöje inom viss fatalietid, hvarefter stämning från sökandens sida skall ske

vid stadgadt äfventyr, så torde svårigen kunna förnekas, att hela synen har karakteren af en första domstolsinstans, hvars beslut antingen tager till sig laga kraft och verkan eller kan blifva föremål för ändring af en, i förhållande till synemännen, högre rätt. I de förslaget åtföljande motiv heter det visserligen, att man icke får betrakta den förberedande åtgärden såsom en åtgärd vidtagen af en domstolsinstans, emedan icke den missnöjde, utan den, som vill bringa företaget till stånd, skall vara pliktig att instämma saken till rätten, hvarefter ärendet i hela sin vidd kommer under domstolens pröfning. Men om ock på sådant sätt förhållandet bortblandas genom att skyldigheten att stämma till domstol lägges, icke på den missnöjde sakegaren, som emot sin vilja skall intvingas till deltagande i ett företag, hvars för honom uppgifna fördelar han har giltig anledning att bestrida, utan på sökanden, så förändrar dock icke denna omständighet sjelfva sakförhållandet, nemligen att synemännen fatta beslut, som vinner laga kraft, derest icke missnöje eller klagan deremot varder i laga ordning fördt, och att det sedan går till verkställighet, enligt § 69, på sätt som för lagakrafttegande dom är stadgadt. Och då detta är händelsen, är ock tydligt, att synemännens åtgärd i verkligheten bär stämpeln af en dom, man må nu skänka åt deras beslut den anspråkslösare benämningen af utlåtande eller icke. Huru man än må kalla synemännen och deras beslut, förblir dock faktiskt, att man härigenom tillskapat, om icke en fullständig ny första instans, likväl något dermed mycket analogt, ehuru under annat namn; och om genom en dylik i verkligheten dömande syneförrättning med alla de formaliteter, som dervid skola iakttagas, något bättre resultat står att vinna, än genom den procedur, som 1824 års författning föreskrifvit vid fråga om vattenverks utrifvande, vågar jag, för min del, betvifla, på samma gång jag finner betänkligt att i vår rättegångsordning införa grundsatsen om laga kraft åt beslut, fattade af personer, hos hvilka det torde vara en slump om de ega den ringaste lagkunskap, och hvilka egentligen allena hafva att utreda de faktiska förhållandena i en fråga, men der det bör vara domaren förbehållet att, efter pröfning af alla omständigheter, gifva utslag. Börjar man att här inympa en dylik ny utväxt på vårt processuella system, börjar man att åt sakkunniges utlåtanden skänka en högre betydelse, än de böra ega, eller den att vara en vägledning för domaren, fruktar jag att man beträder en väg, som ingaluunda är ändamålsenlig för att komma till gagneliga förbättringar i vårt rättegångsväsende.

Såsom § 54 är redigerad innebär den i sanning en fälla för sakegare, hvilka genom ett godkännande af synemännens utlåtande kunna

afskära sig möjligheten att öfverklaga jemväl tekniska fel, begångna af förrättningsmannen. Innan denne aflemnat fullständiga handlingar i ärendet, och sakegarne haft tillräcklig tid att af dem taga noggrann kännedom, hvilket under förrättningens fortgång kan vara absolut omöjligt, derest sakegarnes antal är stort och ärendet vidlyftigt, kunna sakegarne också svårligen afgöra huruvida de böra anförä missnöje eller icke. Klokheten måste därför alltid bjuda dem att anförä missnöje för att icke äfventyra att hafva under syneförrättningens gång förbisett någon omständighet, som kan inverka menligt på deras rätt; och på sådant sätt måste hvarje nytt företag snart sagdt framkalla nya rättegångar. Då förslaget i tydlig afsigt att undvika, att den förberedande undersökningen och det dervid af förrättningsmännen fattade beslut skulle få utseende af en domstolsinstans och fäldt utslag, nekat den missnöjde sakegaren att sjelf uppräda såsom klagande part, utan lagt skyldigheten att genom stämning börja rättegång på den, som gjort ansökning om företagets utförande, kan jag icke heller räkna detta såsom någon önskvärd förbättring i vårt gällande rättegångssätt. Om sökanden, i öfverensstämmelse med föreskriften i § 57, väl instämt de sakegare, som anmält missnöje, men sedermera aldrig bryr sig om att fortsätta målet, så skulle dock sakegarne icke emot honom kunna göra något påstående gällande. Den frågan framställer sig då sjelfmant, om sådant kan anses vara rättvist? Och om förrättningsmännens beslut vunnit laga kraft, till följd af försummadt anmälände af missnöje, så skulle denna omständighet, enligt förslaget, lägga hinder i vägen för en annan jordegare att upptaga ansökningen för företagets utförande efter en förändrad, men bättre plan, för hvilken han kunde åberopa stödet af en ny syn, i det att den förste sökanden påyrkade, att det förra beslutet, såsom lagakraftvunnet, skulle gå i verkställighet. I afseende på en sådan syns betydelse och verkan, anser jag, att man icke bör gå längre än 1824 års författning gjort, äfven om man med hänsyn till formaliteterna dervid skulle finna modifikationerna nödvändiga eller man ville förtydliga hvad författningen har lemnat obestämdt.

Det är endast såsom ett undantag, betingadt af nödvändigheten, som lagen tillåter, att stämning delgifves genom kungörelse i kyrkan. Men det remitterade förslaget innehåller i § 57 att om »flere än fem» jordegare, hvilka vid syneförrättning ansetts pligtige att i ett företag deltaga, äro boende inom en församling, skulle stämning ändock kunna delgifvas dem i enahanda ordning, som i fråga om menighets instämmande är stadgad. Men det är klart att ju större utsträckning, som gifves åt ett sådant undantag, desto mera äfventyras den enskildes

rätt; och att för de frågor, som förslaget afser, medgifva en dylik utsträckning saknas, enligt mitt förmenande, all giltig grund. Ty dikningsföretag med flera företag lära väl icke böra anses, äfven från den allmänna nyttans synpunkt, såsom så brådskande ärenden, att den enskildes hittills skyddade rätt skall löpa fara att icke blifva bevakad till följd af användningen af ett stämningssätt, som allena i yttersta nödfall bör ifrågakomma.

Om det någonsin i civila mål kan anses vara af behovet påkalladt, att häradshöfding med fulltalig nämnd af sju personer skall afgöra frågor, vid hvilkas bedömande erfarenhet i jordbruk och kännedom af lokala förhållanden tagas i anspråk, är det för visso i frågor af sådan beskaffenhet och synnerlig vikt, som angå utrifning af vattenverk, sjösänkningar eller mossafdikningar. Icke desto mindre innehåller förslaget i § 61 det stadgande, att nämnden skulle utgöras af allena »två nämndemän eller flere, högst half nämnd», af hvilka domaren, vid besluts fattande, skulle kunna öfverröstas, om de alla vidhöllo samma mening.

Den enskilde jordegaren, hvars rätt är i fråga, synes dock med allt fog kunna påfordra att, vid en häradssyn i dylika fall, all den trygghet, som kan förefinnas i ärendets skärskådande af en fulltalig nämnd, hvars kollektiva röst, såsom varande uttrycket af ett större antal personers omdöme, just eger sin betydelse, då den är enstämmig, icke heller åsidosättes för den ekonomiska besparingen af arfvodet och resetraktamentet till några flere nämndemän än dem, hvilka betraktas såsom half nämnd.

5 Kap.

föreskrifver i § 69 att »synemännens utlåtande, hvarvid enligt § 56 skall bero, gånge i verkställighet i den ordning, som för laga-krafttegande dom är stadgad». För exekutor torde likväl mången gång blifva ganska bekymmersamt att afgöra, huruvida ett dylikt utlåtande vunnit laga kraft; i ännu svårare ställning torde han råka, om sökanden af honom äskar handräckning till företagets utförande. Med anledning af de betänkligheter, som jag hyser och redan uttalat emot att åt ett dylikt utlåtande, om deremot missnöje icke anmäles, skänka helgden af lagakraftvunnet utslag, synes mig hela §:n vara olämplig.

Sista momentet af § 76, som stadgar att om vattenverk blifvit utrifvet, må det icke ånyo upptagas, är likaledes, enligt min tanke, ett olämpligt stadgande; ty om med den återstående vattentillgången

ett annorledes konstrueradt vattenverk, utan någons skadande, skulle kunna drifvas, inser jag icke hvarföre sådant bör förbjudas.

I § 83 har det stadgande blifvit intaget, att om icke jordegare, efter ty i §§ 79 och 82 är sagdt, vunnit befrielse från skyldigheten att i sådana företag deltaga, hvarom författningen handlar, skall samma skyldighet *»häfta vid jorden, ändå att den kommer i annans hand»*. Hvad förslaget i sådant afseende innehåller, anser jag vara högst skadligt, hvarföre jag måste på det bestämdaste afstyrka detsamma. Genom ett stadgande af sådan beskaffenhet skulle nemligen, till säkerhet för utbekommande af bidrag till hvarjehanda företags utförande, såsom sjösänkningar, strömmrensningar, invallningar, mossafdikningar o. s. v. (äfvensom förmodligen till afloppskanalers eller vallars m. m. blifvande underhåll), en sakrätt konstitueras, som för framtiden skulle följa fastigheten åt. Denna sakrätt skulle komma att bestå af en panträtt och fastigheten utgöra föremålet för denna rätt, så att nämnde bidrag och omkostnader skulle utur fastigheten kunna utsökas, utan afseende på hvilken person, som vore egare af fastigheten. Det torde emellertid vara temligen allmänt erkänt, att då innehafvandet af panträtt alltid måste medföra en viss förmånsrätt i kollision med andra fordringsanspråk på betalning ur samma sak och förmånsrätten i detta fall skulle blifva en *tyst* förmånsrätt i fast egendom, måste ett sådant förhållande komma att på ett ganska betänkligt sätt menligt inverka på fastighets-egares å landet kredit. Då olägenheterna af de redan i lag bestående tysta förmånsrätterna äro nogsamnt kända, har lagstiftaren förut i senare tider på goda skäl ryggat tillbaka för tillskapandet af nya tysta förmånsrätter. Likväl finnes nu i det remitterade förslaget ett försök att i vår lagstiftning introducera en ny sådan förmånsrätt, och den allmänna nyttan — jordbrukets förbättrande genom diknings- eller sjösänkingsföretag — kan ingalunda uppväga den allmänna skada, som åter igen fastighetskrediten kommer att lida, i händelse en ny tyst förmånsrätt skulle anordnas af den vidsträckta beskaffenhet, som § 83 framställer. Förslagets motiv antyda, att man nogsamnt insett denna skada, då det heter: att *»utan tvifvel vore det af mycket gagn, om de förpligtelser, som i följd af ifrågavarande företag häfta å jorden, kunde, i likhet med servitutsaftalen och jorden åliggande onera, erhålla den offentlighet att deras tillvaro och omfattning alltid vore, vid ombyte af egare, tillförlitligt kända»*. Men icke desto mindre tillägges det, att *»någon skyldighet att inteckna de beslut eller föreningar, hvarå dylika förpligtelser grundas, torde dock här, lika litet som i afseende å de servitut, som vid laga skifte uppkommit, böra stadgas såsom villkor för deras giltighet»*. Enligt min uppfattning måste likväl just den om-

ständigheten, att nämnde förpligtelser kunna till sin *omfattning* blifva af oändligt större betydighet än servituter, som uppstå i sammanhang med laga skifte, och med hvilka de i alla fall icke kunna jämföras, göra det så mycket nödvändigare att åt dem bereda erforderlig offentlighet, på det att hvar och en må kunna erhålla tillförlitlig kännedom om deras både *tillvaro* och *beskaffenhet*. Ty det kan ingalunda vara likgiltigt att veta, huruvida ett hemman häftar för bidrag till sjösänkning på ett håll, för bidrag till invallning på ett annat håll, för bidrag till mossutdikning på ett tredje håll o. s. v. Man tänke sig blott omfånget af de förpligtelser, som, i händelse § 83 nu vore gällande, skulle, med hela helgden af en tyst panträtt med ty åtföljande förmånsrätt, komma att hvila på alla de jordegendomar, hvilka äro invecklade i det stora företaget att sänka Hjelmaren? Skulle någon våga köpa dessa egendomar eller lemna försträckning mot in-teckning deri? Jag betviflar det, om man stötte på svårigheter att förskaffa sig visshet om ansvarighetsbeloppet, som hvilade på den ifrågavarande fastigheten, och sväfvade i okunnighet *huru länge* inbetalningsskyldigheten af bidrag kunde komma att fortfara. Banker och publika kassor skulle säkerligen icke vilja utlåna penningar emot pant af så tvifvelaktigt värde. Motiven uppgifva visserligen, att en *omtänksam* köpare alltid kan, »med ledning af Konungens Befallningshafvandes diarier i *länets landtmäterikontor*, förskaffa sig kännedom i ifrågavarande afseende». Men om han ock, efter letande i landtmäterikontoret, möjligen kan få reda på *tillvaron* af förpligtelser, som enligt torrläggningsslagen åligga en viss fastighet, lär han dock stanna i ovisshet om sjelfva det för tillfället qvarstående *omfånget* af samma förpligtelser och huru länge dessa kunna komma att vidlåda jorden. Dessutom, huru långt tillbaka i tiden skulle han i sådant fall sträcka sina forskningar? — Såsom ett fel måste det alltid betraktas om lagstiftaren väl skulle tillskapa en ny tyst panträtt för de förpligtelser, hvarpå § 83 har afseende, men tillika icke angifva i hvad ordning den fordran, för hvilken panträtten hvilar å fastigheten i fråga, skall utgå, då kollision med andra pantsinnehafvande fordringar uppstår. § 83 innehåller icke någon anvisning huru man tänkt sig förmånsrätten i ty fall; men förmodligen har man afsett att den skulle enligt 17 kap. 6 § Handelsbalken bedömas. I 1870 års förslag till vattenrätt hade sådant blifvit tydligen utsagdt i dess 101 §, hvilket utan tvifvel var riktigare än att, på sätt det remitterade förslaget behandlat den viktiga frågan, allena i § 83 angifva, att ansvarsskyldigheten för bidrag till förberörde företag »*häftar vid jorden, ända att den kommer i annans hand*», utan att någon hänvisning lemnats om ordningen för den nya tysta förmånsrätten. När

det i samma § heter, att skyldigheten skall häfta vid »jorden», är detta dessutom ett allt för obestämdt uttryck, som lemnar rum för tvekan, om dermed menas allena det jordstycke, som varit föremål för torrläggning, eller det *hemman* eller den jordeboksbenämning, hvaraf samma jordstycke utgör en del.

Då jag icke kan, på sätt jag redan yttrat, gilla de hufvudsakliga grundsatser, hvarpå det remitterade förslaget är byggt, och med stöd af hvad jag i öfrigt anført, får jag, för min del, afstyrka, att samma förslag lägges till grund för proposition i ämnet till Riksdagen.

Justitierådet Rabe anförde:

Jag anser det remitterade lagförslaget icke gifva anledning till andra anmärkningar, än som innefattas i följande yttranden af mig vid nedannämnda särskilda delar af förslaget.

13 §.

Då det i 2:a momentet af denna § förekommande stadgande, att rätt till sänkning eller uttappning af sjö ej skulle ega rum, der ej de, hvilka om företaget sig förena, ega mer än hälften af den jord, som vinnes eller förbättras genom företaget, har, såsom motiven utmärka, föreslagits ur privaträttslig synpunkt, samt det allmänna ej af företaget har någon omedelbar nytta, instämmer jag i den af Justitierådet *Hernmarck* vid förevarande § gjorda hemställan.

15 §.

Då i afseende å invallning vid hafvet de skäl, som i motiven till förslaget anförts för den invallning, hvarom i öfrigt handlas uti ifrågasvarande §, icke äro tillämpliga, och, efter mitt omdöme, icke heller eljest giltig grund förefinnes att medgifva särskild tvångsrätt för invallning vid hafvet, hemställer jag, att hvad derom förekommer måtte få utgå.

18 §.

Jag biträder den af Nya Lagberedningens ordförande i anledning af det föreslagna stadgandet i denna § yttrade särskilda mening.

22 §.

Enär, så vidt jag erfarit, det icke visat sig behöfligt att utsträcka tvångsrätten beträffande vattenverks utrifning eller ändring utöfver hvad hittills varit medgifvet, samt större bruk, bergverk och fabriker torde i vissa fall kunna vara lika, om ej mer, allmännyttiga, än od-

ling eller förbättring af jord, synes mig vara skäl bibehålla det nu gällande förbudet, att nämnda tvångsrätt ej må sträcka sig till vattenverk, anlagda för bedrifvande af större bruk och bergverk samt större fabriksinrättningar. Åtminstone borde utrifning eller ändring af dylika verk, efter min tanke, endast medgifvas efter af Konungen i hvarje särskildt fall dertill lemnadt tillstånd.

24 §.

Då vattenverksegaren lärer böra skyddas mot den förlust, som kan honom tillskyndas genom den verkan, som tillfälliga och kanske snart öfvergående ogynnsamma förhållanden måhända utöfvat å uppskattningen af vattenverkets värde, och jag saknar full anledning antaga, att den förhöjning med femtio procent i verkets värde, som nu tillkommer egaren, är oskäligen samt föreställer mig, att i de fall, då vattenverksegaren finner för sig fördelaktigt, att verket löses, en för begge parterne nöjaktig öfverenskommelse skall kunna utan svårighet träffas, hemställer jag, att så väl i 1:a som i 2:a momentet af ifrågavarande § orden »en femtedel» utbytas mot ordet »hälften».

28 §.

Hvad i denna § föreslås bör, efter min tanke, icke angå annan kostnad än den, som å vattenverk göres sedan vattenverksegaren blifvit kallad till syn såsom 37 § innehåller, hvarigenom först frågau om vattenverkets ändring eller utrifning blifvit mot honom anhängiggjord på sådant sätt, att han bör anses skyldig att å densamma fästa afseende; — och hemställer jag förty, att förevarande § måtte till otvetydigt utmärkande häraf omredigeras.

I den af Justitierådet Wedberg vid 3:dje kapitlets slut slutgjorda eriuran angående innehållet af 13 § i 1824 års förordning instämmer jag.

---

37 §.

De i sista punkten af 1:a momentet uti denna § förekommande orden: »med vattenverksegaren» synas mig böra utgå, enär det företag, hvarom fråga är, kan röra äfven innehafvare af nyttjanderätt till annan egendom än vattenverk, såsom bland annat 31 § utvisar.

40 §.

Då den pröfning, som i denna § föreskrifves, bör ega rum ändå att företaget ej af annan bestrides, torde orden: "emot annans bestridande" böra ur §:n uteslutas.

43 §.

Till utmärkande deraf, att med "sökanden" i 56, 57, 59 och 64 §§ skall förstås ej blott den, som enligt 35 § hos Konungens Befallningshafvande gjort ansökning om företag, hvarom förslaget handlar, utan äfven den, som med honom sig förenat eller eljest gjort gemensam sak, synes mig 43 § böra erhålla det tillägg, att den, hvilken enligt sådan afhandling, som i nämnda § sägs, med sökanden gjort gemensam sak, skall anses såsom hade han sjelf sökt det företag, hvarom fråga är.

48 §.

I näst sista momentet af denna § föreskrifves, att synemännen böra, der sådant finnes lämpligt, bestämma viss tid, då företaget i sin helhet bör vara bragt till slut. Denna föreskrift synes mig böra uteslutas, dels derföre, att densamma torde kunna framkalla tvekan derom, huruvida företaget, i händelse det ej blifvit inom den bestämda tiden fullbordadt, må vidare utföras, hvilket sannolikt förslaget ej åsyftar förbjuda, dels ock emedan föreskriften är öfverflödigg så till vida som af 78 § följer, att, om sökandens försummelse med börjadtt företags utförande skulle åstadkomma skada för annan, skadan, såsom ej förutsedd och beräknad, skall ersättas.

49 §.

På samma skäl, som af mig anförts för ändring i 37 §, hemställer jag, att 2:dra momentet af 49 § måtte ändras så, att det komme att afse äfven det fall, att annan fastighet eller lägenhet, än vattenverk, är af egaren upplåten åt annan till nyttjande, men skall lösas eller ersättas.

50 §.

Till förekommande af oriktig tillämpning af föreskriften i 1:sta momentet af denna § synes mig, att, med uteslutande af orden i 2:dra punkten: "för inkallande af sakegare, som ej vederbörligen kallad blifvit, eller af annan laga orsak", bör i slutet af samma punkt emellan orden: "än" och "ny" införas: *sakegare, som ej vederbörligen kallad blifvit, eller.*

51 och 55 §§.

Jag instämmer i de af Justitierådet Wedberg vid dessa §§ gjorda anmärkningar.

56 §.

Jag biträder det af Justitierådet Hernmarck vid förevarande § afgifna yttrande.

57 §.

Det i andra momentet af denna § föreslagna stadgande skulle visserligen bereda den *kärande* jordegaren lättnad i besvär och minskning i kostnader, men synes mig icke blifva för öfrige jordegares rätt betryggande med mindre tillika föreskrifves, att stämningen skulle särskildt tillställas en af dem med skyldighet för honom att gifva de öfrige del af densamma. Då likväl efter mitt omdöme i förevarande fall giltigt skäl icke förekommer för meddelande af en sådan föreskrift till kärandens förmån eller eljest till afvikelse från allmänna rättegångsordningen hvad angår sättet för stämnings delgifvande, hemställer jag, att ifrågavarande moment måtte ur förslaget uteslutas.

61, 62 och 64 §§.

Jag instämmer med Justitierådet Wedberg i de af honom vid 61 och 64 §§ framställda anmärkningar och med Justitierådet Hernmarck hvad angår 62 §.

67 §.

Enär de grunder, hvilka i motiven anförts för denna §, äro, i min tanke, fullt tillämpliga jemväl när uppskattning efter 46 § egt rum för aftappning af kärr eller mosse, synes mig, att också vid sådant företag ny uppskattning af jordförbättringsvärde bör medgifvas; och då, såsom motiven innehålla, en bestämd skilnad ej kan göras emellan afdikningar af kärr eller mosse och andra dikningsföretag, samt äfven vid de sistnämnda, om ock endast i sällsynta fall, oförutsedda naturförhållanden kunna vålla, att det till läge och djup föreskrifna diket för en eller annan ej kommer att medföra beräknad nytta, anser jag ny uppskattning böra tillåtas jemväl vid dessa företag. Jag hemställer alltså, att de i början af 67 § förekommande orden: »i 2 Kap.» må utbytas mot orden: *i denna förordning*; och anser äfven jag, att tiden för instämmande af klander mot ny uppskattning af jordförbättringsvärde bör utsträckas till nittio dagar.

Jag biträder den af Justitierådet Wedberg gjorda hemställan angående rubriken till 5 kapitlet.

70 §.

Då dikningsföretag, hvarom i 1 kap. förmåles, kunna icke allenast i det fall, som afses i 11 § af nämnda kapitel, utan äfven eljest, såsom på större slättbyggder, antaga betydliga dimensioner, beröra många jordegares rätt och åstadkomma vidsträckt rubbning i förutvarande förhållanden; och då de genom dylika dikningsföretag rubbade förhållanden icke lära utan svårighet kunna återställas, samt det måste vara af större vikt att förekomma skadan deraf än att tillåta verkställighet af dikning, som icke blifvit genom lagakraftegande beslut medgifven, anser jag, lika med Justitierådet Wedberg, hvad 70 § innehåller böra ur förslaget uteslutas.

71 §.

Med afseende å de invecklade förhållanden, som den vattenverksegaren i denna § medgifna rätt att tvinga jordegaren att betala lösningssumman och öfvertaga verket skulle kunna medföra, i synnerhet om jordegarna, som borde lösa vattenverket, vore till antalet många eller lösningssumman icke under längre tid eller kanske aldrig till fullo utgick, samt då vattenverksegarens intresse, efter mitt omdöme, blefve nöjaktigt tillgodosedt, om honom i stället tillerkändes rättighet att, derest vattenverket ej inlöstes, undfå ersättning för den skada, som uppsägningen kunde hafva honom tillskyndat, hemställer jag, att jemväl i det fall, att, sedan uppsägning skett, lösen före tillträdesdagen ej erlägges, den väckta frågan skall, likasom när uppsägning icke egt rum i rätt tid, anses förfallen, och att ett stadgande införes, enligt hvilket jordegaren skall, dels i händelse uppsägning blifvit verkställd men lösen ej före tillträdesdagen betalas, vara förbunden ersätta vattenverksegaren den skada, som uppsägningen må hafva vållat, dels vara pliktig att, innan uppsägning sker, för det skadestånd, hvartill han i nyssberörda hänseende kan kännas skyldig, ställa säkerhet såsom i 2 mom. af 71 § föreskrifves för der afsedt fall.

72 §.

Ordet: »honom» i första punkten af första momentet synes mig böra utbytas mot: *annan*, enär arbete, som företages, kan vara till förfång äfven för någon, som ej är egare af marken, hvarå arbetet göres.

73 §.

Icke blott i det fall, att fast egendom, hvarför lösen eller ersättning enligt 3 kap. skall gifvas, är med inteckning besvärad, utan äfven då sådan fastighet häftar för ogulden köpeskilling, bör efter min tanke förfaras på sätt 73 § innehåller. Jag anser fördenskull ett tillägg derom böra i denna § införas.

74 §.

Jag instämmer i den af Justitierådet Wedberg vid förevarande § gjorda anmärkning.

77 §.

Orden i andra punkten af första momentet: »emot hans bestridande» böra efter mitt omdöme utgå, enär äfven annan, än markens egare, kan i sin rätt förnärmas genom de åtgärder, hvarom nämnda punkt handlar.

78 och 79 §§.

Jag instämmer i de af Justitierådet Wedberg vid dessa §§ framställda anmärkningar.

83 §.

Så vidt stadgandet uti ifrågavarande § innebär, att skyldigheten att deltaga i de uti förslaget afhandlade företag skall följa med eganderätten till den jord, som af sådant företag hemtat eller hemtar nytta, har jag icke något att mot samma stadgande anmärka. Efter mitt omdöme bör dock hvarken nämnda skyldighet anses såsom följd af någon jorden vidlådande egentlig sakrätt, eller förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § Handelsbalken ega rum för oguldna afgifter i och för företaget, men ny egare af jorden för skyldighetens fullgörande ansvara icke blott med jorden utan äfven med annan sin egendom. Till en mot denna min mening, åtminstone i någon mån, stridande uppfattning torde emellertid det nu i förevarande § förekommande uttryck, att omförmälda skyldighet skall *häfta vid jorden*, möjligen kunna gifva anledning; — och jag hemställer fördenskull, att berörda uttryck ej må begagnas, utan att det finge heta, att, om jordegare ej, efter ty i 79 § är sagdt, vunnit befrielse från skyldigheten att taga del i företag, hvarom i förslaget handlas, jemväl ny egare af jorden skall vara pligtig att i företaget deltaga.

För öfrigt synes det mig vara, om ej alldeles nödvändigt, dock lämpligt, att i §:n införes ett tillägg, hvaraf framgår, att, om förre egaren försummat att verkställa arbete, som honom i och för företaget ålegat, eller att underhålla dike eller annan vattenledning, nye egaren är skyldig fullgöra hvad eftersatt blifvit, men att nye egaren är fri från afgift eller ersättning, som till betalning förfallit innan han egare blef. Genom ett dylikt tillägg skulle förekommas en villrådighet, som eljest måhända kunde uppstå angående nye egarens förbindelser.

Justitierådet *Carleson* yttrade: Enligt förslaget motiv är allmänna nyttan, fattad i betydelse af samhällets materiella förkofran genom jordbrukets utveckling, antagen såsom en af faktorerna för lagstiftningen i ämnet, samt värdet af denna faktor uttryckt i formeln: »Då staten för materiella intressens främjande ingriper i den enskildes sjelfbestämningsrätt och egendomsförhållanden, är det lagstiftarens pligt att tillse det uppoffringen ej göres större än ändamålet oundgängligen kräfver». Statens materiella intresse af jordbrukets utveckling framställes dymedelst såsom syftemål med förslaget till en lag, som är afsedd att utgöra en del af privaträtten; och i öfverensstämmelse med denna uppfattning är förslaget uppställt, icke på allmängiltiga rättsgrunder, utan på subjektiva åsikter om lämpligaste sättet att främja en näring, hvars gynnande framför andra näringar och på deras bekostnad man menar lända till allmän nytta. Åt syftemålet att främja jordbruket offras därför icke allenast alla af vattenverk beroende näringar, för så vidt deras bestånd och utveckling betingas af trygghet i besittningsrätten till vattenverken, utan ock vattenverksegarnes rätt att lika med andra samhällsmedlemmar skyddas i åtnjutandet af sin lagligen förvärfvade egendom: för jordbrukets utveckling föreslås att, sedan man under ett halft sekel med ofantliga både allmänna och enskilda uppoffringar befordrat byalagens upplösning genom laga skiften och den i mer eller mindre mån samfälliga jordegendomens förvandling till enskild, hvilket tillhör realiseringen af eganderättens begrepp, skall i motsats deremot all jord, som till följd af samma naturliga orsak är af vatten besvärad och kan medelst gemensam vattenafledning förbättras, komma att, utan afseende å egoslag eller kulturgrad, utgöra en samfällighet för afledningens åstadkommande och sålunda ett nytt slag af jordsamfälligheter bildas; att inom dylik samfällighet, som anses danad af naturen, hur helst det naturliga vattenafloppet är i verkligheten danadt, hvarje delegare skall hafva rätt att fordra afledningens upptagande och de andras biträde dervid, samt att en hvar, som af

vattenafledningen har nytta, skall utan afseende å sitt eget omdöme om fördelen eller sin önskan att begagna sig deraf tvingas att i arbetet deltaga genom förpligtelsen att antingen i mån af sin nytta af arbetet vidkännas andel i kostnaden eller ock afstå den jordrymd, som skattas motsvara förbättringen af hans jord.

Nytan af jordbrukets utveckling är emellertid icke allmän i annan mening än nytan af mångfaldiga, af vattenverk beroende näringar i landet är allmän, och i denna mening är allmänna nytan någonting helt annat än allmänna behovet, som är statens oafvisliga kraf för sitt mål, alla medborgares lycka. Icke heller består denna allena uti ett allmänt materiellt välstånd, än mindre uti någon särskild näringsgrens högsta tänkbara uppdrifvande; hvaremot statens mål är oupphinneligt utan allmän säkerhet till person och egendom; och klart är, att denna säkerhet störes af staten själf, då han utan verkligt nödtvång ingriper i den enskildes hushållning eller tillåter att dennes egendom varder mot hans vilja honom fränhänd. Lika otvifvelaktigt som det är, att den staten åliggande vården om allmän ordning och säkerhet underlättas genom det materiella välståndets utbredande, lika otvifvelaktigt är, att statens fullgörande af sitt berörda åliggande kraftigt befordrar detta välstånd utan att vara nödvändigt beroende deraf. Verkan af att staten alldeles undandroge sig att söka befordra samhällets materiella förkofran genom omedelbart befrämjande af näringarne skulle inskränka sig till inflytande på det materiella välståndet, under det statens fullkomliga åsidosättande af vården om allmän ordning samt säkerheten till person och egendom ledde till statens upplösning. Af förpligtelsen till sådan vård följer, att staten endast på rättsgrunder eller för sitt eget oafvisliga kraf, hvilket är hvarje enskilds liksom allas gemensamma, eger inskränka samhällsmedlemmarnes sjelfbestämnings- och handlingsfrihet eller rubba deras egendomsförhållanden; men då hvarken rättsgrund eller nödtvång innefattas i lagstiftarens föreställning om den materiella nytan af en närings förkofran, kan icke heller en slik föreställning berättiga lagstiftningen att ingripa i den enskildes sjelfbestämningsrätt och egendomsförhållanden. När likväl lagstiftningen det gör, tillvällar sig staten ett förmynderskap, hvilket alltid blir oreiligen förvaltadt, i det somliga myndlingars fördel befrämjas på andras bekostnad. Lagen, som stöder sig på den tillfälligtvis mäktigaste meningen om näringarnes vigt i förhållande till hvarandra samt de intresserade individernes antal och betydighet, måste ändras i öfverensstämmelse med växlingarne i denna mening; idkaren af en länge gymnad näring blir omsider, till befrämjande af någon annan näring, tvungen att afstå sin egendom mot en ersättning, som till en början efter utseende runde-

ligt utnått inknappas i den mån allmänna meningen förblandar rätt med hvad för tillfället får namn af nyttigt; idkaren af en tillförene förbisedd näring underkastar sig inskränkningar i sin sjelfbestämnings- och eganderätt för att blifva i andra afseenden gynnad och njuta frukten af hvad som afhändes den missgynnade; det rätta blir icke erkänt såsom nyttigt, det förment nyttiga förklaradt vara rätt och ett osäkerhetstillstånd skapadt, hvori svårigen någon näring kan finna varaktig trefnad.

Ett försvar för de tvångsrätter, hvarpå det till Högsta Domstolens utlåtande remitterade förslaget är byggt, har sökts i de grundsatser man förmenat vara af lagstiftningen antagna genom Kongl. förordningarne den 20 Januari 1824 angående ändring eller utrifning af vattenverk, som genom uppdämning skada jord eller hindra dess odling, samt den 30 November 1841 angående vissa villkor för vattenafledningar till beredande af samfällig jords odling. Man har likväl dervid åt berörda förordningar gifvit en extensiv tolkning, hvilken, hvad 1841 års författning angår, uttryckligen motsäges af författningens rubrik. Ingendera förordningen innehåller någon föreskrift, som måste anses ligga utom rubrikens omfång; ingendera tillåter en följddragning utöfver detta omfång. Den förstnämnda förordningen, hvars inledning fransäger författningen anspråket att hvila på rättsgrund, ger egare af jord, hvars odling hindras genom vattenuppdämning af lagligen tillkommet vattenverk, som ej är anlagdt till bedrifvande af större bruk och bergverk samt större fabriksinrättning, rättighet att fordra det vattenverket ändras eller flyttas eller ock vattenledning göres eller ock att verket alldeles utrifves, samt bestämmer villkoren och sättet för begagnandet af den medgifna rättigheten. Denna författning, som genom jordegarene tillerkänd expropriationsrätt till vissa vattenverk inskränker vattenverksegarens lagligen förvärfvade egendomsrätt och såsom villkor för denna rättsförnärkelse underkastar jordegaren de förut okända tvångsrätter, i hvilka man nu vill se allmänna rättsgrundsatser, innefattar en så uppenbar afvikelse från allmän lag och rätt, en så uppenbar undantagsanordning, att en extensiv tolkning af författningens föreskrifter måste vara otillätlig. Med lika godt om icke bättre skäl än det hvarmed man utdrager en allmän regel ur den tvångsrätt, som jordegaren underkastats, skulle kunna utdragas en allmän regel ur den tvångsrätt, som vattenverksegaren underkastats; och vid följdriktig tillämpning deraf skulle man oundvikligen komma derhän, att egaren af den jord, som kunde till enskildt och allmänt gagn användas bättre af annan, borde mot någon ersättning för jordens värde exproprieras.

Hvad åter angår förordningen den 30 November 1841 innehåller den endast föreskrift om sådan till dikning eller rensning af vattendrag, enligt 6 kap. Byggningsbalken och Kongl. kungörelsen den 28 December 1822, icke hänförlig vattenafledning, som pröfvas nödig för odling eller förbättring af jord, deri två eller flere hafva del, hvarmed i egentlig mening förstås oskiftad, eller under sameganderätt varande jord, det vill säga hvad rubriken enligt vanligt språkbruk kallar samfällig jord. Hvarje delegares rätt i sådan jord är inskränkt af de andras och när de icke enas om bruket måste en tvångsrätt gifvas, derest icke ett mot samhällsordningen stridande rättslöshetstillstånd skall inträda. Men i följd af sin grund saknar denna tvångsrätt all tillämplighet i fråga om vattenafledning till odling eller förbättring af jord, som icke är samfällig eller, med andra ord, två eller fleres gemensamma egendom. Författningen kan således icke afse vattenafledning, som pröfvas nödig för odling eller förbättring af jord, som blifvit lagligen skiftad och upphört att vara samfällig, eller af särskilda personers skilda jordegendomar; och den i förslagets motiv uttalade åsigten, att grunderna för den dikning, som åsyftar nyodling, vore att finna i 1841 års förordning, då deremot dikningen för den redan i kultur tagna jordens tillbörliga häfd är i Byggningsbalken fastställd, måste vara oriktig.

Gällande lag innehåller i 6 kap. 2 § Byggningsbalken och förenämnda förordning af den 30 November 1841 de allmänna grunderna för dikning inom byalag eller å samfällig jord, samt i nämnda kap. 3 § grunderna för dikning mellan grannar å jord, som ej ligger i samfällighet; men, med undantag för innehållet af de villkor, som blifvit fästade vid den tvångsrätt vattenverksegare underkastats genom 1824 års förordning, saknas föreskrifter angående dikning och torrläggning af mark utom byalag eller grannelag. Att gällande stadganden i ämnet understundom finnas otillräckliga, är antagligt, ehuru deras otillräcklighet icke hindrat, att jordbruket utvecklat sig minst lika väl som någon annan af landets näringar; men jag föreställer mig, att en ny lag angående jord- och vattenverksegares rättsförhållanden bör stödjas, icke såsom den undantagslag, hvilken innefattas i omförmälda Kongl. förordning af den 20 Januari 1824, på lagstiftarens tillfälliga uppskattning af näringarnes ekonomiska vikt, utan på eganderättens begrepp och på allmängiltiga rättsgrunder, vid hvilkas tillämpning näringarnes utveckling må afses utan ingrepp i den enskildes själfbestämnings- eller eganderätt. Allmänna stadganden till främjande af statens materiella intressen höra till den ekonomiska lagen, icke till civillag, hvarom nu är fråga

Vid sådant förhållande borde, hvad det remitterade förslaget och

till en början dess första kapitel beträffar, jordegarnes rättigheter och skyldigheter i afseende å dikning af odlad eller i det naturliga skicket odlingsbar mark grundas ytterst på jordeganderättens nödvändiga inskränkning af tvånget att tåla det naturliga vattenafloppet och det-sammas befrämjande, hvaraf följer att i derutanför liggande frågor om dikning af dylik jord tvångsrätt skulle medgifvas endast för det af statens omsorg om allmänna säkerheten påkallade främjandet af kärrens och dylik vattendränkts marks torrläggning. Om dikning af den odlade eller i sitt naturliga skick odlingsbara marken kunde då regleras i öfverensstämmelse med innehållet af det lagutkast, som åtföljer Revisionssekreteraren Annerstedts reservation, och erforderliga privaträttsliga stadganden om vattnets aftappande från kärrmark afhandlas särskildt på sätt i nyssnämnda reservation förordats. Till äfventyrs någon gång uppkommande tvist om jords hänförlighet till kärrmark kan omöjligen möta större svårighet att i anvisad ordning lösas, än andra tvister, för hvilkas behandling enahanda ordning funnits lämplig. Deremot kan jag hvarken finna någon giltig rättsgrund för de i förslagets 2 kap. omförmälda tvångsrätter eller inse nödvändigheten eller lämpligheten af privaträttsliga stadganden i de ämnen kapitlet afhandlar. Vården om statsintresset derutinnan tillhör den ekonomiska och administrativa rätten; vården om privatintresset tillkommer den enskilde själf.

De våldsamma ingrepp i eganderätten, hvilka föreslås i 3 kap. och efter min ofvan anförda mening innebära rena motsatsen af en sund lagstiftnings fordringar, borde, efter min tanke, alldeles förkastas. Likartade, fastän hvarken i verkan till materiel skada för den enskilde eller till inflytande på allmänna näringslifvet jemförliga ingrepp i eganderätten innefattas likväl, efter hvad nämnt är, uti Kongl. förordningen den 20 Januari 1824 och för bibehållandet tills vidare af deruti stadgade tvångsrätter i befintligt skick kan åberopas, bland annat, att fråga om deras afskaffande icke varit väckt; att de numera erhållit ett slags häfd och inverkat på en mängd under tiden uppkomna rättsförhållanden; att de i följd af villkoren för begagnandet sällan föranleda märkligt lidande för den rättsförmäde, men ofta bereda honom ekonomiska fördelar; att tillämpningen af dessa tvångsrätter bör blifva mer och mer sällspord och att derför kan väntas och tillåtas, att de utan lagstiftnings åtgärd försvinna. I betraktande häraf och under förutsättning, att de inskränkningar i eganderätten, hvilka under mer än ett halft sekel varit med egandet af vattenverk förenade, anses böra tills vidare kvarstå, synes mig en lagförändring i öfverensstämmelse med innehållet af 3 kap. i det lagutkast, som är

vidfogadt omförmälde reservation, kunna försvaras, hvilket deremot icke är förhållandet med motsvarande kapitel i det remitterade förslaget.

Hvad angår förslagets fjärde och femte kapitel, är deras innehåll i väsentliga delar beroende af de konstitutiva stadgandena i föregående kapitel och måste derefter lämpas; biträdande jag för min del i hufvudsaken så väl de af Justitierådet Olivecrona, som de i Revisionssekreteraren Annerstedts reservation framställda anmärkningar mot särskilda paragrafer af ifrågavarande begge kapitel.

Såsom följd af det anförda, hvaraf torde visa sig, att förslaget blifvit affattadt ur synpunkten, att människans rätt viker för lagstiftarens föreställning om flertalets materiella nytta och att lagen i ämnet är till mera för jordbrukets än jordbrukarens skull, nödgas jag, lika med Justitierådet Olivecrona, i underdånighet afstyrka, att det till Högsta Domstolens utlåtande öfverlemnade förslaget lägges till grund för lag i ämnet.

Justitierådet *Almqvist*, som hufvudsakligen biträdde ej mindre de åsikter, som ligga till grund för de af Justitierådet *Wedberg* vid §§ 14—21, 24, 25, 37, 40, 46, 48, 49, 55, 57 sista punkten, 60, 61, 70, 71, 72, 74, 78, 80, 82 och 85, äfvensom vid slutet af 3 kap. gjorda anmärkningar, än äfven Justitierådet *Hermarcks* erinringar vid §§ 13 och 62, afgaf i öfrigt följande yttrande:

Vid granskning af föreliggande författningsförslag, som i öfverskriften säges angå *torrläggning af jord*, framställer sig naturligen först den frågan, hvilken mening detta uttryck innebär och i hvad mån författningens innehåll derigenom blifvit, såsom afsigten med en sådan öfverskrift måste vara, på det mest korrekta sätt i korthet angifvet. Uttrycket är nemligen nytt och för språket så främmande, att det hvarken såsom teknisk term eller eljest står att finna i någon svensk ordbok, så vidt mig är bekant. Till användning af ett sådant uttryck, hvarvid hvarken vetenskapen eller den allmänna uppfattningen fäster ett bestämdt begrepp, i sjelfva titeln på en allmän författning, helst när denna afhandlar ett lagstiftningsämne, som särskildt för hela den jordbrukande befolkningen är af vigt att kunna lätt och klart uppfatta och bedöma, synes anledning icke kunna hemtas af annat, än anfingen uttryckets egen af ursprunget framgående riktighet och lämplighet eller ock den yttersta brist i språkets öfriga förråd. Men uttrycket kan svårligen tilläggas nämnda egenskaper; ty enligt ordens härledning och reglerna för deras bildning skulle torrläggning af jord närmast betyda en åtgärd, hvarigenom jord lägges att torka, och uttrycket vore då oegentligt i dubbel måtto, enär i förslaget fråga hvarken är om för-

ändring af någon jords läge, utan om den fasta marken, eller om att bringa jorden i torrt tillstånd, hvarigenom hon skulle göras fullkomligt ofruktbar, utan om markens befriande från öfverflödigt och för hennes fruktbarhet skadligt vatten. Man kan säga, att mångfaldiga andra ting, men aldrig den fasta marken, kunna blifva föremål för torrläggning i egentlig mening; och ordet torrläggning, hvilket i förslagets motiv förekommer såsom generel benämning för de i författningen afhandlade ärenden, är i ännu högre grad oegentligt.

icke heller lider språket brist på godkända uttryck för de slag af åtgärder och företag, om hvilka författningen handlar och som afse vattnets afledande för att befrämja jordens bördighet eller vinna mark till ny odling. De kallas *dikning*, när det är fråga om jordegarnes af lagen påbjudna skyldighet att befordra det i jordytan befintliga, för växternas näring obehöfliga eller hinderliga vattnets afrinnande efter markens naturliga lutning; och med ordet *vattenafledning* hafva blifvit betecknade de af lagen icke påbjudna, endast under vissa villkor tillåtna företag, som afse att med våld och konst åstadkomma vare sig aftappning eller sänkning af de stillastående vattnen eller ock de rinnande vattnens afledning i nya riktningar, och således vattensamlingarnes eller vattendragens förändring från det läge och lopp, som antingen naturen danat eller (hvilket i detta fall från rättslig synpunkt är enahanda) lagligen tillkommen och bestående uppdämningsrätt beredt.

Dessa ord, *dikning* och *vattenafledning*, beteckna alltså skilda begrepp, hvilka ej kunna uttryckas med ett enda och samma ord, huru det än må vara sammansatt; och det vore derföre desto större skäl att använda dem begge i författningens rubrik, som de tydligt angifva föreskrifternas direkta föremål, nemligen frågorna om vattnets afförande och villkoren derför, under det att ordet torrläggning, om det eljest kunde försvaras, blott skulle antyda den medelbara följden af vattnets bortgång.

Här gäller det dock icke ensamt orden och deras betydelse. Den omständighet, att lagförslaget, under rubriken torrläggning, behandlat både dikningen och vattenafledningsföretagen, visar, hvad ock förslagets hela innehåll ådagalägger och i motiven tydligen uttalas, att begge delarne uppfattas i förslaget såsom fullkomligt likartade ämnen, hvilka, i motiven uppkallade med den gemensamma benämningen torrläggning, underkastas hufvudsakligen samma lagstiftning, hvilande på den i förslagets 12 § uttryckta grundsatsen om jordegares lika rättigheter och skyldigheter i det ena fallet som i det andra.

Nyss här ofvan är angifven den bestämda begreppsskilnad, som jag tror finnas emellan dikning å ena samt sjösänkning och annan

vattenafledning å andra sidan. Dikningen är en vid jorden fäst oeffriglig skyldighet af permanent beskaffenhet; vattenafledningarne åter tillfälliga, öfvergående, för utförande på en bestämd kort tid beräknade samt ofta i och med arbetets fullbordan afslutade företag, hvartill jordegare så väl enligt den gällande som den föreslagna lagen medgifves rättighet, men till hvilkas verkställande de ej kunna på någon grund af rättvisa eller billighet anses skyldiga. Dessa företag härleda sig nemligen från beräkningar, åsyftande vinst men ofta medförande förlust, äro i alla händelser af osäker utgång, såsom erfarenheten tillräckligt visat, beroende på förutgående undersökningars möjlighet och noggrannhet, på kostnadsberäkningarnes tillförlitlighet och på icke förutsedda omständigheters gynsamma eller ofördelaktiga verkningar, samt föranleda i allmänhet drygare kostnader på en gång, än en stor del af landets jordbrukare är mäktig eller kan antagas vara villig att underkasta sig.

Om således dikningen är en jordegare åliggande *skyldighet*, men vattenafledningarne åter föremål för en dem medgifven *rättighet*, så blifver det klart, att lagstiftningen i dessa skilda ämnen måste utgå från skilda synpunkter; och det behöfver ej heller utgöra anledning till tveksamhet, huru långt den i förslagets motiv omständligt afhandlade så kallade afsägelserätten bör utsträckas. Ty det hör till rättsaxiomen, ej mindre att en rättighets utöfning icke kan någon åläggas och att man har full frihet att afstå från densamma, än äfven att ingen kan genom afsägelse göra sig qvitt en skyldighet. Det är således lika gifvet, att ingen jordegare mot sin vilja är pliktig att deltaga i ett vattenafledningsföretag eller hindrad att afsäga sig sådant deltagande, som det å andra sidan är uppenbart, att ej någon må genom afsägelse befria sig från dikningsskyldigheten. De i ögonen fallande praktiska olägenheterna af afsägelserättens tillämpning i sistnämnda fall, särdeles vid de mindre och mest talrikt förefallande dikningsfrågorna grannar emellan, hafva redan blifvit framhållna af andra, som yttrat sig i ämnet.

Förbiseendet af den angifna skilnaden emellan dikningar och vattenafledningsföretagen utgör för mig förslagets grundfel, alldenstund jag finner denna skilnad vara så väsentlig, att han icke tillåter att betrakta begge ämnena, på sätt i förslaget skett, såsom i grunden identiska, icke ens såsom egentligen likartade eller nödvändigt sammanhängande. Lagstiftningen måste derföre behandla dem såsom skilda frågor; och om en lag skall omfatta dem gemensamt, hvartill ej torde saknas skäl, sönderfaller han i två karaktersskilda stycken, det ena angående dikning och det andra angående vattenafledning.

Lagens ena afdelning skulle då hufvudsakligen motsvara förslagets första kapitel och handla om dikningsskyldigheten. I fråga om denna riktas uppmärksamheten i främsta rummet på den utsträckning af nämnda skyldighet, som innefattas i förslagets 2 §, der vitsord lemnas åt hvar och en, som äskar dikning för sin jord, och alla öfriga, som af dikningen hafva nytta, förpligtas att deri deltaga. Ehuru de betänkligheter, som emot denna utsträckning af dikningsvitsordet blifvit anförda, äro i hög grad beaktansvärda, anser jag dem likväl icke böra föranleda förkastande af den reform, som nämnda stadgande innebär. Detta stadgande är nemligen, efter min uppfattning, icke någon afvikelse från de i 1734 års lag nedlagda principer, endast en utveckling af dessa principer. Rättigheten att påkalla biträde vid jordens dikning, i nu gällande lag uttryckligen medgifven blott åt den öfra jordens egare mot den lägre belägna jordens, är genom det föreslagna stadgandet utvecklad derhän, att den nedan liggande jordens egare får rätt till biträde i dikningen af den öfre jordegaren, i den mån denne deraf hemtar nytta. I fråga om rättvisan och ändamålsenligheten häraf biträder jag de af Lagberedningen anförda skäl, fästade särskildt uppmärksamheten derpå, att det nya stadgandet i själfva verket endast medgifver, till den nedan liggande jordegarens förmån, en anticipation af det åt den öfre jordegaren redan nu tillagda vitsord att när som helst väcka fråga om gemensam dikning. De genom utsträckning af dikesvitsordet uppkommande vidsträcktare dikeslagen vill jag därför icke kalla tvungna föreningar; ty ett dikeslag enligt det nya stadgandet blefve icke större, än om de ofvan liggande jordegarna i den trakt, som skall afdikas, nu förenade sig om att fordra de nedan liggandes biträde vid dikningen, i hvilket fall enligt gällande lag, och med rätt tillämpning af den i 6 kap. 3 § Byggningsbalken åt domaren uppdragna pröfningsrätt, allesammans borde deltaga i dikningen och deras bidrag till arbetet bestämmas efter samma måttstock, som enligt förslaget, eller efter hvar och en jordegares fördel af dikningen. Då emellertid dikningen, huru än vitsordet bestämmes, och antingen förslaget varder lag eller stadgandena i ämnet affattas enligt 1875 års Riksdags med nu gällande lag mera öfverensstämmande förslag i ämnet, alltid blifver en jorden åliggande skyldighet, kan någon afvägelserätt, såsom jag förut yttrat, här icke komma i fråga. Icke heller anser jag den med omgång och kostnad förenade föregående undersökningen böra obligatoriskt föreskrifvas, såsom mera hindrande än gagnelig i dessa mål, hvilka i de flesta fall äro af så enkel beskaffenhet, att de hvarken erfordra eller tåla denna vidlyftiga och dyra procedur. Tryggt torde kunna påstås, att, om de föreslagna föreskrifterna om syn på stället med för- och efterundersökning, gradering

och uppskattning genom särskilda förrättningsmän, skulle tillämpas på vanlig dikning, det vore fara värdt att denna ofta komme att blifva obehörigen uppskjuten eller eftersatt. Dikningsfrågorna anser jag derföre böra behandlas i hittills vanlig ordning. Visserligen kunna dessa frågor stundom vara mera omfattande och svårösta; men det torde i våra dagar icke vara att befara, att tillfälle skall saknas för parterna sjelfva, innan tvist vid domstol väckes, eller för domaren, när tvisten kommer under honom, att vinna erforderlig utredning genom sakkunnige och vetenskapligt bildade män. I 1875 års Riksdags förslag var också föreskriften om föregående undersökning endast fakultativ; och om det nu föreskrefves, att, när tvist om dikning förekommer, domaren skall, der sådant finnes nödigt, till sin ledning infordra på behörig afvägning och utredning grundadt utlåtande af sakkunnige män eller påkalla deras biträde vid syn på stället, innan målet afdömes, så skulle önskvärd säkerhet för dessa frågors behöriga pröfning vinnas och afsigten med det af Riksdagen antagna stadgande hufvudsakligen uppnås.

Lagens andra afdelning, motsvarande 1824 och 1841 årens nu gällande förordningar, skulle angå vattenafledningarne och stadgandena i detta ämne, grundade på en genomförd princip, utgöra ett helt för sig.

Denna afdelning komme då att blifva en lag om de allmänna villkoren för vattenafledningsföretag och en expropriationslag till förmån för desamma. Alla dessa företag hafva det väsentliga gemensamt, dels att vissa allmänna villkor måste fastställas för deras tillätlighet, nemligen företagens å statsmaktens sida befunna gagnelighet eller åtminstone oskadlighet för det allmännas intresse samt jordegarnes beredvillighet till sådana uppoffringar, hvarigenom enskildes af företagen rubbade rättigheter i så fullt mått godtgöras, att någon materiel förlust för dem med säkerhet kan antagas icke inträffa, och dels att expropriationsrätt måste företagen medgifvas, så framt de skola komma till stånd. Oväsentligt och tillfälligt är, huruvida det hinder, som ligger i vägen för ett sådant företag, består af ett större eller mindre vattenverk, af annan på eganderätt till sjön eller vattendraget beroende inrättning eller förmån, af byggnader eller af jord. Så är ännu icke betraktadt och behandlad i förslaget. I 12 § förklaras, att vattenafledningarne icke må företagas, om annans rätt öfver vattnet derigenom förnärmas, och det säges uttryckligen i motiven, att 20 kap. 7 § Byggningsbalken, som förbjuder förändring af de naturliga vattendragen annan till men, lemnats orubbad. Men i förslagets 3 kap. göres dock en fullständig afvikelse från detta förbud; ty der lemnas den rätt öfver vattnet, som tillkommer egarne icke allenast till de industriella anläggningar, hvilka, med vattnet till drifkraft, i allmänhet benämnas vattenverk, utan äfven

till fiskeverk, bevattningsanstalter samt andra byggnader och anläggningar för vattnets nyttjande äfvensom till strömfall, fisken, vattenställen och andra dylika förmåner, i så vidsträckt mån å sido, att allt detta får emot egarens vilja tagas i anspråk för beredande af tillfälle till ett vattenafledningsföretag. Är icke det absoluta förbudet i 12 § mot förnärmelse af annans rätt öfver vattnet oegentligt och missledande, då 3 kap. innefattar så vidt gående undantag från samma förbud? För min del vill jag icke utsträcka expropriationsrätten öfver de gränser, han fått genom 1824 och 1841 årens förordningar, i anuan måtto än att den obestämda och obestämbara skilnaden emellan större och mindre vattenverk bör bortfalla, men anser å andra sidan någon återgång från hvad nämnde författningar i detta afseende medgifva och stadga icke kunna ifrågasättas.

Rätt till expropriation af allt, som ligger i vägen för ett enligt lag tillåtligt vattenafledningsföretag, bör vara den allmänt gällande regeln, de mötande hindren må härleda sig ifrån annans rätt vare sig till vattnet och hvad deraf göres till godo, eller till fasta marken med hvad derå befinnes. Af denna uppfattning följer, dels att, då rätt till vattnet ej är heligare, än annan eganderätt, förbehållet i förslagens 12 § till skydd mot förnärmelse af annans rätt öfver vattnet bör försvinna och jemväl denna rätt få vika, när sådant påkallas af behovet för ett lofligt vattenafledningsföretag, och dels att, då vattenverken komme i samma kategori som alla andra föremål, hvilka måste för ett dylikt företags utförande exproprieras, den särskilda lagstiftning angående vattenverken, hvilken förslaget upptagit efter 1824 års förordning, ej mera vore erforderlig, foljdriktig eller lämplig.

Att uppdraga skilnaden emellan dikning och vattenafledning och såhunda noggrant begränsa omfånget för de begge afdelningarne i lagen, sådan jag tänkt mig densamma, kan synas vara svårighet underkastadt; men begreppet dikning är i allmänna föreställningssättet så klart uppfattadt, att någon definition derpå icke är behöflig; och nämnda svårighet skulle då, såsom jag tror, endast ligga uti den tveksamhet, som måste förefinnas vid att abstrakt bestämma, huruvida vattnets afledande från kärr, mossar och dylik vattendränkta mark är att hänföra till dikning, såsom Lagberedningens pluralitet antagit, eller böra anses som ett vattenafledningsföretag, på sätt en af ledamöterna i beredningen förmenat. Att genom ett allmänt stadgande afgöra detta är i sjelfva verket en omöjlighet; ty det beror på kärrets eller mossens storlek och beskaffenhet. Afgörandet kan således ej ske genom en abstrakt föreskrift, utan måste lemnas till pröfning i hvarje konkret fall; en pröfning, som domaren — enligt den regel att, när vattnet från kärret

eller mossen ej kan afledas genom dikning, sådan denna skyldighet i lagen bestämmes, företaget är att hänföra till vattenafledning — bör meddela när invändning i detta hänseende göres af någon jordegare, hvars biträde för afdikning af den vattendränkta marken påkallas. Denna mark kan utgöras af ett obetydligt kärrdrag eller en ytlig mossbildning, som lätt kan afdikas, men består stundom af så vidsträckta och djupt gående, som man säger bottenlösa, vattensamlingar, att deras sänkning eller aftappning är fullt jemförlig med sjöarnes, ofta svårare att verkställa samt till utgången mera oberäknelig och oviss. Det vore lika oriktigt, om de stora kärrmarkernas aftappning i lagen betraktades såsom dikning, som om en liten mosses eller ett obetydligt kärrdrags afdikning hänfördes under samma stadganden, som dem, hvilka gälla om sjösänkingsföretagen.

Efter dessa allmänna anmärkningar går jag att yttra mig öfver vissa speciella delar af förslaget.

Uti *förslagets inledning* har blifvit anmärkt, att 2 § i 6 kap. Byggningsbalken skulle upphävas genom förslagets antagande. Denna § innefattar likväl — jemte den i första punkten deraf förekommande föreskrift, att alla i by skola hålla aflopps- och floddiken efter sina egor, hvilken föreskrift kan anses vara kompletterad men icke upphäfd genom förslagets 9 § om dikning för samfäld mark, — tillika några rent ekonomiska stadganden, åsyftande att befordra jordens häfd genom påbud för hvarje jordegare att på föreskrifvet sätt dika å sina egor. Icke kan det vara förslagets afsigt att upphäva dessa ekonomiska stadganden. Om dem är ju icke alls någon fråga i förslaget, hvars stadganden om diken endast hafva afseende på afloppsdiken eller sådana diken, som kunna utgöra föremål för grannars gemensamma intresse och för tvister dem emellan om dikningsskyldigheten. Föreskriften om dikning på egna egor har åter en helt och hållet ekonomisk karakter, på enahanda sätt som Byggningsbalkens likartade föreskrifter om jordens bruk och häfd i öfrigt, om gårdesgårdars uppstängande, om åbyggnader och deras vidmakthållande. Nämda föreskrift om jordens dikning skulle nu enligt förslaget upphävas, utan att dertill uppgifves någon orsak; ty såsom sådan lär ej kunna räknas hvad som i motiven yttras derom, att, »särskiljandet af diken i aflopps- och skärdiken torde kunna såsom onödigt för framtiden bortfalla»; ett yttrande, hvars mening svårligen kan fattas, så länge något annat sätt att befordra vattnets afrinnande icke blifvit funnet, än det nu vedertagna medelst begge dessa motsatta slag af diken, af hvilka det ena slaget förutsätter det andra. Det skulle i allt fall vara föga konsekvent att borttaga dikningspåbudet, men låta de öfriga nyssnämnda ekonomiska föreskrifterna röra de jor-

dens skötsel stå qvar i Byggningsbalken. Dessa föreskrifter äro af allmänheten väl kända; de åberopas ofta af enskilda vid aftal om nyttjanderätt till fastighet och blifva städse tillämpade i frågor om åbos lagliga skyldigheter beträffande hemmanets häfd. Det synes således vara gifvet, att 2 § i 6 kap. Byggningsbalken bör stå qvar orubbad.

Deremot kan jag icke finna annat, än att genom förslaget ändring sker i 20 kap. 7 § Byggningsbalken, och att anmärkning således bör derom göras i förslagets inledning; ty förslagets hela 3 kap. handlar om sådana förändringar af vattendrag, som i nämnda lagrum äro förbjudna; och det vore knappt mödan värdt att tala om sjösänkningar och öfriga i förslagets 2 kap. omförmälda vattenafledningar, i fall de ansågos icke tillåtliga med mindre än att stadgandet i 20 kap. 7 § Byggningsbalken blefve iakttaget, så att annans rätt till vattnet icke förnärmades. Det är nemligen uppenbart, att t. ex. en sjös uttappning skall medföra försvinnandet af vattenafloppet derifrån eller åtminstone bringa detta aflopp till en obetydlighet, sedan sjön, som var sjelfva källan till vattenafloppet, försvunnit. Härigenom skall då inträffa, att de, som begagnat sjön eller det derifrån rinnande vattnet till fiske, till vattenverk, till hushållets och ladugårdens behof, till bevattning af sina fält eller till andra ändamål, komma att alldeles eller i väsentlig mån gå miste om dessa förmåner. Och enahanda kunde förhållandet blifva vid sänkning eller förändring af andra vattendrag.

Det ovillkorliga förbehållet i förslagets 12 § mot förnärmelse af annans rätt öfver vattnet borde därför borttagas, så att mot godtgörelse för sådan rättighet ett vattenafledningsföretag må komma till stånd, så framt de eljest i lag stadgade villkoren för detsamma vore för handen. Men då sker ock ändring af stadgandet i 20 kap. 7 § Byggningsbalken.

1 §. För att tydligt utmärka att här ej är fråga om vattenafledning utan om dikning, synes det uti 1875 års Riksdags lagförslag använda uttrycket böra bibehållas.

2 §. Beträffande denna § hänvisar jag till hvad förut är yttradt i afseende å dikningsvitsordet och afsägelserätten.

3 §. Något annat skäl, än brist på affall för vattnet, synes ej böra få åberopas för dikets upptagande till mindre än det bestämda djupet.

4 §. Hela denna §, innefattande råd och anvisning om dikes upptagande i den lämpligaste sträckningen och helst i raskilnad, synes utan olägenhet kunna utgå, utom sista punkten, hvilken kan införas i 5 §. — Nämnde anvisning skulle för öfrigt vara missledande och onyttig, om den kunde hafva till följd, att dike blefve upptaget i

annan sträckning, än som angifves af markens lutning, hvilken aldrig lärers böra frångås.

5 §. Enär det torde vara tjenligast, så vidt jag förstår och på sätt Landtbruksakademien ansett, att afloppsdike, hvarom i denna lag uteslutande är fråga, läggas öppet eller att detta åtminstone fastställes såsom regel, anser jag mig böra hufvudsakligen biträda 1870 års komitéförslag och en ledamots i Nya Lagberedningen dermed öfverensstämmande yttrande härutinnan.

När i sista stycket af denna § säges, att jord, som från dike uppkastas, ej får så läggas vid sidan af diket, att den hindrar vattnets af rinnande, menas förmodligen att jorden ej må läggas till hinder för vattnets fall ned i diket. Men den vid dikeskanten upplagda jorden måste alltid vålla sådant hinder. Detta är lika visst, som att fara för dikets bestånd måste uppstå, om jorden qvarlemnas å dikets kant. Motsatsen kan ej antagas och torde därför ej böra i lagen förutsättas.

6 och 8 §§. Att den jordegare, som måste tillsläppa mark till ett dike, hvaraf han sjelf icke har någon nytta och hvilket han således aldrig skulle kommit att för egen räkning upptaga, erhåller full ersättning för den mark, som åtgår till sådant dike, är i sin ordning. Likaså är det klart, att en nedanför liggande jordegares skyldighet att öfver sina egor fransläppa det från grannens högre belägna egor kommande vattnet innebär, att, när den ofvanliggande kan i anseende till markens belägenhet blifva vattnet qvitt utan att dika längre, än hans egna egor sträcka sig, den nedan liggande jordens egare måste sjelf föranstalta om det dike, som erfordras, för att upptaga och afföra detta vatten och såmedelst förekomma den större skada och olägenhet, som skulle för honom inträffa i fall vattnet finge fritt flöda öfver hans mark. Detta härrör från det servitutsförhållande, hvori uti ifrågavarande hänseende den lägre jorden är att anse stå till den högre belägna, och intet skäl synes tala för en afvikelse från denna på nu gällande lag grundade uppfattning.

För den händelse åter, att vattnet icke kan från den ofvan liggande jorden afriinna utan att dike upptages genom den nedanför belägna, och att detta dike blifver till gagn äfven för den senare jordens egare, skola, så väl enligt förslaget som med en riktig tillämpning af den enligt gällande lag åt domaren uppdragna pröfningsrätt, både den öfra och den nedra jordens egare deltaga i dikningen efter som en hvar deraf hemtar nytta; men jag tror ej att gällande lag blifvit tillämpad så, att i nämnda fall den nedra jordens egare ansetts berättigad till ersättning för hela den mark, som till diket åtgått. En sådan ersättning synes likväl förslaget, om jag rätt förstår dess 6 §, tillägga

honom, dock naturligtvis med afdrag för hans andel i hela dikningskostnaden. Jag tror att det vore med praxis och med den allmänna uppfattningen om rätt och billighet härutinnan mera öfverensstämmande, att egaren till den lägre jorden bör utan ersättning tillsläppa så mycket mark, som skulle åtgå till det dike, som behöfde upptagas för hans egna egor, och endast få ersättning för den areal af marken, som derutöfver tages i anspråk för det gemensamma diket, när detta måste göras större, än som ensamt för de nedan liggande egorna erfordrades.

Detta skulle stå i full öfverensstämmelse med sista punkten i förslagens 8 §, hvilken lærer innebära, och det med rätta, att, om ett å den lägre marken redan upptaget dike, som för denna mark är tillfyllestgörande, behöfver, för att deri skall kunna inledas vatten från ofvan liggande mark, utvidgas, fördjupas eller annorledes förändras, den lägre jordens egare icke är skyldig att deltaga i kostnaden för denna förändring eller utan ersättning dertill upplåta någon mark, men ej heller berättigad att undfå godtgörelse för den mark, som redan användts till det äldre diket. Enär nu samma regel, beträffande ersättning för mark, som åtgår till gemensamt dike, torde böra gälla när diket är gammalt som då det upptages nytt, finner jag de stadganden icke vara konsekventa eller berättigade, enligt hvilka rättigheter och skyldigheter uti ifrågavarande afseende komme att betraktas olika i fråga om diken, som funnits före den nya lagens utfärdande, och dem, som derefter anläggas.

Denna inkonsekvens framträder tydligast, då 6 § jämföres med första punkten af 8 §, der det stadgas, att man eger afleda vatten till annans dike, om det kan ske utan men för denne. Här får han hvarken ersättning för marken eller bidrag till den kostnad, som åtgått till dikets upptagande. Hade diket ej varit förut anlagdt, skulle han enligt 6 § erhållit beggedera.

Emot nämnda första punkt i 8 § skulle jag för öfrigt ej haft att erinra, derest jag kunde dela den i motiven till denna § yttrade åsigt, att kostnaden för dikes underhåll är ringa och oväsentlig i förhållande till kostnaden för dess upptagande. Erfarenheten torde likväl vitsorda, att underhållet inom icke många år sammanlagdt medför lika stor kostnad som dikesgräfningen och, särdeles om marken är lös eller vattenflödet ymnigt, snart vida öfverstiger samma kostnad. Då det nu svårigen kan förutsättas att, om vatten från ofvanliggande jord insläppes i ett nedanför upptaget dike och ökar den vattenmassa, som der framgår, sådant ej skulle medföra ökadt besvär och kostnad för dikets underhåll, sluter jag mig till den ledamot af Lagberedningen, som yrkar,

att i berörda fall den ofvanliggande jordegaren skall vara pliktig deltaga i underhållet.

7 §. Både i allmänhet och särskildt för de mindre jordegarna skulle tungan af dikningsskyldigheten blifva oskäligt ökad, om den dikningsskyldige förmenades att sjelf eller med sitt folk verkställa arbetet, der det borde utföras å annans egor, och i stället ålades att gälda detta arbete med penningar. Utgiften blefve så mycket känbarare, som äfven underhållsarbetet enligt 10 § skulle godtgöras på samma sätt. Ett liknande föreslaget stadgande förkastades af Riksdagen 1875, och jag anser, att förevarande 7 § nu bör uteslutas. Arbetets verkställande af annan än den dikningsskyldige må bero på öfverenskommelse.

9 §. Antingen 2 § i 6 kap. Byggningsbalken, der i första punkten föreskrift meddelas om aflopps- och floddiken för oskift bys mark, upphäves eller icke, synes det böra för tydlighets skull angifvas, att stadgandet i förevarande 9 § afser äfven oskift by.

10 §. Att för skyldighet att dike underhålla skola tillämpas samma grunder som för dikes upptagande, är en föreskrift, som hittills gällt och alltid torde komma att gälla. Den bör då ej inskränkas blott till diken, hvilka enligt den föreslagna förordningen upptagas.

Att dike, som ej begagnas, icke behöfver underhållas, torde ej vara nödigt att i lagen utsäga.

11 §. Angående behandlingen af frågor om vattnets afledande ur mossar och kärr har jag ofvan angifvit min mening.

Då genom föreskriften i senare momentet af denna § icke lärers vara åsyftadt att uttrycka annat än det, som redan är sagdt i 3 §, synes samma föreskrift här öfverflödigt, likasom ock den erinran, som i sista punkterna af §:n meddelas, att vid aftappningar bör ställas så till, att skada ej sker och att öfversvämning ej inträffar. För att vara fullständig borde denna varning utsträckas äfven till mångahanda andra försigtighetsåtgärder och angå ej blott kärraftappningarna utan ock andra vattenafledningsföretag; och då i allt fall meningen icke lärers vara, att oförsigtigheten eller försummelsen skulle medföra annan påföljd, än som enligt lag i allmänhet bör i ty mål ega rum, är sagda erinran här utan egentligt ändamål, om den eljest vore lämplig att i lag införa.

12 §. Såsom förut är yttradt, anser jag att ingen är *skyldig* att deltaga i de här nämnda vattenafledningsföretagen, och icke heller att annans rätt öfver vattnet bör i fråga om sådana företag hafva bättre skydd än eganderätten till andra föremål, som kunna för vattenafledningarna ligga i vägen.

Annans rätt öfver vattnet respekteras för öfrigt hvarken i förslagets 13 §, enligt hvilken det är tillåtet för pluraliteten af delegarne i en sjö,

som skall sänkas, att genom omröstning göra minoritetens rätt till vattnet i sjön om intet, eller i förslagets 3 kap., som medgifver, att hvarjehanda slags rätt till vattnet får emot egarens vilja tagas i anspråk till förmån för de vattenafledningsföretag, som i förevarande § omtalas.

Angående strömmrensning för annat ändamål, än denna lag afser, torde intet behöfva yttras, då det ju är klart, att lagen endast handlar om vattenafledningar för jords odling.

13 §. Den här gifna föreskriften, att jordegare ej har rätt till företag, hvarom i 12 § förmäles, med mindre än att tillstånd från det allmännas sida erhållits *i de fall, der sådant är föreskrifvet*, förutsätter, såsom ock Lagberedningen i sitt underdåniga memorial vid förslagets insändande erinrat, att en särskild stadga måste utfärdas, angående när tillstånd från det allmännas sida för vattenafledningsföretag skall anses erforderligt eller icke.

Det är svårt att inse, huru det skall blifva möjligt att i allmänna regler uppgöra en sådan skilnadsbestämning. Och i allt fall, enär det kan antagas, att hvarje företag, som skulle medföra att vattendragen och vattensamlingarna, sådana naturen dem bildat eller sådana de på grund af lagligen tillkommen uppdämningsrätt existera, rubbades från deras lopp och läge eller alldeles försvunne, eller att ett viktigt industrielt verk undanröjdes, komme att i större eller mindre mån beröra intressen, hvilka staten har att tillse och bevaka, och då för öfrigt för sådana företag erfordras rätt till expropriation af föreliggande mark samt på vattentillgången beroende verk, inrättningar och förmåner, tror jag det böra såsom ovillkorlig regel fastställas, att tillstånd till vattenafledningsföretag alltid skall från det allmännas sida utverkas, i öfverensstämmelse med hvad 14 § i 1824 års förordning innehåller samt i gällande expropriationslag är för jemförliga förhållanden föreskrifvet och jemväl i den af Lagberedningen citerade norska lag om udtapning af insöer och myrstrækningar den 31 Maj 1848 stadgadt. Genom särskild författning borde då bestämmas, i hvilka mindre viktiga fall tillståndet finge omedelbart af Konungens Befallningshafvande meddelas, eller när frågan derom skulle af honom till Kongl. Maj:ts afgörande hemställas.

Förbehållet om att pluraliteten af jordegare skall vara ense anser jag böra utsträckas till alla vattenafledningsföretag och icke, såsom i denna § föreslås, blott gälla sjösänkningarne. Dessa kunna mången gång vara af mindre betydelse än andra vattenafledningar.

14—21 §§. Då jag, vidkommande de så kallade invallningarne, är ense uti att afstyrka stadganden härom, har jag för min del till detta afstyrkande det särskilda skäl, att den jordförbättring, som afses genom dylikt företag, icke faller inom omfånget för lagen om dikning och vattenafledning, sådan densamma af mig tillstyrkes, eller bör med dessa ämnen samman-

blandas. I alla händelser afstyrker jag, att ordet "invallning" bibehålles. Deremot kan anföras samma betänklighet som mot ordet "torrläggning". Verbet valla har i språket ingen annan bemärkelse än den, hvari det förekommer i 11 kap. 1 § Byggningsbalken. Om det användes i sammansättning såsom i orden invalla och invallning, blifver dessa ords betydelse nödvändigt en helt annan, än i förslaget afses. För öfrigt skulle i en författning, som handlar om vattnet, ordet invallning vara oriktigt af den grund, att fråga icke är om vattnets invallande eller instängande genom vallar, utan om dess utestängande från odlingsbar jord. Till detta ändamål äro dambyggnader, fördämningar eller vallbyggnader de tjenliga medlen; och om ordet "invallning" kunde begagnas i denna bemärkelse, skulle det heta jordinvallning eller något dylikt.

22 §. Senare momentet i denna § anser jag böra uteslutas.

Här är fråga om vattenverk, som lagligen tillkommit och äro af laga beskaffenhet. Deras laglighet kan bero på aftal om uppdämningsrätt, på domar, på urminnes häfd eller möjligen annat. När jordegare vill för en vattenaflednings utförande lösa eller mot ersättning ändra vattenverket, afser han att exproprieras just den lagliga rätt att begagna vattnet och hålla det uppdämdt, som på någon af nyssnämnda grunder, således äfven enligt gällande aftal, tillkommer vattenverket. Vore aftalet ej giltigt, behöfde den derpå grundade uppdämningsrätten icke exproprieras. Det förhållande, huruvida aftalet är slutet för alltid, eller på viss längre eller kortare tid, bör ej hindra expropriationsrättens utöfning eller dervid hafva annat inflytande eller verkan, än såsom en faktor vid bestämmandet af det värde, hvartill den på aftalet grundade uppdämningsrätten bör skattas.

Aftalen kunna för öfrigt hafva tillkommit på grunder, som ej mera förefinnas, under förutsättningar, som ej mera äga giltighet eller tillämplighet. De kunna, såsom man kan säga om det aftal, hvarom förevarande § talar, i sjelfva verket innefatta blott ett löfte att ej begagna en genom lag medgifven rättighet. Frågan om ett sådant löfte, liksom om hvarje aftals, förbindande verkan tillhör domstol att i hvarje fall pröfva enligt allmänna rättsgrundsatser.

Att vattenafledningsföretag kunna hindras genom aftal för en tidrymd af femtio år, är ock föga öfverensstämmande med förslaget hela tendens. För öfrigt söker ej förslaget, såsom 1824 års förordning, att lösa den frågan, huru mycket det uppdämningsaftal, som vattenverksegaren kan hafva slutit med en eller flere af uppdämningen lidande jordegare, skall anses gälla, när de öfriga yrka vattenverkets utrifning. Lösningen af detta spörsmål är likväl nödvändig, derest man anser sig kunna och böra i förevarande lag gifva sig in på frågan om vilkoren för aftals giltighet.

24 §. I 1866 års expropriationslag bestämmes visserligen löseskillin-

gen att utgå utan förhöjning öfver det i orten högst gällande värdet af det som afstås. I den lagen är likväl uteslutande fråga om expropriation för allmänt ändamål och der hänvisas, beträffande vattenverk och deraf förorsakad uppdämning, till den särskilda expropriationslag, som innefattas i förordningen den 20 Januari 1824. Den i nämnda förordning medgifna expropriationsrätt afser åstadkommande af företag, hvilka omedelbart äro till gagn för enskilde jordegare, och ersättningen är der bestämd till fulla uppskattade värdet med förhöjning af hälften derutöfver icke allenast för vattenverket utan äfven, enligt förordningens 15 och 16 §§, för jord, som föreligger och för vattenafledningen nödig är, för fiskeverk och annan byggnad äfvensom för skada, som i öfrigt deraf kan uppstå. Denna för enskilda vattenafledningsföretag medgifna expropriation är endast derföre berättigad, att dessa företag främja jemväl det allmänna bästa i så måtto, som de lända till landets förhöjda kultur. Men de gagna, som sagdt är, egentligen och i främsta rummet jordegarna; och då enskild person undfår rättighet att af annan emot dennes vilja emot lösen åtkomma hvad han eger, anser jag, med åberopande jemväl af de utaf andre Högsta Domstolens ledamöter anförda skäl, lika med dem löseskillingen ej böra sättas lägre än den blifvit bestämd i 1824 års förordning.

Om kronan skall fränkännas rätt att vid henne tillkommande lösen eller ersättning erhålla förhöjning öfver värdet af det, som exproprieras, bör detta uppställas såsom allmän regel och sålunda ej förekomma ensamt i denna §.

26 §. Med afseende å numera gällande föreskrifter i fråga om jord-afsöndring, torde den skilnad emellan besutenhet och obesutenhet, som gjordes i 1824 års förordning, ej vidare böra bibehållas.

27, 30 och 31 §§. Sedan i nästföregående §§ (dem jag ville sammanföra till en enda, delad i flera moment) är taladt om vattenverk, som hindra vattenafledning, samt om deras expropriation och villkoren derför, synes, på ofvan närmare antydda skäl, det vara lämpligt att i en enda, omedelbart der-efter följande § upptaga frågan om expropriationsrätt till alla andra föremål, som utgöra dylikt hinder.

De böra i detta afseende vara fullt likställda med vattenverken, blott med det undantag, att förbehållet i 23 § om att vattenverks värde skall med dubbla beloppet öfverstigas af den vinst vattenafledningen beräknas medföra, hvilket förbehåll kan vara tjenligt, när fråga är om dessa, ofta för en hel orts näringslif viktiga verk, ej utsträckes till öfriga för afledningen hinderliga föremål, helst om lösen jemväl för dem bestämmes att utgå med förhöjning af hälften öfver värdet, hvaruti torde ligga ett tillräckligt korrektiv mot omogna och äfventyrliga vattenafledningsförslag.

28 §. Tidpunkten, då fråga om vattenverks utrifning skall anses väckt, är ej angifven; och annat stadgande i det här vidrörda ämne synes ej heller erfordras, än det som förekommer i senare momentet af 71 §, enär det lärer böra tillstädjas vattenverksegare att efter behag sköta sin egendom till dess, efter verkets värdering, jordegarna fattat bestämdt beslut, huruvida de vilja lösa egendomen eller icke. Denna § bör således utgå.

29 §. All med vattenafledningsföretag förenad kostnad, ej blott den som åtgår för vattenverkets utrifning eller ändring, bör gäldas på sätt här sägs. En allmän föreskrift derom torde böra införas i en §, der det första gången talas om delaktigheten i sådana företag.

33 och 34 §§. I fråga om vattenafledningsföretag anser jag föregående undersökning vid syn på stället alltid böra ega rum. Att jag finner sådan förundersökning olämplig i fråga om dikning är förut anfördt.

41 §. Måne det ej är tillfyllest, att lagen uppgifver föremålen för synemännens undersökning och utlåtande och ej söker bestämma hvilka ämnen de icke få befatta sig med? Dessa ämnen äro mångfaldiga och visserligen flera än de tre, som speciellt nämnas i förevarande § (hvaribland frågorna om vattenverks laglighet och om uppdämningsrätten i grunden äro en och densamma). För öfrigt kan yrkande om utrifning, enligt förslagets egen förutsättning, endast gälla ett lagligt vattenverk; och innan detta yrkande framställles har naturligtvis sökanden förvissat sig, om han kan få verket utan lösen undanröjdt såsom olagligt samt, vid osäkerhet härom, underställt den frågan domstols pröfning. Om någon anvisning för synemännen är behöflig uti ifrågavarande afseende, kunde den inskränkas till en allmän erinran om, att de ej hafva att befatta sig med frågor, som röra eganderätten.

43 §. Det torde böra här uttryckligen sägas, att, sedan någon inför synemännen förklarat sig göra gemensam sak med den, som sökt att få verkställa en vattenafledning, han äfven är att anse såsom sökande. Derigenom blefve tydligt hvad som bör förstås med sökande, hvilket ord ofta förekommer i förslaget.

44 §. Denna § synes hafva sin rätta plats såsom en senare punkt i 42 §.

45 §. Afvägning, uppmätning, afteckning och beskrifning af vattendraget torde ej böra i något fall underlåtas.

46 §. Gradering af egorna lär alltid böra ske och städse ligga till grund för uppskattningen. Hvad med gradering förstås, kan antagas vara så allmänt känt, att förklaringen deröfver i senare momentet af denna § icke är behöflig.

47 §. Synemännen bör hafva till åliggande att vid alla de tillfällen, då de, i anseende till markens vattendränkta skick eller af annan anledning,

finna sig icke hafva kunnat tillförlitligen uppskatta jordförbättringen, besluta om ny undersöknings företagande efter det företaget blifvit fullbordadt. Nu skulle likväl, äfven om synemännen funnit ny uppskattning erforderlig och utsatt densamma att ega rum efter företagets fullbordan, sådan ny uppskattnings verkställande, enligt förslagets 68 §, vara beroende på att någon jordegare gjorde anmälan derom hos Konungens Befallningshafvande, så att, om dylik anmälan ej sker, ny undersökning och uppskattning ej får anställas, utan den förra ovilkorligen bör lända till efterrättelse, huru otillförlitlig och oriktig den än uppenbarligen varit.

50—53 §§. På det att föreskrifterna om kallelser till sammanträdena och om tillvägagåendet vid förrättningen må i lagen förekomma i sammanhang och utan afbrott, synes vara tjenligt att 50, 52 och 53 §§ uppflyttas och få sin plats näst efter 39 §.

51 § torde böra sammanställas med den 83 och jemte denna införas närmare slutet af författningen.

54 §. Hvad i andra punkten af denna § vilkorligen sägs om intagande i längden af underrättelse om egogradering blir ovilkorligt, i fall man anser, att gradering alltid bör ske.

Tredje punkten torde böra utgå; ty den är öfverflödig, om utlåandets godkännande ej medför förlust af rättigheten att öfverklaga detsamma, och vådlig i motsatt fall. Sakegarne skulle nemligen då betagas det i följande § dem medgifna rådum för handlingarnes granskning.

56 och 57 §§. Obestridligt lär vara, att ett lika sätt för handläggning, pröfning och fullföljd af likartade mål är en fördel och ett kraf, som lagstiftningen icke får förbise. De i grunden ekonomiska ärenden, som angå samfäld jords fördelning genom laga skifte, hafva med vattenafledningsmålen det gemensamt, att beggadera afse att för en grupp af intresserade fastighetsegare bereda eller underlätta tillfälle till en bättre, mera utsträckt och lönande odling af jorden. Också hafva förslagets stadganden om vattenafledningsmålen första handläggning blifvit, till en del ordagrant, hemtade från skiftesstadgan. Förrättningsmannen är landtmätare eller annan med honom ungefär lika kvalificerad person; och till biträdande gode män skall förrättningsmannen utse just dem, som äro i orten valde till ledamöter i egodelningsrätt eller till gode män vid landtmäteriförrättningar. Vattenafledningsmålet handlägges sedan af synemännen i väsentligen lika ordning som ett skiftesmål. Men när förrättningen är afslutad, vidtager enligt förslaget en helt olika procedur. Enligt skiftesstadgan skall den missnöjde fullfölja klagan hos egodelningsrätten inom viss kort tid, vid äfventyr att eljest hafva förlorat talan emot förrättningen. Enligt förslaget kan missnöje anmälas på två ställen, nemligen hos synemännen eller hos Konungens Befallningshafvande, hvilken

sistnämnda myndighet bör enligt förslaget motiv upplägga och föra särskild dagbok öfver der anmälda så kallade torrläggningssmål. Är sökanden själf missnöjd eller har annan sakegare anmält missnöje med förrättningen, fortsättes ärendet på det sätt, att sökanden har en tid af sex månader att instämma saken till domstol. Hvad som menas med att "instämma saken" är här lika oafgjordt som i 1824 års förordning. Uttrycket kan icke gerna tolkas annorlunda, än att alla sakegare skola genom stämning inkallas, äfven om det af en bland dem anmälda missnöjet gälde en obetydlig del af målet eller vore rigtadt blott mot en enda af de öfriga sakegarne. För sökanden, hvilken ensam har skyldighet att stämma in saken och som skall fullgöra denna skyldighet vid påföljd att frågan eljest förfaller, är ifrågavarande stadgande betungande och äfventyrligt, utom det att det innefattar en fullständig afvikelse från vanlig rättegångsordning. Det härleder sig, såsom af motiven inhemtas, från den fiktion, att förrättningen, såsom extrajudiciell, ej får betraktas såsom en instans. Men hon vinner dock enligt förslaget laga kraft eller blir bestående, derest missnöje deremot ej anmäles; på samma sätt som en laga skiftesförrättning, hvilken i lika måtto är extrajudiciell. Begge ärendenas inre likhet äfvensom likformigheten i deras första behandling borde föranleda till enahanda föreskrifter för deras vidare fullföljd. Det kan icke vara likgiltigt, att rättegångsförfarandet i det ena fallet blifver alldeles olika det, som gäller i det andra. Och jag tror mig därför ega skäl tillstyrka, att, på sätt i fråga om skiftesmålen är stadgadt samt i mera än ett halft sekel varit känt och tillämpadt, den med förrättningsmännens åtgärder och utlåtande i vattenafledningsmål missnöjde skall fullfölja sin talan genom besvär hos domstol; hvaraf följer att pröfningen derstädes, enligt vedertagen rättegångsordning, inskränkes till de ämnen, som i besvären vidröras och af klagomålet till granskning påkallas.

63 §. Denna § synes för sammanhangets skull böra uppflyttas och utgöra ett sista moment i 49 §.

65 §. Det är billigt att sökanden skall i alla händelser ersätta sina vederparter deras kostnad för talans bevakande vid syneförrättningen; men om man anser, att målet bör derifrån fullföljas genom besvär, lærer den grund förfalla, enligt hvilken förslaget förpligtar sökanden att gälda vederparternas kostnad äfven vid första domstolen, der i nämnda fall torde böra tillämpas allmänt gällande föreskrifter om rättegångskostnad utan annat undantag än att jordegaren, om saken fullföljes och af första domstolen handlägges vid syn på stället, bör enligt nämnda billighetsgrund gälda kostnaden för denna syn, äfven om han saken vinner.

67 och 68 §§. Här återopas hvad vid 47 § blifvit anmärkt; och tillstyrkes uteslutande af 68 §.

69 §. Om verkställighet i afgjorda mål handlar utsökningslagen och

derom torde ej särskildt, rörande vattenafledningsmålen, något behöfva talas. Stadgandet att synemännens utlåtande, hvarvid utan anford klagan fått bero, är så gilt, som laga kraft egande dom, torde hafva bättre plats såsom ett tillägg till anvisningen om följden af underlåten klagan öfver utlåtandet.

70 §. Stadgandet i denna § synes olämpligt och vådligt, enär genom verkställigheten, om den finnes obehörig, kunde orsakas skada, som vore svår att godtgöra, stundom ohjelpig.

71 §. Uppsägning bör ej med laga verkan få ske med mindre än att på samma gång lösesumman erlägges eller nedsättes; ty om egaren till vattenverk eller annan fastighet i anledning af uppsägningen beredt sig att afträda sin egendom, men lösen sedan uteblifver, kan tillskyndas honom betydlig förlust och olägenhet.

Senare momentet i denna §, som afser ett tillfälligt och särskildt förhållande, torde böra hafva plats såsom en egen § i lagen.

75 §. Till undvikande af onödig vidlyftighet synes här endast hänvisning till 23 § i inteckningslagen böra ske, ej innehållet deraf upprepas.

76 §. Inskränkning i fulla egande- och dispositionsrätten till hvad man lagligen förvärfvat torde icke böra utan giltiga skäl i lag fastställas. Sådana skäl synas ej kunna åberopas för det i denna § meddelade stadgandet om förre egarens rätt att i visst fall återlösa det en gång afträdda vattenverket. Till denna återlösningsrätt kan vattenverkets förre egare, som fått full godtgörelse för hvad han afstått, icke ega grundadt anspråk, och denna rätt blefve utan tvifvel till hinder för jordegaren att på bästa sätt använda det inlösta verket. Såsom orden nu lyda, skulle det till och med kunna sättas i fråga att göra återlösningsrätten gällande t. ex. i det fall att vattenverket ej blifvit fullständigt utrifvet eller att utrifningen icke skett enligt det uppgjorda förslaget; och jordegaren blefve då betaget att verkställa utrifningen i det omfång och på det sätt, som han sedermera kunde finna vara för honom mest fördelaktigt.

Hinder måste äfven uppstå för honom att erhålla lån emot inteckning uti en fastighet, som vore underkastad ifrågavarande återlösningsstalan. Och om han erhållit sådan inteckning, huru borde då inteckningshafvarens rätt iakttagas, när återlösen skedde och fråga blefve om bestämmande af återlöseskillingens belopp?

Likaledes är det svårt att finna grunden till det i sista punkten i 76 § meddelade förbud mot återupptagande af utrifvet vattenverk. Om efter en sjösänkings fullbordande det befinnes, att det gamla vattendraget till äfventyrs, mot hvad som kunnat beräknas eller till följd af ändamålsenligare sätt för vattenkraftens tillgodogörande eller andra tjenliga anordningar, lemna tillfälle för jordegaren till inrättande af ett annat gagneligt vattenverk, af större eller mindre omfattning; hvarför skall en sådan anläggning, om

den eljest lagligen kan ske, vara otillätlig blott derföre, att det utrifna verket en gång stått på samma ställe eller i samma vattendrag? Ifrågavarande förbud blef ock af 1870 års komité uteslutet; och det i 1824 års förordning införda stadgande härom har mig veterligen aldrig kommit att tillämpas.

77 §. Det här förekommande stadgande synes hafva sin rät a plats vid författningens slut. Dess innehåll anser jag böra bringas till öfverensstämmelse med ett motsvarande stadgande i det lagförslag, angående vilkoren för utländings rätt att förvärfva fast egendom i riket, som år 1873 framlades till Högsta Domstolens granskning.

78 §. Denna § anser jag böra uppflyttas och förekomma i sammanhang med öfriga stadganden om ersättning för skada af vattenafledningsföretag.

81 §. Då den jordegare, som ej vill deltaga i en vattenafledning, icke haft skyldighet att bevaka sin talan vid den i anledning deraf verkställda undersökningen eller att såsom part tillstädesvara vid gradering eller annan förrättning, bör den af synemännen verkställda graderingen icke heller anses för honom gällande eller förbindande.

83 §. Någon skyldighet att deltaga i vattenafledningsföretag finnes ej enligt min mening. Det som här bör uttalas är, att rättigheter och skyldigheter i detta afseende äro fästade vid jorden för hvarje egares besittningstid. Härigenom uppkommer, så vidt jag kan inse, icke någon annan eller vidsträcktare tyst förmånsrätt, än som redan finnes till följd af nu gällande stadganden i förordningarne af 1824 och 1841.

I sammanhang härmed och på detta ställe synes äfven böra sägas, att förändring uti eller tvist om eganderätten ej må verka uppehåll i behandlingen af vattenafledningsfrågor. Något dylikt förklarande beträffande dikningsfrågorna har ej tillförene varit meddeladt och torde fortfarande vara öfverflödigt.

84 §. Beträffande de verkställda arbetenas underhåll eger en stor olikhet rum emellan diken och vattenafledningar samt emellan den ena vattenafledningen och den andra. De diken, hvarom förslaget handlar, nemligen aflopps diken, framgå i allmänhet i den djupa och rika jorden i dalgångarnes bottenfält, der de måste falla samman eller igenväxa, så framt de ej städse noggrant underhållas. Dikenas underhåll är derföre ett ständigt föremål för jordegarnes omsorg, för jemt återkommande arbete och kostnad. Förhållandet med en del vattenafledningar är stundom alldeles motsatt. När det berg blifvit bortsprängdt eller den fasta höjdsträckning genombruten, som hållit en sjö eller mosse uppdämd, eller när genom en konstlad fördämnings borttagande ett vattendrag blifvit återfördt i sin ursprungliga bädd, är vattenafledningsarbetet slutadt, dess ändamål på en gång vunnet och något underhåll deraf föga eller alls icke erforderligt. Sedan vidtager inom

det område, som genom vattenafledningen vunnits till odling, jordegarnes vanliga dikningsskyldighet, hvar för den del af marken, som honom tillfallit. Men vid andra vattenafledningsföretag kunna förekomma afloppsgrafvar af betydande dimensioner eller andra anstalter för ledningarnes bestånd och till förekommande af skada, som genom deras förfall kunde uppkomma äfven för andra än deltagarne i företaget. I dessa senare fall kan ifrågasättas, om ej deltagarne borde vara förpligtade att städse hålla samlad en penningefond till bestridande af underhållet och särdeles till botande af brister i nämnda ledningar eller anstalter, som kunna uppkomma af tillfälliga och oförutsedda omständigheter samt fordra skyndsamt afhjelpande. Äfven om man icke anser deltagarne kunna förpligtas att hafva fond samlad för nämnda ändamål, borde Konungens Befallningshafvande i alla händelser tillkomma att hålla tillsyn öfver sådana anstalters underhåll och att, om deltagarne vore försumlige deruti, låta iståndsätta bristerna på deras bekostnad.

85 §. Jag anser första momentet i denna § böra ändras till öfverensstämmelse med 16 § i det af 1875 års Riksdag antagna lagförslag. Grunderna för detta Riksdagens förslag, utvecklade i Lagutskottets betänkande, synas icke vara rubbade genom hvad Lagberedningen anfört i sin motive-ring till förevarande §.

Andra momentet i §:n torde böra uteslutas, på hufvudsakligen enahanda skäl som 70 §.

Mitt yttrande kunde härmed slutas. Men då den föreslagna författningen ej kan af mig tillstyrkas, och tillämpningen af de åsigter, som jag ofvan uttalat, skulle leda till nödvändigheten af en från det remitterade förslaget väsentligen skiljaktig uppställning af en lag rörande de ifrågavarande ämnena, har jag ansett mig böra försöka ett utkast till en sådan lag. Detta utkast, åsyftande att närmare åskådliggöra och redovisa för nämnde åsigter, innefattar dels en förändrad anordning af lagen i två skilda afdelningar eller kapitel, det ena angående dikning och det andra angående vattenafledning, dels mer eller mindre hufvudsakliga skiljaktigheter från förslaget i hänseende till stadgandenas både innehåll och ordningsföljd; och åberopar jag såsom motivering, der afvikelserna från förslaget icke förklaras af sig sjelfva, hvad förut blifvit af mig yttradt och anmärkt så väl i allmänhet som vid förslagets särskilda delar. Med tillkännagifvande derjemte att vid hvarje § hänvisning är inom klammer gifven till motsvarande eller liknande stadgande i det granskade förslaget, så vidt sådan motsvarighet förefunnits, samt att af nämnda förslag blott 39, 52, 53 och 63 §§ äro lemnade till innehållet oförändrade, framlägges alltså här följande

Utkast till

Lag

om dikning och om vattenafledning.

Med upphäfvande af 6 kap. 3 § Byggningsbalken samt hvad i 4 kap. 2 § samma balk är stadgadt rörande dikning, förordningen den 20 Januari 1824 angående ändring eller utrifning af vattenverk, som genom uppdämning skada jord eller hindra dess odling, Kongl. kungörelsen den 11 Juli 1835 angående ändring i nämnda förordning och förordningen den 30 November 1841 angående vissa villkor för vattenafledningar till beredande af samfällig jords odling, så ock med ändring af 20 kap. 7 § Byggningsbalken samt af hvad andra lagens rum och författningar innehålla mot denna lag stridande, stadgas som följer:

1 Kap.

Om dikning.

1 §.

Vill man för sin jords odling eller förbättring dike göra, och möter annans jord, då må denne ej hindra vattnets aflopp; vare ock, der för ändamålet dike å hans jord tarvas, pligtig att deraf upplåta hvad till diket åtgår.

2 § (2 §).

Finnes dike, som någon för sin jord upptaga vill, blifva till nytta jemväl för annans jord, och åsämjas de ej om dikningen; då hafve han vitsord, som dike äskar; och vare en hvar, som för sin jord har nytta af diket, skyldig att i mån deraf taga del i dikningen; dock att den, som ej fordrat dike, icke vidkännes större bidrag, än som svarar mot den nytta, hans jord genom diket beredes.

3 § (3 §).

En hvar dikningsskyldig eger rätt att fordra, att diket, der brist på affall för vattnet ej hindrar, så göres, att vattnet från hans jord kan afbör-

das till fyra fots djup. Ej må någon med dikningsskyldighet betungas utöfver hvad för afdikning af hans egen jord till nämnda djup erfordras.

Större dike, än som för ofvanliggande jords afdikning till fyra fots djup tarivas, vare den, som enligt 1 § skall upplåta mark till dike, ej pligtig tåla.

4 § (5 §).

Dike skall öppet läggas. Fordrar den, som eger marken, der diket går, att det göres täckt, vare det tillåtet, om vattnets aflopp lika säkert främjas; svare dock han för den tillökning i kostnad, som af täckt dike vållas.

5 § (4, 5 §§).

Å hvar sida om öppet dike räknas ren till två fots bredd.

När dike går i råskilnad, tages halfva diket af hvardera grannens mark.

Jord, som ur dike uppkastas, skall ofördröjligen föras till lämpligt närbeläget ställe, som af markens egare anvisas, vid äfventyr att denne eljest må låta dikesjorden bortföra på den dikandes bekostnad. Dylik jord må markens egare göra sig till godo, om han det vill.

6 § (6 §).

För intrång och skada, som af dikning orsakas, skall ersättning gäldas eller, der ersättningstagaren sjelf är dikningsskyldig, honom vid dikningskostnadens fördelning till godo räknas.

Likaså skall mark, som för upptagande af dike åtgår, markens egare ersättas i den mån diket göres större, än för hans egna egor varit nödigt.

7 §.

Dike må ej upptagas innan den ersättning, som till följd af stadgandet i 6 § utgå bör, blifvit gulden eller nöjaktig säkerhet derför stäld.

8 § (8 §).

Ej må någon förvägras att för sin jords odling eller förbättring leda vatten till redan upptaget dike å annans mark; vare likväl då skyldig att i dikets underhåll deltaga enligt grunderna i 2 §. Är för ändamålet nödigt att det äldre diket utvidgas, fördjupas eller annorledes förändras, vare, i afseende å sådan förändring, lag som om upptagande af nytt dike.

9 § (9 §).

Tarfvas dike för oskift by eller annan samfäld mark, hafve den del-egare vitsord, som dikning äskar; och tage en hvar del i dikningen efter sin lott i samfälligheten.

10 § (10 §).

I fråga om skyldighet att underhålla dike gälla enahanda grunder som för dikets upptagande.

11 § (84 §).

Försummar den, som är skyldig att dike underhålla, hvad honom åligger, svare för skadan. Bättrar han ej skyndsamt bristen, när han tillsagd varder, och vill den, som af försummelsen men lider, bristen sjelf bota, kalle då denne två ojäfvige män att syn hålla, och ege, sedan bristen af dem vitsordad blifvit, att arbetet på den försumliges bekostnad verkställa.

12 § (85 §).

Dike, som då denna lag träder i kraft finnes upptaget, skall fortfarande hållas af den, som dittills varit dertill pliktig, intill dess förändrade bestämmelser derom, enligt de i denna lag stadgade grunder, kunna varda meddelade.

13 §.

I tvist om dikning skall domaren före sakens afgörande, der han finner det nödigt, infordra på afvägning och utredning grundadt utlåtande af landtbruksingeniör, landtmätare eller annan behörig tjänsteman, som Konungens Befallningshafvande på anmälan förordnar att med biträde af gode män utredningen verkställa samt, om så äskas, domaren vid syn på stället tillhandagå.

14 § (11 §).

Äskar jordegare dike för kärr, myr, mad, mosse eller annan dylik vattendränkta mark och invänder någon, som saken angår, att företaget är såsom vattenafledning att anse, tage då han, som dika vill, stämning å dem, hvilkas deltagande i dikningen han fordrar; och pröfve domaren, med afseende å den vattendränkta markens vidd och beskaffenhet samt afledningens omfattning och kostnad, om den bör såsom ett vattenafledningsföretag enligt 2 kap. i denna lag anses och behandlas.

Finner domaren det ej; gånge såsom med annan dikning.

2 Kap.

Om vattenafledning.

15 § (12, 13 §§).

Vill någon för sin jords odling eller förbättring eller för vinnande af odlingsbar mark sänka eller uttappa sjö eller större kärr, myr, mad eller mosse, eller upprensa, fördjupa, utvidga eller räta elf eller å, eller eljest afleda vatten från dessa eller dylika, vare sig naturliga eller uppdämda, vattensamlingar eller vattendrag, hafve, under vilkor, som nedan sägs, till sådan vattenafledning rätt, så framt han ensam eller jemte dem, som med honom sig förena, eger mera än hälften af den jord, som företaget afser att vinna eller förbättra, samt tillstånd från det allmännas sida jemväl erhållits.

Sådant tillstånd sökes hos Konungens Befallningshafvande, som i afledning deraf förfar på sätt särskildt är stadgadt.

16 § (12, 29 §§).

En hvar, som för sin jord af vattenafledningen har nytta, är berättigad att i mån deraf taga del i företaget, och varde, der han ej gör sådan afsägelse som i 57 § omtalas, såsom deltagare ansedd.

All kostnad, som till företaget åtgår eller deraf härflyter, skola deltagarne vidkännas efter nämnda grund.

17 § (22—26 §§).

1 mom. Nu vill jordegare begagna rättighet, som honom efter 15 § tillkommer; finnes vattenverk, som lagligen tillkommit och af laga beskaffenhet är, vålla uppdämning eller eljest utgöra hinder mot vattenafledningen, hafve jordegaren, under nedannämnda vilkor, rätt att fordra, att sådan ändring af vattenverkets läge, vattentillgång eller beskaffenhet i öfrigt vidtages, som för företaget är nödig, eller att, om ändamålet ej kan genom dylik åtgärd vinnas, verket alldeles utrifves.

Kan sagda ändamål ej vinnas utan att verket utrifves eller ock genom ändring för framtiden försämrass, vare sådan åtgärd ej tillåten, der ej värdet af den förbättring å jorden, som erhålles genom vattnets afledande, finnes stiga till dubbelt emot fulla värdet af vattenverket, om det alldeles utrifves, eller till dubbelt emot den del af värdet, som genom ändringen bortgår, om sådan göres. Äro vattenverken flera, skall värdet af dem alla eller af deras försämring tagas i beräkning emot värdet af jordens förbättring, efter hvad nu sagdt är.

2 mom. Kommer vattenverk att alldeles utrifvas, skall jordegaren det lösa med fulla värdet och hälften derutöfver; besörje ock rifningen.

3 mom. Skall vattenverk ändras, gælde jordegaren fullt åter den förlust, som uppstår under det verket ej drifvas kan; ersätte ock, om verket försämras, den del af dess värde, som för framtiden bortgår, med förhöjning af hälften derutöfver. Ändringens verkställande åligge jordegaren. Vill vattenverksegaren sjelf utföra ändringen, hafve dertill rätt; vare dock pligtig, vid förlust af denna rätt, att inom tid och på sätt som genom åsämjande eller eljest i laga ordning bestämmes arbetet fullborda, och njute derför full ersättning.

4 mom. Vill egare till vattenverk, som ändras skall, hellre hela verket afstå än ändringen tåla, vare jordegaren skyldig att verket lösa efter fulla värdet och hälften derutöfver.

Då verket jemlikt detta moment löses, hafve jordegarna rätt att äfven till sig lösa nödigt utmål af jord till verket, efter samma värdeberäkning.

5 mom. Är med vattenverk, som lösas skall, jordegendom förenad, då bör ock den lösas, om egaren det fordrar. Finnes vid sådant vattenverk lös egendom, som för dess drift anskaffad är eller eljest till verket hör, vare jordegaren, om det äskas, jemväl skyldig att den egendom öfvertaga. Är med vattenverket förenad grufva, skog eller annan dylik egendom, för hvars tillgodogörande verket är afsedt, då skall ock den egendom af jordegaren lösas, om egaren ej vill den behålla.

Lösen för egendom, hvarom detta moment handlar, skall utgå efter fulla värdet.

18 § (27, 30, 31 §§).

Fordras för vattenaflednings utförande att mark genomgräfvos, att fiskeverk, bevattningsanstalt eller annan anläggning för vattnets nyttjande, strömfall, brygga, väg, bro, trumma, båt- eller badhus eller annan byggnad, vattenställe eller annan dylik laglig förmån tages i anspråk, onyttiggöres eller försämras, eller att annorledes skada uppkommer eller intrång sker i någons rätt; det vare ej hinder för företaget; men allt sådant skall ersättas efter fulla värdet och hälften derutöfver.

Skall för vattenaflednings utförande byggnad, fiskeverk eller annan inrättning utrifvas eller ändras, gånge så som i 17 § 2, 3 och 4 momenten om vattenverks utrifning eller ändring sagdt är; och vare jemväl 5 momentet i samma § i tillämpliga delar gällande för fall, hvarom denna § handlar.

19 § (24 §).

För tillfällig eller öfvergående skada lemnas full ersättning utan förhöjning.

Lag samma vare om all lösen och ersättning, som tillkommer kronan.

20 § (78 §).

Uppstår vid utförande af vattenafledningsföretag skada till följd deraf, att nödiga försigtighetsmått ej blifvit iakttagna eller eljest af oförutsedd anledning, gäldes ersättning efter rättens bepröfvande.

21 §.

Skatter och afgifter, hvilka åligga vattenverk eller annan lägenhet, som löses, vare jordegaren underkastad att få öfverflyttade å den jord, för hvars båtnad vattenafledningen skett.

22 § (33 §).

Vattenafledning må ej företagas utan föregången pröfning vid syn på stället, i den ordning här nedan stadgas.

23 § (35 §).

Jordegare, som vattenafledningen äskar, göre hos Konungens Befallningshafvande ansökning om företagande af syn; uppgifve dervid, så fullständigt ske kan, afledningens beskaffenhet och omfattning samt de hemman, vattenverk och andra lägenheter, hvilka saken angår, jemte egarnes namn och hemvist; och förordne Konungens Befallningshafvande statens landtbruksingeniör, landtmätare eller annan dertill behörig tjänsteman att synen förrätta.

Har sökanden föreslagit förrättningsman och är detta förslag ej godkänt af öfrige sakegare, förelägge Konungens Befallningshafvande dem genom kungörelse, som uppläses i kyrkan till den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller andra lägenheter, hvilka saken angår, äro belägne, att inom viss kort tid, vid förlust af rättighet att öfver förslaget höras, inkomma med yttrande, huruvida de hafva något emot den föreslagne att erinra. Yppas ej stridighet, varde den föreslagne förordnad, der han finnes lämplig och laga hinder ej möter; i motsatt fall, äfvensom då icke någon blifvit föreslagen, förordne Konungens Befallningshafvande såsom skäligt pröfvas.

24 § (36 §).

Förrättningsmannen skall vid synen biträdas af två gode män, hvilka af honom utses bland dem, som till ledamöter i egodelningsrätt eller till gode män vid landtmäteriförrättning i orten valde äro.

Är fråga om vattenverks ändring eller utrifning, skall förrättningsmannen biträdas af ytterligare en, för sakkunskap och pålitlighet känd god man, hvilken af Konungens Befallningshafvande förordnas. Om förslag till sådan god man gälle i hvad 23 § om förslag till förrättningsman stadgas.

25 § (37 §).

Förrättningsmannen bestämme, efter samråd med sökanden, tid och ställe för synen och underrätte derom de andre synemännen. Egare äfvensom innehafvare af nyttjanderätt till jord, vattenverk eller annan lägenhet, hvarå företaget kan inverka, skola särskildt kallas.

För verkställande af kallelse ege förrättningsmannen anlita kronofogde eller länsman i orten, der förrättningen hålles, eller ock, om den, som kallas skall, är annorstädes boende, öfverlemna kallelsen till Konungens Befallningshafvande, som om delgifningen drager försorg. I de fall, då stämning får delgifvas genom anslag å husdörr eller kungörelse i allmänna tidningarna, må kallelsen delgifvas på enahanda sätt.

Finner förrättningsmannen saken angå kronans eller allmän anstalts rätt, anmäla han det i god tid hos Konungens Befallningshafvande för allmänt ombuds förordnande, och låte förrättningsmannen derjemte kungörelse om förrättningen minst fjorton dagar förut uppläsa i kyrkan till den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller andre lägenheter, hvilka saken angår, äro belägne.

26 § (38 §).

Kommer ej förrättningsman, eller af Konungens Befallningshafvande utsedd god man tillstädes å den för förrättningen utsatta tid och infinner han sig ej heller inom tre timmar derefter, då må de, som tillstädeskommit, åtskiljas. Uteblifver god man, som af förrättningsman utsedd är, kalle denne genast annan god man i stället. Är sökanden borta, vare ansökningen förfallen och ersätte han sammanträdeskostnaden. Annan sakegares eller allmänt ombuds uteblifvande må ej hindra förrättningens fortgång. Förrättningsman eller god man, som utan laga förfall från förrättningen uteblifver, ersätte all skada eller olägenhet, som deraf uppstår; förrättningsmannen ansvare derjemte såsom för tjenstefel.

27 § (39 §).

Emot syneman gälle dessa jäf: om han är med part i den skyldskap eller det svågerlag, som i Rättegångsbalken om jäf emot domare sägs, eller om han eller någon, som med honom sålunda i skyldskap eller svågerlag är, eger i saken del eller eljest kan af förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada, eller om han såsom domare deltagit i åtgärd eller beslut, som

saken rör, eller om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän. Söker någon, sedan ärendet anhängigt är, sak med syneman eller tillfogar honom något med ord eller gerning i uppsåt att honom dermed jäfvig göra, det skall ej för jäf räknas.

Anmäles vid förrättningen jäf, ege synemännen deröfver samfäldt besluta; finna de jäfvet lagligen grundadt, åligge förrättningsmannen att, om han eller af Konungens Befallningshafvande utsedd god man jäfvig är, anmäla det hos Konungens Befallningshafvande, som förordnar annan förrättningsman eller god man. Angår jäfvet god man, som blifvit af förrättningsman utsedd, kalle denne annan god man i stället.

Beslut, hvarigenom jäfsanmärkning gillad varder, skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphäfvande af åtgärd eller beslut, som tillkommit innan anmärkningen gjordes.

Ogillas jäfsanmärkning, må deremot anmäldt missnöje ej utgöra hinder för förrättningens fortgång.

28 § (50 §).

Förrättningen skall, så vidt ske kan, utan uppskof fortsättas och avslutas. Finnes för inkallande af uteblifven sakegare eller af annan laga orsak nytt sammanträde af nöden, skall förrättningsmannen, innan sammanträdet avslutas, underrättelse om tiden för det nya sammanträdet meddela; och vare särskild kallelse ej erforderlig å annan, än förut ej vederbörligen kallad part eller ock ny sakegare, der sådan inkallas bör.

Kan till följd af laga hinder sammanträde ej å utsatt tid hållas, varde tiden för det nya sammanträdet kungjord minst fjorton dagar förut i vederbörande församlingars kyrkor.

29 § (52 §).

Stanna synemännen i olika meningar, då beslut eller utlåtande af dem meddelas skall, gånge efter hvad de fleste säga. Äro rösterna å ömse sidor lika, gälle den mening förrättningsmannen biträder.

30 § (53 §).

Förrättningsmannen åligger att vid alla under synen förefallande sammanträden föra protokoll, hvaruti paragraferna ingå i ordningsföljd för hela förrättningen. Protokollet bör vid hvarje sammanträdes slut uppläsas och med synemännens underskrift förses.

31 § (40, 41 §§).

Vid förrättningen hafva synemännen främst att tillse, huruvida enligt de i denna förordning stadgade grunder laga hinder emot företaget

möter; finna synemännen sådant hinder möta, gifve besked derom och afslute förrättningen.

Ej må synemännen inlåta sig i pröfning af tvist om någons rätt öfver vattnet eller eljest af frågor som röra eganderätten, utan varde förrättningen, der så anses nödigt, instäld i afbidan på tvistens pröfning af domstol.

32 § (42, 44 §§).

Anse synemännen hinder emot företaget ej möta, böra de, efter det sakegarne blifvit hörde och nödig utredning skett angående de förhållanden, som kunna på frågan inverka, söka att emellan samtliga sakegarne åstadkomma förening i de delar, hvarom tvist yppats; och varde, der sådan förening sker, särskild afhandling derom upprättad, af sakegarne underskrifven samt medelst synemännens påskrift vitsordad.

Rörer förening kronans eller allmän anstalts rätt, skall, ändå att dess ombud derå ingått, föreningen i afseende å sådan rätt ej gälla, med mindre den af vederbörande myndighet godkänd varder.

I de delar förening ej kommer till stånd, gifve synemännen utlåtande jemlikt de i denna lag stadgade grunder.

33 § (43 §).

Förklara en eller flere jordegare sig göra gemensam sak med sökanden, skall afhandling derom upprättas och bekräftas såsom i 32 § sägs; och varde sedan äfven de ansedde såsom sökande.

34 § (45 §).

Det vattendrag med af- och tillopp, som saken angår, och den jord, hvarpå företaget kan inverka, skola genom förrättningsmannen afvägas, uppmätas, aftecknas och beskrifvas.

35 § (46 §).

För utrönande af den jordvinning eller förbättring, som af vattenafledningen kan påräknas, skola synemännen undersöka, gradera och uppskatta all den jord, hvarå företaget kommer att inverka, samt utlåta sig angående den förhöjning i grad och värde, hvarje särskild egofigur antages genom vattenafledningen vinna, och med ledning deraf bestämma, om och i hvad mån de särskilde jordegarna af företaget hemta nytta.

36 § (47 §).

Derest synemännen finna, att den undersökning och uppskattning, hvarom i 35 § förmäles, i anseende till markens vattendränkta skiek eller annat hinder icke kunnat så noggrant och säkert verkställas, som för ett

tillförlitligt bedömande af vattenafledningens verkningar och bestämmande af jordegarnes derpå beroende inbördes rättigheter och skyldigheter erfordras; då skola synemännen utsätta ny slutlig uppskattning att förrättas så snart ske kan efter utgången af kalenderåret näst efter det, då företaget varder fullbordadt; och skall i afbidan derpå nyttan af företaget tills vidare beräknas efter jordvidden, allenast med den jemkning, hvartill uppenbar olikhet i de särskilda jordlotternas förbättring må föranleda.

Huruledes ny uppskattning jemväl må af sakegare efter företagets fullbordan äskas, skils i 48 §.

37 § (48 §).

I fråga om företagets utförande hafva synemännen att bestämma:
 huru vattenafledningen skall verkställas;
 huru, då vattenverk skall utrifvas eller ändras, dermed bör tillgå;
 om och på hvad sätt byggnad, bevattningsanstalt, fiskeverk, väg, bro, brygga, trumma eller dylikt behöfva till följd af företaget utrifvas, ombyggas eller ändras;
 om särskild åtgärd för vattenhöjdens reglering och till förekommande af öfversvämning bör vidtagas;
 huru arbete och kostnader skola utgöras och fördelas;
 om tiden, då arbetet skall begynna och då det i sin helhet bör vara fullbordadt;
 hvad till framtida underhållet hörer samt huru det skall fullgöras;
 och i öfrigt allt, hvartill föreskrifterna i denna lag gifva anledning och som till företagets ändamålsenliga anordning lända kan.

38 § (49, 63 §§).

Lösen eller ersättning, som gäldas bör, skola synemännen utsätta. Den skall bestämmas att utgå med visst belopp i penningar, på en gång, der sak-egarne ej annorledes åsämjas.

Är jord, vattenverk eller annan lägenhet, som lösas eller ersätts skall, af egaren upplåten åt annan till nyttjande, varde till vederbörandes känedom särskildt utsatt, om och i hvad mån vederlag för mistning eller inskränkning af nyttjanderätten inberäknats i lösnings- eller ersättningsbeloppet.

Skall lösen eller ersättning utgå med förhöjning öfver värdet, böra värdet och förhöjningen hvar för sig angifvas.

Yppas under målets handläggning tvist emellan egare, innehafvare af nyttjanderätt eller andra om bättre rätt till hvad såsom ersättning eller lösen skall utgå, varde den tvist hänvisad till särskildt utförande.

39 § (54 §).

Sedan alla frågor blifvit genom förening afgjorda eller af synemännen utredda, gifve de utlåtande i saken och framlägge det skriftligen affattadt för sakegarne.

Förrättningsmannen upprätte och framlägge tillika särskild längd, upptagande, för hvarje hemman, hemmansdel eller annan lägenhet, de tillvunne eller förbättrade egornas uppskattade värde före och efter företaget.

Sedan förklare förrättningsmannen synen avslutad och gifve sakegarne tillkänna, vid hvilken rätt klagan emot förrättningen och synemännens utlåtande må anföras samt hvad den missnöjde har att enligt 41 § iakttaga.

40 § (55 §).

Afskrift af syneprotokollet, ingångna föreningar, synemännens utlåtande och längden jemte uppgjorda kartor och ritningar skall förrättningsmannen inom trettio dagar efter synens avslutande öfverlemna till någon i orten boende sakegare, som af de öfriga utses att handlingarne emottaga, och hos hvilken det för en hvar är öppet att handlingarne granska och afskrifva.

41 § (56, 57, 69 §§).

Är sökanden eller annan sakegare missnöjd med förrättningen eller med synemännens utlåtande, ege att inom sextio dagar från den dag, då förrättningen förklarats avslutad samt de i 42 § nämnda handlingar blifvit till delegarne lemnade, sina besvär ingifva, i stad till rätten och å landet till domaren.

Varder ej missnöje så fullföljdt, som sagdt är, kommer vid synemännens utlåtande att bero, och vare detta då så gilt, som laga kraft egande dom.

42 § (58 §).

Sträcker sig sjö eller vattendrag genom två eller flera rätters domvärjo, höre målet under den rätt, der största delen af den jord, hvars förbättring afses, är belägen.

43 § (59, 60 §§).

När besvär inkommit, underrätte domaren derom ofördröjligen förrättningsmannen, hvilken har att protokoll och öfriga handlingar, som saken röra, till domaren genast öfverlemna.

Domaren skall sedan, inom åtta dagar efter det handlingarne inkommit, om han finner sakens beskaffenhet föranleda syn på stället, utsätta dag för rättens sammanträde derstädes samt derom utfärda kungörelse, hvilken fjorton dagar förut bör uppläsas i kyrkorna till de församlingar, der jorden

är belägen; kalle ock inom sistnämnda tid särskildt allmänna ombud, om sådane böra tillstädessvara, förrättningsmannen äfvensom, der så finnes nödigt, annan sakkunnig man att rätten biträda.

Finner domaren anledning icke förekomma att saken vid syn på stället handläggas, utsatte den då att företagas å allmän rättegångsdag så snart ske kan och utfärde dertill kungörelse och nödiga kallelser, såsom nyss sagdt är.

44 § (60 §).

Är fråga om vattenverk eller annan fast egendom, som lösas skall, föranstalte derjemte domaren att, till underrättelse för dem, hvilka må hafva inteckning eller annan rätt i sådan egendom, tiden och stället för ärendets företagande kungöres tre gånger i allmänna tidningarne, sista gången minst fjorton dagar före den utsatta dagen; utfärde ock till dem, som kände äro, särskilda kallelsebreff, som dem med posten tillsändas så tidigt, att kallelserna inom nyssnämnda tid kunna komma dem tillhanda.

45 § (64 §).

Den godtgörelse, som, enligt hvad särskildt är stadgadt, tillkommer förrättningsmannen och gode männen, så ock kostnad för kallelser och annat, som för syneförrättningen är af nöden, drabbe de jordegare, som i företaget deltaga, och varde af sökanden förskjutne.

46 § (65 §).

Den, som till lösen eller ersättning berättigad är, njute för sin talans bevakande vid syneförrättningen godtgörelse af jordegaren.

Fullföljes saken, vare jordegaren ock pliktig att vid första domstolen, om saken handlägges vid syn på stället, gälda kostnaden för denna syn, ändå att han saken vinner.

47 § (66 §).

Förrättningsmannen åligge, der klagan ej föres öfver förrättningen, att inom ett år efter dess afslutande insända protokollet och öfrige i 40 § nämnda handlingar till länets landtmäterikontor, att der förvaras.

Kommer målet under rätten, skola handlingarne derifrån insändas, sedan målet blifvit afgjort.

48 § (67 §).

Nu är företaget fullbordadt, och har ny uppskattning ej blifvit af synemännen sjelfve beslutad såsom i 36 § sägs; anser någon, att den enligt 35 § skedda uppskattningen visat sig vara, till men för honom, otillförlitlig

eller oriktig, ege då erhålla, i hvad på hans rätt inverkar, ny uppskattning af jordförbättringen, der han före utgången af kalenderåret näst efter det, då företaget fullbordades, gör ansökning derom hos Konungens Befallningshafvande. Har sådan ansökning inkommit, förordne Konungens Befallningshafvande, att ny undersökning och uppskattning skall i nämnda afseende, så snart ske kan efter nämnda tids förlopp, verkställas af de synemän, som den föregående uppskattningen förrättat eller, om hinder för dem möter, af andre, som på förut föreskrifvet sätt utses; och gälle i fråga om förfarandet vid den nya förrättningen, kostnaden därför och klagan deröfver hvad om den första uppskattningen sagdt är.

Hafva samtliga sakegarne träffat förening om längre anstånd i tiden för ny uppskattnings sökande, vare det gilt.

49 § (71 §).

Vattenverk och annan fast egendom, som det åligger jordegaren att lösa, skall afträdas å laga fardag sedan lösens belopp blifvit slutligen fastställt och derefter uppsägning skett. Uppsägning må ej med laga verkan ske med mindre än att lösesumman är vorden erlagd eller hos Konungens Befallningshafvande i ränteriet nedsatt. Sker ej sådan uppsägning inom sex månader, sedan lösens belopp fastställdes, vare den då väckta frågan förfallen.

50 § (71 §).

Har, sedan värde sattes å egendom, som lösas skall, egaren gjort nödig eller nyttig kostnad derå, vare han berättigad till ersättning för sådan kostnad. Tvist derom varde af rätten särskildt pröfvad och utgöre ej hinder för egendomens tillträdande, der den, som ersättningen gifva skall, hos Konungens Befallningshafvande ställer säkerhet för det som fordras.

51 § (72 §).

Skall ersättning gäldas för skada eller intrång, som tillskyndas egare af vattenverk eller annan lägenhet, då må ej någon åtgärd till rubbning af verket eller något arbete, som medför intrång å annans tillhörighet eller eljest lärer honom till förfång, verkställas innan den ersättning, som utgå bör, blifvit gulden.

Gäldas ej ersättningen inom tid, som blifvit genom aftal eller annorledes i laga ordning bestämd eller, om sådan bestämning saknas, inom fem år efter det ersättningens belopp fastställdes, vare den då väckta frågan förfallen.

Å ersättning, som icke skall på en gång gäldas, ege hvad här är stadgadt ej tillämpning.

52 §.

Har vattenafledningsföretag ej blifvit inom utsatt tid börjadt eller fullbordadt, hafve den, hvilken genom dröjsmålet tillskyndas lidande, rätt till talan derå samt till godtgörelse för den skada, försummelsen vållar.

53 § (73 §).

Häftar fast egendom, hvarför lösen gifvas skall, för inteckning, obetald köpeskilling eller afgäld, hvarom i 17 kap. 6 § Handelsbalken sägs, varde det egaren tillkommande belopp nedsatt i ränteriet hos Konungens Befallningshafvande, som har att beloppet fördela i den ordning, som för fördelning af köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom stadgad är; skolande kungörelse om sammanträde för fördelningen i allmänna tidningarna införas och särskild underrättelse om sammanträdet egaren och inteckningshafvarne meddelas på enahanda sätt, som i fråga om auktion å utmätt fast egendom är föreskrifvet.

Då lösens eller ersättningens belopp ej blifvit af rätten pröfvadt och fastställt, vare inteckningshafvare, som förmenar att värdet blifvit för lågt beräknadt, berättigad att, der ej full betalning för hans fordran honom lemnas, äska att värdet, så vidt på inteckningshafvares rätt inverkar, varder af rätten bestämdt.

54 § (74 §).

Har, efter ty i 38 § sista punkten sägs, tvist yppats om bättre rätt till hvad såsom lösen eller ersättning skall utgå, eller skall lösen eller ersättning gäldas för egendom, som innehafves såsom fideikommiss, varde beloppet nedsatt i länets ränteri; och stånde sedan, i afbidan på tvistens slutliga afgörande eller Konungens föreskrift angående fideikommissmedlen, beloppet i qvarstad, der ej enligt 73 § utdelning bör ega rum.

55 §.

Nedsättas medel i ränteriet, gälle i tillämpliga delar till efterrättelse föreskriften i 138 § utsökningslagen.

56 § (75 §).

Är fast egendom afträdd, och vill han, som egendomen inlöst, få den frigjord från inteckning för fordran, som icke kunnat ur löseskillingen gäldas, vare lag, som i 23 § af inteckningsförfordningen den 16 Juni 1875 i fråga om utmättningsvis såld fastighet sägs.

57 § (79 §).

Nu vill någon, som enligt 16 § är berättigad att deltaga i vattenafledningsföretag, derifrån afstå, göra då afsägelse af nämnda rättighet och dermed ock af den båtnad, som genom företaget beredes hans jord. Sådan afsägelse må ej göras af den, som företaget sökt eller med sökanden gjort gemensam sak.

Afsägelsen skall, för att giltig anses, före utgången af kalenderåret näst efter det, då företaget fullbordades, anmälas antingen vid sammanträde i målet inför synmännen eller domstolen eller ock hos Konungens Befallningshafvande.

Har någon gjort sådan afsägelse, falle hans delaktighet på dem, som i företaget qvarstå, och vare han i stället pliktig att, sedan frågan om jordförbättringens värde blifvit slutligen afgjord, låta af sin jord, jemlikt de för laga skifte och egoutbyte stadgade grunder, dock utan att någon kostnad må honom för förrättningen drabba, utbrytas och de qvarstående deltagarne tillskiftas så mycket, som svarar mot den tillökning i värde, hans öfriga jord genom företaget vunnit.

58 §.

Intilldess afsägelse skett svare jordegaren för gäldande af den å hans jord belöpande andel i kostnad, som till företaget åtgått; men efter afsägelsen må bidrag dertill ej af honom fordras, ändå att kostnaden tidigare gjord blifvit. Arbete eller annat bidrag, som han lemnat före afsägelsen, skall honom godtgöras; och vare han ej skyldig att sin utbrutna jord afträda innan sådan godtgörelse blifvit honom gulden.

59 § (84 §).

Hvad om försummelse att dike underhålla i 11 § sagdt är, gälle ock i afseende å vattenafledning, som erfordrar underhåll.

Finnes vattenaflednings underhållande vara af särskild vikt för allmän eller enskild rätt och säkerhet, ege Konungens Befallningshafvande tillse, att underhållet behörigen fullgöres och, om brist deri anmärkes, som ej på tillsägelse genast varder af de underhållsskyldige afhjelpat, låta det bristande på deras bekostnad iståndsätta.

60 § (83 §).

I frågor om vattenafledningsföretag åtfölja rättigheter och skyldigheter jorden, i hvars hand den är, och tillhöra en hvar jordegare för hans besittningstid. Den, som jorden innehafver, ege alltid därför tala och svara. Ej må jordens senare egare rubba hvad af en föregående blifvit åtgjordt

och samtyckt, ej heller förändring i egande eller besittningsrätten till jorden eller tvist derom vålla uppehåll i behandlingen af dessa frågor.

61 § (77 §).

Jordegare, som i vattenafledningsföretag deltaga, böra, der de äro flere än fem, alltid hafva ett i orten bosatt, af dem, med rösträtt efter en hvars del i företaget, utvaldt ombud, som skall ega att i angelägenheter, hvilka röra företaget, vid domstolar och andra myndigheter å deras vägnar svara; i hvilket afseende sökanden skall hos den rätt, inom hvars domvärjdomesta jorden ligger, ej mindre, innan företaget må börjas, uppgifva ombudets namn och vistelseort, än ock sedermera anmäla inträffande ombyten af ombud, vid äfventyr att domaren eljest må i förekommande fall sådant ombud med laga verkan utse.

In fidem

E. Adlersträhle.

Utdrag af protokollet öfver Justitiedepartements-ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms Slott Fredagen den 24 Januari 1879,

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Statsministern Friherre *De Geer*,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena *Björnstjerna*,
Statsråden: Herr *Lagerstråle*,
Thyselius,
Lovén,
Friherre *von Otter*,
Forssell,
Rosensvärd,
Malmström,
Justitieråden: *Svedelius*,
Hernmarck.

Statsrådet von Steyern anmälde vara af sjukdom hindrad att i Statsrådet tillstädeskomma.

Herr Statsministern anmälde i underdånighet Nya Lagberedningens förslag till förordning angående torrläggning af jord jemte Högsta Domstolens öfver detta förslag afgifna utlåtande, sådant det finnes intaget i Högsta Domstolens protokoll den 25 Oktober 1878, och tillkännagaf Herr Statsministern, att han, som funnit de i Högsta Domstolen emot förslaget framställda anmärkningar böra föranleda till en i vissa delar förändrad lydelse, i öfverensstämmelse dermed låtit uppgöra förslag till lag om dikning och annan afledning af vatten, afsedt att till Riksdagen framställas.

Sedan Herr Statsministern härupå redogjort för innehållet af så väl Nya Lagberedningens ofvanberörda förslag, med de i Högsta Domstolen deröfver afgifna yttranden, som för det af Herr Statsministern öfversedda förslaget, yttrade Herr Statsministern:

Bih. till Riksd. Prot. 1879. 1 Saml. 1 A/d. 3 Häft.

»Vid granskningen af det remitterade förslaget hafva två af Högsta Domstolens ledamöter emot förslagens hufvudgrunder anmärkt, att förslaget i flera delar uppfattat det skydd åt eganderätten, som staten är pliktig gifva; att deri tillskapats tvångsrätter, som lägga ett obehöfligt band på den enskildes rätt att efter behag sköta sin egendom, samt att förslaget blifvit uppställt icke på allmängiltiga rättsgrunder utan på subjektiva åsikter om lämpligaste sättet att främja en näring, hvars gynnande framför andra näringar man menat lända till allmän nytta; och hafva dessa ledamöter på sådana skäl afstyrkt, att förslaget lades till grund för lag i ämnet.

Emot denna uppfattning synes mig böra erinras, hvad angår förslagens stadganden angående deltagande i de företag, som afse dikning eller annan afledning af vatten, att detta förslag, beträffande jordegarnes skyldighet att deltaga i vattens afledning ur sjö eller annat vattendrag, alldeles icke utsträckt den i 1824 års författning medgifna tvångsrätt i fråga om sänkning eller uttappning af sjö utan tvärtom inskränkt densamma genom uppställande af den fordran, att de som ega mer än hälften af den jord, som genom förslaget skall vinnas eller förbättras, om företaget sig förenat; att förslagens bestämmelser, så vidt de afse skyldighet till deltagande i vattenafledning ur kärr, mossar och dylik vattendränkt mark, också öfverensstämma med gällande lagstiftning, enligt den tolkning af 1841 års förordning, som i lagskipningen lär gjort sig allmänt gällande, och om hvars oriktighet jag icke delar bemälda ledamöters mening; och att den utsträckning af dikningsskyldigheten, som innefattas i Beredningens förslag, torde kunna ur privaträttslig synpunkt försvaras, utan att till stöd därför behöfver åberopas några från den ekonomiska eller administrativa rätten hemtade, för privaträtten främmande grundsatser.

Afförandet af öfverflödigt och skadligt vatten från odlad eller odlingsbar mark är nemligen utan gensägelse ett af grundvilkoren för hvarje användande af en jordbruksfastighet. Vid sådant förhållande och då de särskilda egarnes jordlotter icke i verkligheten förekomma fristående utan med hvarandra oskiljaktigt sammanhånga, kan beredandet af aflopp åt vatten, som hindrar odlingen af dylik jord, betraktas såsom en gemensam angelägenhet för all den jord, som af samma naturliga orsak är af vatten besvärad; och så väl grannes dikningsvitsord som jordegares skyldighet att deltaga i ett af grannen fordradt dike bör då uppfattas såsom utgörande en af de legala inskränkningarne i eganderätten. Så betraktad kommer dikningsskyldigheten att blifva ett af de villkor, hvilka af samhället uppställas för erkännande af eganderätten, och kan ej längre sägas

utgöra en godtycklig inskränkning i egarens fria dispositionsrätt, stadgad i akt och mening att gynna jordbrukets utveckling; hvadan icke heller krafvet på eganderättens skyddande kan anses genom en dylik skyldighet trädas för nära.

Ej heller kan jag finna, att ur privaträttslig synpunkt skulle möta hinder att åt ifrågavarande villkor gifva ett sådant innehåll, att det innebär för jordegaren icke blott förpligtelse att å sin mark tåla upptagande af ett för grannen behöfligt dike utan äfven skyldighet att, i den mån han har nytta af diket, deltaga i kostnaderna för dess upptagande. Väl är det sant, att främmande länders lagstiftning i allmänhet uppställt detta villkor så, att detsamma endast innebär en servitut å nedanför belägen jord, på grund hvaraf dess egare ej får hindra vattnets naturliga af rinnande från den ofvan belägna jorden samt måste tåla att vattnets aflopp genom upptagande af erforderliga diken underlättas; men från detta förhållande är man icke berättigad sluta, att hvarje positiv lagstiftning vore förhindrad att såsom ett villkor för eganderättens utöfning uppställa skyldigheten för egaren att aktivt deltaga i de åtgärder, som för beredande af ett gemensamt vattenaflopp kunna vara erforderliga. En dylik skyldighet vid afdikningen af åker och äng är redan i vår rätt erkänd i afseende å egare till jord, som nedan ligger, och den utsträckning af denna skyldighet äfven till egare af ofvan liggande jord, som i förslaget förekommer, synes mig, på sätt af en ledamot inom Högsta Domstolen vid granskningen yttrats, kunna betraktas såsom en anticipation af det åt den sistnämnde redan nu tillagda vitsordet, att när som helst väcka fråga om gemensam dikning.

På grund af sålunda anförda skäl och med åberopande i öfrigt af hvad i motiven till förslaget blifvit af Nya Lagberedningen anfördt angående rättvisan och ändamålsenligheten af de principer, som i förslaget lagts till grund för skyldigheten att deltaga i de företag, som äsyfta afledande af vatten för jords odling och förbättring, finner jag dessa grunder kunna godkännas.

I fråga åter om invallningsföretagen, tvekar jag, att för dem utan ett trängande behof, som jag tror i detta fall icke vara fullt ådagalagdt, tillstyrka medgifvandet af hittills för vår lagstiftning främmande tvångsrätter; hvarföre jag, med åberopande af hvad härom inom Högsta Domstolen vid förslagens granskning blifvit anfördt, anser stadgandena angående invallning böra ur förslaget uteslutas.

Vidare och ehuru de grunder, som äro att åberopa till stöd för lösningsrätten af mindre vattenverk, som utgöra hinder emot vattenafledning, teoretiskt måste vara lika gällande jemväl i fråga om större sådana verk,

hyser jag, i likhet med Högsta Domstolens fleste ledamöter, betänklighet att till dessa sistnämnda utsträcka ifrågavarande lösningsrätt. Dels torde erfarenheten under de mera än femtio år, som förflutit under det lösningsrätten varit inskränkt till mindre verk, icke hafva visat behöf af att borttaga inskränkingen, och dels tror jag, att en tillförlitlig uppskattning af större bruk eller bergverk och större fabriksinrättningar är till följd af vexlande värdeförhållanden förenad med synnerligen stora praktiska svårigheter. Deremot har jag icke erfarit, att någon svårighet hittills yppat sig för domstolarne att särskilja de anläggningar, hvilka äro från lösningsrätten undantagna från dem, för hvilka den är medgifven. I förslaget anser jag derföre böra införas bestämmelsen, att lösningsrätten till förmån för vattenafledningsföretagen ej sträcker sig till utrifning eller sådan ändring, som medför försämring af större bruk och bergverk eller större fabriksinrättning, men att en ändring af vattenverket, som icke medför dess försämring, må kunna påkallas, derest ändamålet derigenom kan vinnas.

Likaledes synes mig, på skäl som redan blifvit af Högsta Domstolens fleste ledamöter anförda, den föreslagna nedsättningen i den vid expropriation för vattenafledningsföretag utgående lösen eller ersättning för fast egendom icke vara af behöfvet påkallad, utan torde de grunder, hvilka enligt nu gällande lag skola följas vid bestämmande af dylik lösen eller ersättning, lämpligen böra fortfarande bibehållas.

Om i förslaget vidtages ofvan antydda förändringar, lär icke vidare kunna med skäl framställas den anmärkning att genom detsamma uppoffras det skydd åt eganderätten staten är pliktig gifva eller att nya tvångsrätter tillskapas, som lägga ett obehöfligt band på den enskildes sjelfbestänningsrätt. Förslaget synes mig snarare kunna karakteriseras såsom en lösning af den uppgiften att med bibehållande i det stora hela af de principer, hvarpå vår nu gällande lagstiftning i förevarande ämne är byggd, åstadkomma de förbättringar i detaljbestämmelser, som länge varit af behöfvet påkallade.

I fråga om det korrektiv, som bör stadgas till förekommande deraf, att skyldigheten för en jordegare att deltaga i ett företag, som afsåge afförande af skadligt vatten, sträcktes så långt, att hans kostnad öfverstege den nytta han af företaget kunde hemta, anser jag en förändring af förslaget för det fall, då fråga är om vanlig dikning, vara önskvärd.

I förslaget sökes detta korrektiv för alla företag utan undantag i stadgandet, att den jordegare, som företaget ej sökt, eger att vinna befrielse från delaktigheten deri genom afsägelse af den nytta, som af företaget honom tillskyndas. Denna utväg, som öfverensstämmer med 1824

och 1841 års förordningar, synes mig lämplig, då fråga är att genom sänkning af en sjö eller torrläggning af ett kärr liksom vinna en ny mark, hvilken lätt kan delas mellan dem, som bekosta dess förvärfvande. Men den förefaller mig icke lika tillfredsställande, när fråga är om att förbättra en mark, som redan är odlad, eller i sitt naturliga skick med fördel kan användas såsom äng eller till bete. En afsägelse i dessa fall skyddar näppeligen jordegaren från all förlust, i synnerhet om hans egendom är liten. En minskning af en egendoms areal är nemligen i regeln också en minskning af dess kapitalvärde, äfven om afkastningen för den närmaste tiden förblifver oförminskad, och detta torde säkrare inträffa ju mindre arealen är. Härtill komma de stora praktiska olägenheter, som äro förenade med afsägelserättens tillämpning å dikningsföretag, i det utbrytningen af den minsta parcell kan föranleda till icke obetydliga kostnader samt egoutbyten mellan alla intressenterne jemte deraf följande rubbningar i rågångar m. m.

En för begränsning af dikningsskyldigheten bättre lämpad anordning synes mig kunna åstadkommas på det sätt flere bland Högsta Domstolens ledamöter föreslagit, nemligen genom stadgandet, att den, som ej fordrat dike, icke må vidkännas större bidrag, än som svarar mot den nytta hans jord genom diket beredes. För min del är jag af den mening, att ett sådant stadgande innefattar ett säkrare skydd emot förlust än afsägelserätten, ehuru måhända ingendera utvägen är under alla omständigheter fullt betryggande. Om det icke vore en nyhet, som af ingen blifvit ifrågasatt, skulle jag icke haft något emot att äfven i fråga om de större vattenafledningarne införa detta stadgande att jemte afsägelserätten tillämpas. Men om jag nu icke finner anledning att i fråga om dessa afvika från hvad gällande lag i detta afseende stadgar, så tvekar jag desto mera att i fråga om dikningsskyldigheten med afsägelserätten ersätta hvad nu varande lag stadgar om dikning, eller att denna skyldighet skall åläggas efter såsom nyttigt och nödigt pröfvas, hvilket väl bör så förstås, att ingen kan förpligtas till större uppoffringar än som motsvaras af hans nytta; och hvilken grundsats jag anser böra utsträckas lika långt som dikningsskyldigheten utsträcket. Jag förbiser icke härvid, att, om afsägelserätten bibehålles endast för hvad som hänföres till vattenafledning, det skall kunna understundom inträffa, att den finner tillämpning å företag, som till sin omfattning äro vida mindre än åtskilliga dikningar, och att i enstaka fall de jordstycken, för hvilka i ett vattenafledningsföretag vinnes afsägelserätt, kunna genom sin litenhet och sitt läge erbjuda lika stora olägenheter vid fördelningen som de, hvilka uppstå genom afsägelserättens begagnande vid dikningsföretag. Men såsom

det allmänaste får väl antagas, att sänkning eller uttappning af sjöar och torrläggning af kärr äro af större omfattning än vanliga utdikningar, och att afsägelser vid de förra mest komma att afse nyförvärfvad mark, som förut varit till ringa eller ingen nytta. Och om äfven med den af mig föreslagna ändring af förslaget afsägelse af obetydliga parceller kan komma i fråga vid en del vattenafledningsföretag, så inträffar derigenom icke något annat än att på dessa fall måste tillämpas hvad som enligt Beredningens förslag skulle gälla för alla.

Afsägelserättens borttagande vid dikningsföretagen medför likväl nödvändighet att i lagen uppdraga en gräns mellan dessa företag och vattenafledningsföretagen. Denna gräns synes mig lämpligast kunna dragas så att till de senare hänföras vattenafledning ur sjö eller annat vattendrag samt vattens afledande ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark. Om skilnaden på detta sätt bestämmes, synes mig de båda slagen närmast sammanfalla med dikning och vattenafledning, sådana dessa olika företag i gällande lag äro bestämda. Af den anmärkning, som i fråga om möjligheten att uppdraga ifrågavarande gräns blifvit framställd, att den vattendränkta marken icke kan med säkerhet skiljas från den öfriga jorden, då gradationerna hos jorden att vara af vatten besvärad, vattensjuk eller vattendränkt vore allt för sväfvande och dessutom vexlade efter nederbörden, har jag ej blifvit öfvertygad att någon omöjlighet förefinnes att i de konkreta fallen med all erforderlig säkerhet bestämma, om den jord, hvars torrläggning är i fråga, skall betraktas såsom vattendränkt eller icke. Ty den omständighet, att endast en gradskilnad och ej en artskilnad eger rum mellan de olika slagen, innebär icke i och för sig någon omöjlighet att afgöra, om den grad, som i hvarje fall förefinnes, skall hänföras till det ena eller andra slaget. Kärr, mossar och annan dylik vattendränkt mark äro genom vegetation och beskaffenhet i öfrigt så skilda från den icke vattendränkta marken, att, oberoende af vexlingarne i årens nederbörd, säker ledning i de flesta fall icke kan komma att saknas för bestämmandet, huruvida den jord, som är i fråga, besväras af vatten i sådan grad, att den bör såsom vattendränkt mark betraktas. I åtskilliga främmande länders lagstiftning, t. ex. Frankrikes och Norges, har man ock ansett sig kunna i fråga om vattnets afledning ur kärr och myrar uppställa särskilda rättsregler, skilda från dem, som för dikning äro gällande.

Skulle i något enstaka fall tvekan kunna uppkomma, huruvida en jord, hvars afdikning ifrågasättes, bör till kärrmark hänföras, samt tvist derom mellan jordegarna uppstå, kan jag ej inse, att derigenom förorsakas någon som helst praktisk olägenhet, då denna tvist slites i den ordning,

som för diknings- och vattenafledningsmålens afgörande blifvit anvisad och i sammanhang med öfriga vid företaget uppkomna tvistiga frågor. Om denna tvist blifver afgjord så, att marken skall såsom vattendränkt betraktas, åstadkommes derigenom icke någon ändring i målets fortsatta behandling; och rättsverkningarne af ett dylikt afgörande inskränka sig dertill, att de jordegare, hvilka ej äro företagens upphofsmän, i stället för den vid dikning stadgade begränsningen af deras delaktighet i företaget erhålla den vid vattenafledningsföretagen medgifna afsägelserätten. Lika litet förorsakas någon svårighet deraf, att i ett mål, i hvilket yrkande framstälts om vattenafledning ur kärr, invändning göres, att företaget skall till följd af beskaffenheten utaf den jord, hvars torrläggning ifrågasättes, betraktas såsom vanlig dikning. Verkan af invändningens godkännande inskränker sig dertill, att afsägelserätt icke medgifves, och i stället den vid dikningsföretagen stadgade inskränkning i skyldigheten att deltaga inträder; i allt öfrigt äro behandlingssätt och rättsförhållanden lika, som om företaget vore ett vattenafledningsföretag.

Rörande hufvudgrunderna för förslaget i öfrigt får jag hänföra mig till de vid Nya Lagberedningens förslag fogade motiv.

I fråga om förslagets detaljer har jag, efter samråd med Beredningens ledamöter, funnit de inom Högsta Domstolen i sådant afseende framställda anmärkningar föranleda till ändring i flera delar af förslaget. Under återopande af de för dessa ändringar inom Högsta Domstolen anförda skäl synas mig några af de inom Högsta Domstolen i öfrigt framställda anmärkningar påkalla följande erinringar.

Stadgandet i 5 §, att dike må göras öppet eller täckt efter ty lämpligast finnes, hafva två af Högsta Domstolens ledamöter velat ändra i den riktnig, att dike skall läggas öppet, der ej markens egare fordrar täckt dike och vidkännes den derigenom möjligen uppstående ökade kostnaden. Men härigenom skulle å ena sidan det vara de dikande betaget att, der det befunnes lämpligt och mindre kostsamt, leda vattnet i täckdike, trumma eller kulvert, medan å andra sidan egaren af tomt eller trädgård, genom hvilken dike måste ledas, nödgades, oaktadt han på giltigt skäl kunde fordra täckt dike för att minska de olägenheter, som genom vattenafledningen förorsakades honom, utan ersättning vidkännas den ökade kostnaden, hvilken dock rätteligen borde drabba dem, som vålla intrånget.

Vid 8 § har inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt, att den, som leder vatten till annans dike, borde i underhållskostnaden för diket deltaga i den mån han deraf har gagn. Då emellertid en fullständig om-delning af underhållskostnaden, särskildt hvad beträffar de större före-

tagen, torde medföra olägenheter i praktiskt afseende, i följd af de med en sådan omdelning förknippade omkostnader, har jag ansett, att endast den förändring bör i §:n vidtagas att deri införes ett stadgande, utmärkande, att den, som vill begagna rätten att till annans dike afläda vatten, skall, derest genom det nya tillflödet ökad underhållskostnad uppkommer, ensam vidkännas denna tillökning.

En ledamot af Högsta Domstolen har vid 22 § i Beredningens förslag anmärkt, att deri visserligen stadgande meddelats, huru länge upp-dämningsaftal skola ega giltighet, men att förslaget deremot icke sökt lösa frågan, i hvilken mån ett dylikt aftal, som vattenverksegaren kan hafva slutit med en eller flere af upp-dämningen lidande jordegare, skall anses gälla, när de öfrige yrka vattenverkets utrifning. Genom det i nämnde § använda uttryck: »*då må af den, för hvilken aftalet är bindande, påstående om verkets ändring eller utrifning ej väckas*» etc. torde dock otvetydigt framgå, att hvarje jordegare, som enligt vanliga rättsregler måste betraktas såsom ej bunden af aftalet, är oförhindrad att föra talan om vattenverkets ändring.

På sätt flere af Högsta Domstolens ledamöter erinrat, komme enligt förslaget 13 § i 1824 års förordning att upphävas, utan att i det-samma någon motsvarande bestämmelse blifvit intagen. En dylik bestämmelse, om den efter de förändringar, lagstiftningen i senare tider undergått med afseende å ej mindre grundränta å qvarnar, än ock de bruken och bergverken åliggande allmänna utskylder, kan finnas vidare behöflig, synes mig dock ej hafva sin plats i allmän civillag.

Högsta Domstolens fleste ledamöter hafva vid 33 § i Beredningens förslag på anförda skäl ansett, att den i nämnde § omförmälda förundersökning, hvilken skulle föregå instämmandet till domstol, icke borde föreskrifvas i fråga om de vanliga dikningsföretagen. Men då det måste vara fördelaktigt i praktiskt afseende, att mål angående dikning anhängiggöras och behandlas på enahanda sätt som målen angående vattenafledningsföretagen, helst olika uppfattning af ett företag såsom dikning eller vattenafledning någon gång skulle kunna förekomma; då de vid de enklare dikningsföretagen genom förundersökningen föranledda olägenheter af tidsutdrägt och ökad kostnad, derest frågan om företagen fullföljas till domstol, torde fullt uppvägas af den lättnad och besparing, som uppkommer derigenom att en stor del af dylika frågor kan antagas komma att stanna vid förundersökningen, så att måhända endast ett mindre antal blifver derifrån dragna under Rättens pröfning; då en enskildt företag undersökning i de fall, der tvist sedermera yppas, icke torde kunna af Rätten tillerkännas den betydelse,

som en i lagstadgad ordning företagen förrättning, verkstald af en utaf offentlig myndighet förordnad person, samt då den ifrågasatta anordningen att förundersökningen vid dikningsföretagen icke skulle blifva obligatorisk, utan först efter det målet blifvit till Rätten instämndt kunna af Rätten föreskrifvas, der den finner sådant nödigt, icke synes föranleda till synnerlig besparing eller tidsvinst, enär en dylik åtgärd antagligen i de flesta fall skulle komma att af Rätten vidtagas, har jag ansett förslagens stadganden angående förundersökningen vid dikningsföretagen böra oförändrade bibehållas.

I fråga om de i 46 § i det remitterade förslaget förekommande stadganden om sättet för uppskattning af den jordförbättring, som genom företaget vinnes, torde, hvad särskildt angår mindre dikningsföretag, på sätt af Nya Lagberedningen antagits, en tillförlitlig uppskattning af jordförbättringen kunna vinnas genom att med vissa penningevärden beteckna jorden i dess skick så väl före som efter företaget, utan att för sådant ändamål en lika fullständig gradering, som vid laga skifte, synes vara af behovet påkallad. Vid sådant förhållande, och då af förslagens bestämmelser i förevarande ämne otvifvelaktigt följer, att i sådana fall, der tillförlitlig uppskattning af jordförbättringen till följd af mångfalden af olika egoslag eller eljest endast genom egogradering står att vinna, en fullständig gradering af all den jord, hvarå företaget inverkar, kommer att ega rum, kan jag icke biträda den af två utaf Högsta Domstolens ledamöter vid 46 § i Nya Lagberedningens förslag framställda anmärkning derom, att fullständig egogradering städse borde vid förundersökningen verkställas.

För att tydligare utmärka, att det i 46 § föreskrifna förfarandet jemväl skall iakttagas vid den förnyade uppskattning af jordförbättringens värde efter företagens afslutande, som blifvit i 67 § medgifven, har sista momentet af 46 § blifvit utbrutet såsom en särskild §.

Genom en förändring af förslagens 47 och 68 §§ vare sig så, att slutlig uppskattning af jordförbättringen alltid skulle ega rum efter företagens fullbordan, der ej jordegarna annorledes åsamjdes, eller så, att i alla vattenafledningsmål synemännen egde vid förundersökningen bestämma, huruvida slutlig uppskattning efter företagens fullbordan komme att ske eller ej, kunde delegarne komma att drabbas af kostnad för en uppskattning, som icke någon af dem önskat. Genom den i 67 § vidtagna förändring, enligt hvilken delegarne berättigas att jemväl vid dikningsföretag inom viss tid söka ny uppskattning, synes ock ingendera af dessa förändringar, hvilka blifvit af särskilde ledamöter inom Högsta Domstolen ifrågasatta, vidare vara behöfliga.

På det att stadgandet i 57 § i Beredningens förslag om sökandens skyldighet att inom viss tid instämma saken icke må, å ena sidan, lemna rum för den tydning att saken skulle anses vara inom den föreskrifna tiden instämd, om bland alla sakegare blott en enda och denne må hända en sådan, som ej anmält missnöje, fått del af stämningen, och, å andra sidan, medföra den obillighet för sökanden, att hela frågan skulle vara förfallen, om han ej medhunnit att instämma samtliga sakegare, har i §:n blifvit infördt det förtydligande, att sökanden icke är för sin talans bevarande pliktig att inom den stadgade tiden instämma andre sakegare, än dem, som missnöje anmält, och att han således eger att sedermera under rättegången inkalla de öfrige.

Genom den i §:ns senare moment vidtagna ändring, hvarigenom sökandens rätt att i vissa fall instämma jordegare genom stämningens uppläsning i kyrkan blifvit inskränkt till de jordegare, hvilka icke anmält missnöje och mot hvilka icke yrkas andra skyldigheter än som ålagts dem vid syneförrättningen, torde de af Högsta Domstolen anmärkta olägenheter, som skulle förorsakas af nämnda stämningssätts användande, hafva blifvit undanröjda.

Under anmärkning, bland annat, att det föreslagna stadgandet i 58 § icke sällan skulle föranleda dertill, att vattenverksegaren komme att svara vid annan domstol, än den, hvilken enligt 10 kap. 14 § Rättegångsbalken är hans rätta forum, hafva två af Högsta Domstolens ledamöter hemställt, att denna § måtte omskrifvas i öfverensstämmelse med motsvarande stadganden i 1824 års förordning. Dessa gifva dock lika litet som Beredningens förslag någon säkerhet för vattenverksegaren, att målet alltid skall pröfvas af den rätt, der verket är beläget. Deremot synas mig förslagets stadganden ega ett afgjordt företräde deri, att den med en anmälan hos Hofrätten förenade tidsutdrägt jemte kostnaden för särskild domare och uthäradsnämnd undvikas.

Det af flere bland Högsta Domstolens ledamöter ifrågasatta tillägg till 60 §, enligt hvilket kände inteckningshafvare skulle uti den i 100 § Utsökningslagen stadgade ordning särskildt kallas till Rätten, torde i flera fall kunna gifva anledning till tidsutdrägt och dermed förenade kostnader och synes ej vara nödvändigt, då genom den offentliga kungörelsens uppläsning i kyrkorna och införande i allmänna tidningarne tillfälle blifvit beredt för inteckningshafvarne att om företaget erhålla kännedom.

Med anledning af hvad vid 62 § i Beredningens förslag blifvit anmärkt af Högsta Domstolens fleste ledamöter har vidtagits den ändring, att den i §:n stadgade påföljd för uteblifvande från Rätten vid syn blifvit inskränkt till de jordegare, hvilka icke anmält missnöje, och mot hvilka

ej heller föres talan om ändring i uppskattningen af förbättringen å deras jord eller om annat än deras delaktighet i företaget.

För medgifvandet att dikningsarbetet enligt synemäns utlåtande eller Rättens dom må verkställas utan hinder af anmältdt missnöje erfordras, enligt förslaget, att den genom utlåtandet eller domen föreskrifna ersättning förut skall vara gulden, och att säkerhet derjemte skall ställas för det ytterligare skadestånd, som kan ifrågakomma. Vid sådant förhållande torde någon våda af den i 70 § i Lagberedningens förslag medgifna verkställighet icke med skäl kunna befaras. På grund häraf och då det särskildt i dikningsmål kan vara af synnerlig vikt för en jordegare, att den af syneförrättarne eller Rätten nödig befunna och tillstyrkta dikningen icke måste uppskjutas till dess slutlig dom fallit i en måhända långvarig rättegång, kan jag ej biträda det af Högsta Domstolens fleste ledamöter påyrkade uteslutandet af nämnda §.

Då, såsom uti 77 § i Beredningens förslag förutsättes, ett stort antal jordegare hafva gemensamma skyldigheter och gemensam talan, synes mig deras vederparter kunna befrias från den olägenhet och kostnad, som skulle vara förenad med talans anhängiggörande emot en hvar af dem särskildt. Genom en dylik rättighet för vederparten torde någon tvungen förening emellan jordegarne ej kunna anses grundlagd.

Slutligen torde jag äfven böra vidröra de erinringar, som vid inledningen till förslaget blifvit framställda.

I förslagets ingress är 6 kap. 2 § Byggningsbalken upptaget bland de stadganden, som genom den nya lagen skulle upphävas. Då genom de förändrade förhållanden, som inträdt dels efter Kongl. förordningen den 21 Februari 1789 i afseende å skattemannajorden, dels ock genom Kongl. kungörelsen den 2 September 1859 angående tillåtelse för boställshafvare samt arrendatorer och åboer å kronans och allmänna inrättningars jordegendomar att använda det dikningssätt, som de finna för jorden lämpligast, detta lagrum i det närmaste förlorat all betydelse, och då de deri bestämda grunder för dikning icke kunna anses motsvara nutidens fordringar på ett ordentligt skött landtbruk och följaktligen ej heller lämpa sig till norm för bedömandet af jordens tillbörliga häfd, synes det mig ej böra möta någon betänklighet, att nämnda lagrum upphäves, om det än må medgifvas, att dess upphäfvande faller utom det egentliga området för nu ifrågavarande lag.

Derjemte har en utaf Högsta Domstolens ledamöter anmärkt, att i inledningen borde utmärkas, att 20 kap. 7 § Byggningsbalken blefve genom den föreslagna förordningen ändrad. Men häremot torde böra erinras att, på sätt motiven jemväl innehålla, någon ändring i nämnda

lagrum hvarken åsyftats eller kan anses genom den i förslaget i vissa fall medgifna expropriationsrätt hafva åstadkommit.

Med anledning af hvad jag nu anfört, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t tacktes besluta att, i öfverensstämmelse med det af mig i underdånighet anmälda förslag till nådig proposition, öfverlemnna till Riksdagens antagande förslag till lag om dikning och annan afledning af vatten».

Statsrådet Herr Lagerstråle yttrade: »I hvad föredragande Herr Departementschefen hemställt instämmer jag för min del utom i afseende å den i 4 kap. omhandlade förberedande undersökningens utsträckande äfven till vanliga dikningsfrågor. I likhet med hvad en reservant inom Nya Lagerberedningen samt af Högsta Domstolens ledamöter två uttryckligen och två andra genom sina i allmänhet uttalade åsikter anmärkt, anser äfven jag, att en dylik undersökning skulle utan motsvarande fördelar föranleda både kostnader och tidsutdrägt vid behandlingen af de i allmänhet mindre invecklade dikningstvister, som vid underdomstolarna förekomma. Med åberopande i öfrigt af hvad förenämnde reservant angående detta ämne yttrat samt hvad som vid förslagets granskning i Högsta Domstolen förekommit, får jag derföre i underdånighet hemställa, att i det förslag till lag, som till Riksdagen öfverlemnas 28 §, 29 § 2 mom. och 65 § uteslutas samt 27 §, 31 § 3 mom., 43 §, 55 § och 62 § i samma förslag erhålla följande förändrade lydelse:

27 §.

Uppstår, då fråga väckes om vattenafledning enligt 2 kap., tvist angående anläggningens läge, storlek eller beskaffenhet i öfrigt — — —.

31 § 3 mom.

Finner — — — — förordnande. Förrättningsmannen låte derjemte kungörelse om förrättningen — — — — —.

43 §.

I fråga om företagens utförande hafva synemännen att bestämma: hvarest och huru vattenafledning, som af sökanden yrkas och af synemännen anses nödig — — — — —.

55 §.

När mål *angående dikning* till Rätten instämmes, ege i stad Rätten och å landet domaren att uti stämningen utsätta saken till syn på stället, der sådant äskas af kåranden eller eljest anses för målets pröfning erforderligt; anmode ock, der det nödigt finnes, sakkunnig man att lemna Rätten biträde. *Lag samma vare, när mål jemlikt 52 § till Rätten instämmes.*

I mål angående dikning, der saken icke utsättes till syn på stället, ege domaren, der han finner det nödigt, infordra på afvägning och utredning grundadt utlåtande af landtmätare eller landbruksingeniör, hvilken Konungens Befallningshafvande på anmälan af domaren förordnar att med biträde af gode män utredningen verkställa.

62 §.

Nu är företag, *hvarom i 2 kap. sägs*, fullbordadt, menar någon
— — — — —».

Justitieråden Svedelius och Hernmarck åberopade sina vid förslaget granskning i Högsta Domstolen afgifna yttranden i de delar, hvari det nu framlagda förslaget till proposition afveke från de af Justitieråden uttalade åsigter.

På tillstyrkan af Statsrådets öfrige ledamöter behagade Hans Maj:t Konungen bifalla hvad Herr Statsministern hemställt; och skulle till följd häraf till Riksdagen aflätas nådig proposition af innehåll bilagan till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo

E. Adlersträhle.